

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN MEKANLARDA KATMANLAŞAN
BELLEĞİN ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia TAĞRİKULU

1206020027

Anabilim Dalı: Mimarlık

Program: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU

OCAK 2022

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN MEKANLARDA KATMANLAŞAN
BELLEĞİN ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia TAĞRIKULU

1206020027

Anabilim Dalı: Mimarlık

Program: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Emel Birer

Doç. Dr. Hikmet Selim Ökem (Y.T.Ü.)

OCAK 2022

İki maviye ve arasındaki yeşile...

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sürecinde desteklerini ve yardımını esirgemeyen, ihtiyacım olan her zaman kıymetli vaktini benim için ayıran, mesleğine olan tutkusuna hayran olduğum, kıymetli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu'na,

Hayatım boyunca desteklerini bir an olsun esirgemeyen, her koşulda yanımda olduklarını hissettiren, benim için her türlü özveride bulunan annem Hayriye Tağrikulu ve babam Mehmet Tağrikulu'na,

Her anımı neşe ve sevgi dolu geçirmemi sağlayan, bana kendimi asla yalnız hissettirmeyen, canım kardeşlerim Emirhan Tağrikulu ve Azra Tağrikulu'na,

Bana her zaman güvenen ve üzerimde büyük emekleri olan anneannem Ayşe Tosun'a ve teyzelerimin her birine,

Son olarak, bir yerlerde benimle gurur duyduğunu bildiğim, dedem Rıfat Tosun'a sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

İstanbul, Ocak 2022

Rabia TAĞRIKULU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı.....	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	3
2. BELLEK KAVRAMI.....	6
2.1. Bellek Yapısı, Sınıflandırılması ve Türleri.....	8
2.2. Bellek Teorileri.....	14
2.3. Bireysel ve Kolektif Bellek.....	15
3. BELLEK VE MİMARLIK.....	19
3.1. Bellek ve Zaman.....	19
3.1.1. Algı, İmge, Anı, Çağrışım Süreçleri.....	20
3.1.2. Unutmak ve Hatırlamak.....	25
3.2. Bellek ve Tarih.....	29
3.3. Bellek ve Mekan.....	31
3.3.1. Mekanın Algılanması.....	33
3.3.2. Bir Mekan Olarak Yer.....	35

4. YENİDEN İŞLEVLENDİRME : İŞLEVSEL DÖNÜŞÜM.....	36
4.1. Endüstri Devrimi ve Yapıları.....	36
4.2. Değişim ve Dönüşüm.....	38
4.3. Yeniden İşlevlendirme: İşlevsel Dönüşüm.....	41
5. KATMANLAŞMA VE KATMANLAŞAN BELLEK.....	47
5.1. Katmanlaşma.....	47
5.2. Katmanlaşan Bellek.....	50
5.3. Palimpsest Mekan.....	55
6. YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN MEKANLAR ÜZERİNDEN BELLEK OKUMASI.....	57
6.1. Santral İstanbul Örneği Üzerinden Bellek Okuması.....	58
6.2. Salt Galata Örneği Üzerinden Bellek Okuması.....	65
6.3. Bomontiada Örneği Üzerinden Bellek Okuması.....	74
7. BULGULAR.....	83
8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	95
KAYNAKÇA.....	102
EKLER.....	112

KISALTMALAR

ICOMOS : International Council on Monuments and Sites

TICCIH : The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage

DOCOMOMO : The Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement

NSMH : Nevzat Sayın Mimarlık Hizmetleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. İletişimsel Bellek ve Kültürel Bellek Tablosu

Tablo 3.1. Duyuların Sınıflandırılması

Tablo 6.1. Santral İstanbul'un Bellek Katmanlarını Gösteren Tablo

Tablo 6.2. Salt Galata'nın Bellek Katmanlarını Gösteren Tablo

Tablo 6.3. Bomontiada'nın Bellek Katmanlarını Gösteren Tablo

Tablo 7.1. Anket Değerlendirme Raporu

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 2.1 : Belleğin Aşamaları
- Şekil 2.2 : Belleğin Aşamalarının İşlevleri
- Şekil 2.3 : İkili Bellek Modeli
- Şekil 2.4 : Modal Bellek Modeli
- Şekil 2.5 : Kısa Süreli Bellek ve Uzun Süreli Bellek Arasındaki İlişki
- Şekil 2.6 : Baddeley'in Çalışma Belleği Modeli
- Şekil 2.7 : Çalışma Belleği Modeli
- Şekil 2.8 : Çalışma Belleğinde Verilerin Algılanma Akışı
- Şekil 2.9 : Bellek Türleri ve Sınıflandırılması
- Şekil 2.10 : Bellek Teorileri
- Şekil 3.1 : Bilgi Algılama Süreci
- Şekil 3.2 : İmgenin oluşum süreci
- Şekil 3.3 : Pariyetal Korteksin Sağ Tarafında Hasar Olan Bir Kişinin (a) Çizmesi İstenen Resim ve (b) Çizdiği Resim
- Şekil 3.4 : Piazza del Duomo Araştırma Krokisi
- Şekil 3.5 : Bellek içerisinde imge, anı, çağrışım kavramlarının görselleştirilmesi
- Şekil 3.6 : Ebbinghaus'un Unutma Eğrisi
- Şekil 3.7 : Unutma Biçimleri
- Şekil 3.8 : Kolektif Bellek ve Tarih Arasındaki Farklılıklar
- Şekil 3.9 : Mekanın Duyumsanması
- Şekil 3.10 : Kentin Bileşenleri
- Şekil 4.1 : Steward Brand'in 6S'lik "Shearing Layers" Düşüncesi
- Şekil 4.2 : Riegl'in Değerler Sınıflandırması
- Şekil 4.3 : Yeniden İşlevlendirme Kavramı
- Şekil 5.1 : Malzemenin Katmanlaşması Görseli
- Şekil 5.2 : Tarih Çağları
- Şekil 5.3 : Arkeolojik Katmanlaşma ve Teknik Gösterimi Görseli

- Şekil 5.4 : İstanbul'un Geçmişten Günümüze Kullanılan İsimleri
- Şekil 5.5 : Nikolaus Gansterer'in Bellek Haritası Çalışması Görselleri
- Şekil 5.6 : Nikolaus Gansterer'in Bellek Haritası Çalışması Eskizi
- Şekil 5.7 : Nikolaus Gansterer'in Bellek Haritası Çalışması Eskizi
- Şekil 5.8 : Nikolaus Gansterer'in Dijital Bellek Haritası
- Şekil 5.9 : Palimpsest
- Şekil 5.10 : Ordu Caddesi, Beyazıt, İstanbul
- Şekil 6.1 : Santral İstanbul'a ait eski bir görsel
- Şekil 6.2 : Santral İstanbul'un Dönem İçerisindeki İşlevleri
- Şekil 6.3 : Santral İstanbul, Çağdaş Sanat Müzesi ve Mimarlık Fakültesi
- Şekil 6.4 : Santral İstanbul'a ait görseller
- Şekil 6.5 : Santral İstanbul'a ait bir görsel
- Şekil 6.6 : Enerji Müzesi 1.kat Görseli
- Şekil 6.7 : Enerji Müzesi İçerisinden Görseller
- Şekil 6.8 : Kontrol Odası
- Şekil 6.9 : Enerji Müzesi'nde Sergilenen Makinenin Görseli
- Şekil 6.10 : Sergilenen Makine Üzerindeki İzler (solda) Peyzaj Alanı (sağda)
- Şekil 6.11 : Salt Galata'nın dönem içerisindeki İşlevleri
- Şekil 6.12 : Salt Galata ve Eki Arasında Oluşturulan Avlu ve Haliç Silüeti
- Şekil 6.13 : Salt Galata Eski ve Yeni Ön Cephesi
- Şekil 6.14 : Yapının Girişinde Bulunan Bezemeler
- Şekil 6.15 : Salt Galata'dan Görseller
- Şekil 6.16 : Salt Galata'dan Haliç'e Bakış
- Şekil 6.17 : Yapının gün ışığı almasını sağlayan açıklıklar ve heliostat paneller
- Şekil 6.18 : Salt Galata ofislerin bulunduğu kat
- Şekil 6.19 : Kafe (solda) ve Etkinlik Alanı (sağda)
- Şekil 6.20 : Salt Araştırma Alanı
- Şekil 6.21 : Sergilenen Kasa
- Şekil 6.22 : Salt Galata içerisinden görseller
- Şekil 6.23 : 1911 yılı Bomonti Bira Fabrikası Kartpostalına ait görsel
- Şekil 6.24 : Yapının 1998 ve 1999 yılındaki durumları üzerine yapılan haber
- Şekil 6.25 : Bomontiada'da Zaman İçerisinde Yaşanan Önemli Olaylar

Şekil 6.26 : Bomonti Bira Fabrikası'na ait bir görsel, 2010

Şekil 6.27 : Bomontiada'dan görseller

Şekil 6.28 : Bomontiada'ya ait görsel

Şekil 6.29 : Bomontiada Avlu'da Açık Hava Sineması

Şekil 6.30 : Bomontiada'nın Krokisi

Şekil 6.31 : Bomontiada Mekanların Görseli

Şekil 6.32 : Babylon'a ait görsel

Şekil 6.33 : Ara Güler Müzesi

Şekil 6.34 : Ara Güler Müzesi, Fotoğraf ve Metinlerin Sergilenmesi

Şekil 6.35 : Bomontiada Akustik Paneller ile Yaratılan Söyleşi Mekanı

Enstitüsü : **Lisansüstü Eğitim Enstitüsü**
Dalı : **Mimarlık**
Programı : **Mimari Tasarım**
Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu**
Tez Türü ve Tarihi : **Yüksek Lisans – Ocak 2022**

YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN MEKANLARDA KATMANLAŞAN BELLEĞİN ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu çalışmada, bellek kavramının yapısı, sınıflandırılması ve çeşitleri incelenmiştir. Belleğin zaman ve mekan kavramları ile olan ilişkisi kapsamında imge, anı çağrışım süreçleri üzerinden belleğin çalışma prensibi açıklanmıştır. Bellek mimarlık alanında bireyin mekan ile kurmuş olduğu ilişki olarak değerlendirilmektedir. Her geçen gün gelişmeye devam eden dünya birçok şeyin değişmesine sebep olmaktadır. Değişen jenerasyon sonucunda yaşam kurgusu, alışkanlıklar, öncelikler ve ihtiyaçlar da dönüşmektedir. Bu dönüşüm içerisinde bellek incelendiğinde; bireysel olarak oluşturulan mekansal belleğin, yaşanan dönemin toplumsal, politik, mimari, kültürel olaylarıyla, gelenek ve alışkanlıklarıyla şekillendiği görülmektedir. Mekana dair her bir farklılaşma/dönüşüm, mekanın bellekte yeniden biçimlenmesine yol açmakta, mekan ve bellek ilişkisinin üst üste katmanlaşmasına sebep olmaktadır.

Günümüzde birçok yapının işlevini kaybetmesi, işlevin başka bir bölgeye taşınması gibi durumlar sonucunda yapının sürdürülebilirliği açısından yeniden işlevlendirilmesi söz konusudur. Yeniden işlevlendirme; yapıların kendi zamanında ve bağlamında ele alınarak, daha sonra bunlardan bir kısmının çağdaş bağlamlar içerisinde yeniden değerlendirilmesidir. Bu, aynı zamanda değişen ve dönüşen toplumun gerekliliklerinden biridir. Toplumun ve sosyal yaşamın değişmesiyle birlikte kent ve kentli de bu durumdan etkilenmiş ve kent belleği de dönüşen bir kavram haline gelmiştir.

İstanbul'un tarihi bir kent olarak birçok uygarlığa ve farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış olmasından yola çıkılarak yeniden işlevlendirilen yapılar birer palimpsest olarak değerlendirilerek bu mekanlardaki bellek incelenmiştir. Yapılardaki bu dönüşümün, mekandaki geçmişten gelen tarihsellik içerisindeki belleğin yanı sıra yeni bir bellek oluşumuna olanak sağladığına dikkat çekilerek mekanda birden fazla belleğin katmanlaştığı ortaya çıkarılmaktadır. Katmanlaşan bellek, bu yapıları birçok dönemin ortak değeri haline getirmektedir. Aynı zamanda kolektif belleğin sürekliliği açısından da toplumun değerlerini temsil haline getirilmeden yaşayarak deneyimlemesine de olanak sağlamaktadır. Bu çalışmada, mekandaki katmanlaşan belleğin okuması Santral İstanbul, Salt Galata ve Bomontiada örnekleri üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bellek, Mekan, Değişim, Yeniden İşlevlendirme, Katmanlaşma

University : **Istanbul Kültür University**
Institute : **Institute of Graduate Studies**
Department : **Architecture**
Programme : **Architectural Design**
Supervisor : **Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU**
Degree Awarded and Date : **M.Sc. – Ocak 2022**

INVESTIGATION OF STRATIFIED MEMORY IN ADAPTIVE REUSED PLACES BY THE EXAMPLES

ABSTRACT

In this study, the structure, classification and types of the concept of memory were examined. Within the scope of the relationship of memory with the concepts of time and place, the working principle of memory is explained through the processes of image and memory association. In the field of architecture, memory is considered as the relationship that an individual has with a place. The world, which continues to develop day by day, causes many things to change. As a result of the changing generation; fiction of life, habits, priorities and needs are also transforming. When memory is examined in this transformation; It is seen that the spatial memory created individually is shaped by the social, political, architectural, cultural events, traditions and habits of the period people live in. Each differentiation or transformation of space causes the place to be reshaped in memory and causes the relationship between place and memory to be layered on top of each other.

Today, as a result of situations such as many buildings' losing their functions or the transfer of the function to another region, the buildings are re-functionalized in terms of sustainability. Adaptive reuse means handling buildings in their own time and context, and then re-evaluating some of them in contemporary contexts. This is also one of the requirements of a changing and transforming society. With the change of society and social life, the city and the citizens have also been affected by this situation and urban memory has become a transforming concept.

Based on the fact that Istanbul, as a historical city, has hosted many civilizations and different cultures, the reused building were evaluated as palimpsests and the memory in these spaces was examined. It is revealed that more than one memory is stratified in the space by drawing attention to the fact that this transformation in the buildings enables the formation of a new memory as well as the memory in the historicity coming from the past in the space. Stratified memory makes these buildings the common value of many periods. At the same time, in terms of the continuity of the collective memory, it also allows the society to experience its values without making them representations. In this study, the reading of the stratified memory in the space has been investigated through the examples of Santral Istanbul, Salt Galata and Bomontiada.

Key Words: Memory, Place, Alteration, Adaptive Reuse, Stratification

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, son yıllarda bellek konusunun mimarlık disiplini içerisinde önem kazanması sonucunda, hem bellek kavramının netleştirilmesi, hem de bellek – mimarlık ara kesitinde karşımıza çıkan kavramların neler olduğunun açıklanması ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin irdelenmesi amaçlanmıştır. Bellek kavramı disiplinler arası bir konu olduğundan birçok farklı alanda konuyla ilgili incelemelerin yapıldığı ve genellikle her alanda konunun farklı açıdan ele alındığı görülmektedir. Mimarlık alanına baktığımızda; bellek, bireyin mekan ile kurmuş olduğu ilişki olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, araştırmada bellek, mekan üzerinden irdelenmiştir.

Yapılan literatür araştırmaları sonucunda; “Bellek, sadece geçmişi kurgulamakla kalmaz, aynı zamanda şimdinin ve geleceğin deneyimlerini de organize eder.” (Umbelino, 2015,844) ifadesi belleğin geçmişi kurgulamak, şu anı yansıtmak ve geleceğe yön vermek olarak, geçmiş, şimdi ve gelecek arasında hem bir köprü görevi gördüğüne, hem de bir katmanlaşma oluşturduğuna işaret etmektedir. Bunun yanı sıra mimarlık alanında belleğin ilişkisi kapsamında mekan/yer kavramları incelendiğinde; Ötkünç’ün “Yerin en çok tartışılan vasfı kimlik oluşturmaktır. Bağlama göre tekrar tekrar kurulabilen kimlik, kendimizi konumlandığımız geçici bir platformdur , ama kalıcı bir şekle büründürülmeye çok müsaittir.” sözlerinden yapılan çıkarımla yerin de tekrar tekrar kurgulanmaya müsait bir yapısı olduğunu anlamaktayız. Bu bağlamda, belleği mekan üzerinden incelerken, seçilen mekanların tekrar kurgulanmış, geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bir köprü oluşturmuş mekanlar olmasına karar verilmiştir.

Günümüzde birçok yapının sürdürülebilirlik açısından da yeniden işlevlendirilmesi söz konusudur. Bu, aynı zamanda değişen ve dönüşen toplumun gerekliliklerinden biridir. Bu bağlamda yapıların kendi zamanında ve bağlamında ele alınıp, daha sonra bunlardan bir kısmının çağdaş bağlamlar içerisinde yeniden değerlendirilmesinin gerekebileceği günümüzde bilinen bir gerçektir.

Yeniden işlevlendirilen bu yapıların mekan içerisinde birçok katmanlaşma ortaya çıkarmış olduğu tespit edilmiştir. Yapıdaki bu dönüşümün mekan içerisinde geçmişten gelen tarihsellik ile birlikte ne şekilde kurgulandığına ve yeni bir bellek oluşumunun ortaya çıkmasına dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda, bellek kavramının mekan üzerinde oluşturmuş olduğu katmanlaşmayı göstermek amaçlanmıştır.

Çalışma, aşağıdaki sorulara cevaplar aramaktadır.

- Dönüştürülen mekanlarda belleğin etkisi nedir?
- Dönüştürülen mekanlarda bellek mekanın algılanmasını etkiler mi?
- Bir mekanda birden fazla bellek oluşması mümkün müdür?

Tüm bu hipotezlerin ve soruların seçilen örnekler üzerinde incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma sekiz ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde, çalışmanın amacı açıklanmış, kapsamı ve yöntemi belirlenmiştir. İkinci bölümde ise çalışmanın temelini oluşturan bellek kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için belleğin yapısı, sınıflandırılması, türleri, bellek teorileri, bireysel ve kolektif bellek kavramları hakkında bilgiler verilmiştir. Bellek ile ilgili yapılan bu araştırmalar sonucunda belleğin yapısı itibariyle sürekli kendini güncelleyen ve yenileyen bir sistem olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda belleğin sınıflandırılması esnasında verilerin ne şekilde, nereye ve nasıl kaydedildikleri konusunda bilgi verilmiştir. Bu araştırmalar sonucunda verilerin kaydedilmesi ve geri çağırılması süreçlerindeki bellek ve mekan arasındaki etkileşim ortaya çıkmaktadır. Bu etkileşimin ardından, bellek kavramı mimarlık disiplini içerisinde zaman, tarih ve mekan başlıkları altında irdelenmiştir. Belleğin zaman ile olan ilişkisi kapsamında, algı, imge, anı, çağrışım süreçlerinden bahsedilerek unutmanın ve hatırlamanın ne şekilde gerçekleştiği ifade edilmektedir. Belleğin, mekan kavramı altında incelendiği bölümde mekanın ne şekilde algılandığı ve yer kavramının ne olduğu açıklanmaktadır. Toplum birden fazla gruptan oluşmakta ve zaman içerisinde de bu gruplar değişmekte ve dönüşmektedir; bu durum kısaca farklı kuşaklar olarak da tanımlanmaktadır. Mekan ise birden fazla grubun belleğini bulundurabilmektedir. En basit ifadesiyle bir yapı, iki farklı insan için farklı durumları ifade edebilir, farklı duygular çağırıştırabilir. Belleğin mekan üzerinden okunması

amaçlanırken, bu katmanlaşmayı ortaya çıkarmak amacıyla yeniden işlevlendirilmiş yapılar seçilmiştir. Dördüncü bölümde de ilk olarak yeniden işlevlendirme kavramının ortaya çıkışında önemli bir dönem olduğundan kısaca Endüstri Devrimi'nden ve dönemin getirmiş olduğu sonuçlardan bahsedilmektedir. Ardından, değişim-dönüşüm ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan yeniden işlevlendirmenin ne olduğu, nasıl olması gerektiği ve süreç hakkında bilgi verilmiştir. Sonraki bölümde, katmanlaşma kavramı, bu kavram ile nerelerde karşılaştıldığı, mekan içerisinde ne şekilde ortaya çıktığı konusunda bilgi verilmektedir. Yapılan değişim ve dönüşümlerin sonucunda ortaya çıkan katmanlaşmanın aynı zamanda “katmanlaşan bellek” kavramını ortaya çıkardığı açıklanmış ve bu çalışma kapsamında irdelenmiştir. Bölümün sonunda katmanlaşan belleğin mekan üzerinde oluşturmuş olduğu bu durumun ifadesi niteliğinde olan palimpsest mekan açıklanmaktadır. Altıncı bölümde ise araştırmanın sorularına yanıtlar bulunması amacıyla İstanbul'da bulunan dönüştürülmüş/yeniden işlevlendirilmiş yapılardan üçü belirlenerek, detaylı olarak irdelenmiştir. Alan çalışması için belirlenen mekanlar olan; Santral İstanbul, Salt Galata ve Bomontiada üzerinden arşiv tarama ve gözlem tekniklerinden yararlanılarak elde edilen veriler ışığında katmanlaşan bellek kavramı hazırlanan tablo, görsel ve fotoğraflar ile desteklenerek ifade edilmiştir. Yedinci bölümde ise yapılan anket çalışması sonucunda anket değerlendirme formu oluşturularak elde edilen bulgular sunulmaktadır. Açık uçlu sorular ve yapılan gözlemler sonucunda ulaşılan veriler de bu bölümde aktarılmaktadır. Son bölümde ise tez çalışması kapsamında problemler cevaplanarak, yapılar üzerinden teorik kavramların değerlendirmesi yapılmaktadır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Bellek ve mimarlık arasındaki ilişkinin kavranabilmesi için bellek kavramı farklı disiplinlerin literatürlerinde araştırılmış, bu disiplinler arasında belleği ilk önce konu alan felsefe disiplini kapsamında, önde gelen düşünürlerin belleğin işleyişine dair teorileri, ilgili kitaplar, makaleler, ansiklopediler ve sözlüklerden yararlanılarak incelenmiştir.

Örnekleme oluşturacak yapılar kapsamında bir yapının yeniden işlevlendirilmesi ile ilgili olarak tarihsel süreç araştırılmış; Valetta İlkeleri, Amsterdam Bildirgesi, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi gibi önemli kaynaklar taranmıştır. Yapıda

yapılacak olan dönüşümlerin gerekliliklerinin neler olduğu saptanmıştır. Ardından, katmanlaşma kavramının mimarlık disiplini içerisindeki yerinin anlaşılabilmesi için gerekli literatür araştırması yapılmış ve çeşitli kaynaklar taranmıştır.

Katmanlaşan bellek kavramının kuramsal olarak geliştirilebilmesi ve anlaşılabilir kılınabilmesi için araştırmanın yöntemi olarak alan çalışması belirlenmiştir. Araştırma sorularına yanıtlar bulunması amacıyla yapılacak olan alan çalışmasının örnekleme belirlenirken, araştırmanın kapsamında da belirtildiği gibi “katmanlaşan bellek” kavramının incelenmesi için yeniden işlevlendirilmiş yapılar üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. İstanbul’da bulunan yeniden işlevlendirilmiş yapılar arasından örneklem seçimi yapılırken, bellek kavramının temelinde deneyimlenmiş olması gerekmesi sebebiyle yapılan çalışmalarda ya da araştırmalarda kişinin kendi tecrübesi, birikimi, deneyimi olması gerekmektedir, böyle bir durum söz konusu olmadığında yapılan araştırma, bellek konusu içerisinde değil de tarih başlığı altında incelenebilir. Bu nedenle, örneklem için seçilen yerlerin yaşanmış ve yaşanmakta olan mekanlar olmasına özen gösterilmiştir; bunun belirlenebilmesi için yeniden işlevlendirilmenin üzerinden belirli bir zaman geçmesi gerekmektedir. Aynı zamanda örnekleme oluşturacak yapıların farklı ölçekteki ve farklı işlevlerdeki yapılar seçilmesi ile araştırmanın farklı değişkenlere göre sınanması sağlanacaktır. Bu kapsamda, yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucunda alan çalışması olarak, dönüştürülmüş ancak günümüzde yaşayan ve kullanıcı etkileşimi olan, kullanıcı ile aktif olarak temasını sürdüren farklı ölçek ve işlevdeki mekanlar belirlenmiştir. Çalışmada ele alınan mekanlar, günümüzde Santral İstanbul olarak bilinen ve Bilgi Üniversitesi kampüsü olarak kullanılan eski Silahtarağa Elektrik Santrali, Salt Galata olarak bilinen ve araştırma merkezi olarak kullanılan eski Osmanlı Bankası ve Bomontiada olarak adlandırılan eski Bomonti Bira Fabrikası’dır.

Yapılan alan çalışmasında, verileri toplamak için arşiv tarama, gözlem ve anket tekniklerinden yararlanılmıştır. Belirlenen alan çalışmasında, veri toplama amacıyla yürütülecek olan çalışmalar için Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun onayı alınmıştır.

Alan çalışmasında verileri toplamak için gerekli arşiv taraması yapılarak hazırlanan tablolar ve görseller ile yapıdaki katmanlaşan bellek ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca,

yapılara farklı zamanda yapılan ziyaretler ile gözlem yapılarak, fiziksel izlerin, fotoğraflar aracılığıyla kaydedilmesi sağlanmıştır. Çevresel davranışlar da araştırmacı tarafından gözlemlenerek, alınan notlar, çekilen fotoğraflar ve videolar ile kayıt altına alınmıştır.

Belirlenen yapılarda yapılan anketlerde çoktan seçmeli soruların yanı sıra katılımcıların kendi fikirlerini ve düşüncelerini aktarmalarını sağlayacak açık uçlu sorular da hazırlanmıştır. Anket çalışması; hem alan içerisinde, hem elektronik posta yoluyla iletilerek, hem de belirlenen internet adresi üzerinden çevrimiçi olarak yürütülmüş, katılımcılar çalışmaya diledikleri şekilde katılabilmektedir. Yapıların her biri için minimum beş ziyaretçi ve beş çalışan olmak üzere iki farklı gruba sorular yöneltilmesi hedeflenmiştir. Ziyaretçi grubunu, yapıyı daha önce en az bir kez ziyaret etmiş kişiler, çalışan grubunu ise yapıda görev yapan kişiler oluşturmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda ise Santral İstanbul için dokuz (9) çalışan, sekiz (8) ziyaretçi, Salt Galata için beş (5) çalışan, on (10) ziyaretçi ve Bomontiada için de beş (5) çalışan, on üç (13) ziyaretçi olmak üzere toplam elli (50) kişi araştırmaya katılmıştır.

Yapılan anket sonucundaki bulguların yansıtılması için kapalı uçlu sorular, anket değerlendirme formu ile sayısal olarak, aynı zamanda yüzde olarak belirtilerek ifade edilmiştir. Açık uçlu soruların cevaplarının gruplandırılma yapılarak değerlendirilmesi sağlanmaktadır.

2. BELLEK KAVRAMI

Bellek kavramını incelerken ilk olarak “bellek” kelimesini tanımlamak gereklidir. Toplum içerisinde akla gelen ilk anlamı ele alındığında bilgiyi saklayan bir depolama alanı ya da merkezi olarak kullanılmaktadır.

Etimolojik olarak incelendiğinde bellek kelimesi “bilmek, sanmak” anlamındaki “belle-” kökünden gelmektedir. Anadolu’da “işaretli, belirlenmiş” anlamında kullanılan kelime, sonraki zamanlarda Kayseri ağzından derlendiği düşünülen bir örneğe dayanılarak Dil Devrimi döneminde “hafıza” anlamında yazı diline aktarılmıştır (Nişanyan Sözlük, 2009).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde;

Bellek: Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin (Türk Dil Kurumu,2005).

Felsefe Sözlüğü’nde;

1. Geçmişteki deneyimleri, tecrübe ve yaşantıları anımsayabilme yetisi. Deney ya da tecrübeleri anımsama, zihinde canlandırma ve geçmişi şimdide koruma gücü.
2. Anımsayan öznenin, geçmiş yaşantılarına, bilinç hallerine ya da geçmişte algılamış olduğu nesnelere ilişkin çıkarımsal olmayan bilgisi.
3. Özgün olaylar, olgu ve nesneler, imge ve fikirler ortada olmadığı zaman, onlarla ilgili bilişi ya da malumatı zihinde korumaktan meydana gelen fonksiyon.
4. Söz konusu malumatı depoladığı, biriktirdiği varsayılan sistem ya da yer (Cevizci,1999).

Felsefe Terimleri Sözlüğü'nde;

1. İzlenimleri, algıları vb. saklama ve yeniden bilinçte canlandırma yetisi.
2. İzlenimlerin, algıların vb. saklandığı yer (Felsefe Terimleri Sözlüğü, 1975).

Bellek kelimesinin İngilizce çevirisi olan “memory” kelimesi Webster Sözlüğü'nde incelendiğinde;

1. a. Özellikle çağrışımsal mekanizmalar yoluyla öğrenilmiş ve akılda tutulmuş olanı yeniden üretme veya hatırlama gücü veya süreci.
b. Hatırlama gibi, bir organizmanın faaliyetinden veya deneyiminden öğrenilen ve tutulan şeylerin deposu.
2. a. Hatırlama hatırası, anıt vb.
b. Hatırlanma durumu.
3. a. Hatırlama eylemi.
b. Hatırlanan birinin ya da bir şeyin görüntüsü, izlenimi.
c. Geçmiş olayların hatırlanabileceği.
4. a. Bilginin girilebildiği ve saklanabildiği istenildiğinde çıkarılabilen bir cihaz.
b. Bilgi depolama kapasitesi (Webster Sözlüğü,1984).

Farklı disiplinlere bakıldığında; Nöroloji bilimi belleğin nörolojik yapısını; Psikoloji, duygusal hatırlama süreçlerini ve etkisini; Psikanaliz, belleğin yaşam öyküsündeki yerini; Felsefe, bellek olgusunu; Sosyoloji, toplumdaki bellek oluşumunu; Tarih bilimi ise bellek-tarih arasındaki ilişkiyi incelemektedir (Özak,2008).

Kavramsal anlamı dışında bellek ünlü filozof Augustinus'a göre bireyin aradığı herşeyi bulabileceği bir yer olarak tanımlamaktadır. ”Düşüncemize konu olan ne varsa orada saklı, duygularımızın çoğalarak, azalarak ya da işte bir şekilde değişerek algıladığı ne varsa. Ayrıca unutmanın henüz yutup gömmediği anılar varsa onlar da teslim edilmiş oraya, depolanmış” sözleriyle de görüşünü açıklamaktadır (Augustinus,2004).

2.1. Belleğin Yapısı, Sınıflandırılması ve Türleri

Bellek yapısal olarak çevremizde oluşan girdileri belirli bir düzen ile ilişkilendirip gerektiğinde kullanmak için farklı zaman aralıkları süresince depolanan birçok anatomik yapının beraber çalıştığı bir sistemdir. Belleğin aşamaları; kodlama, depolama ve geri çağırma olmak üzere üç temel fonksiyondan oluşmaktadır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 : Belleğin Aşamaları (Atkinson R.L. ve Atkinson R.C.'den uyarlanmıştır.)

Kodlama, bilgilerin saptanma aşamasıdır. Bu aşamada bilgiler yerleştirilerek hafızaya kaydedilir.

Depolama, bilgilerin saklanma aşamasıdır. Bilgiler hafızada tutulur.

Geri Çağırma, anımsama aşamasıdır. Bu aşamada depolanan bilgiler ihtiyaç duyulduğunda geri çağırılır.

Şekil 2.2 : Belleğin Aşamalarının İşlevleri

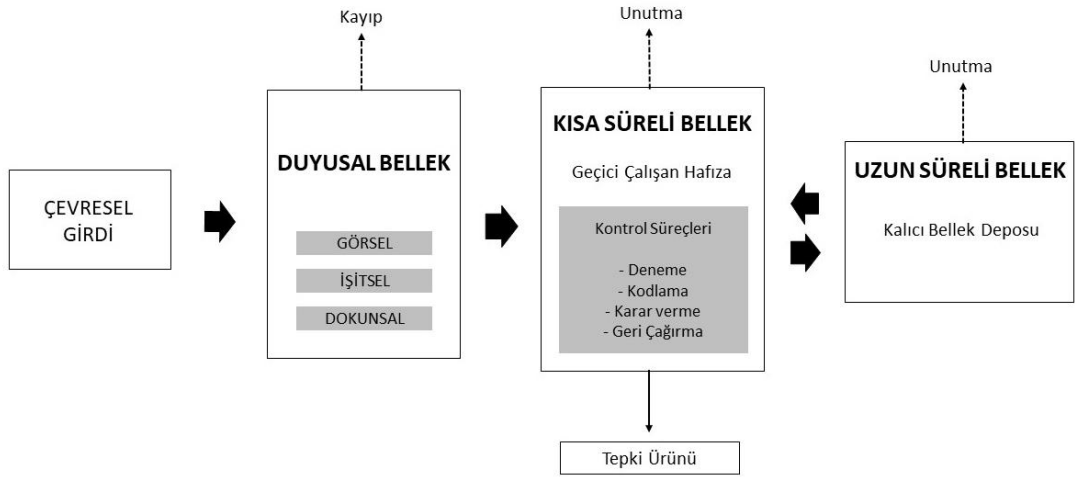
Bellek, günümüzde bilişsel psikolojinin en çok ilgilenilen konularından birisi olmasına rağmen ilk araştırmaların 19. yüzyılın sonlarında Herman Ebbinghaus tarafından yapıldığı görülmektedir. Ebbinghaus çeşitli deneyler ile bellek süreçlerini incelemiştir. Yapmış olduğu araştırmalar sonucunda belleği kısaca öğrenme, hatırlama ve unutma olarak incelediği söylenebilir (Cangöz,2005). Ancak daha sonraki yıllarda canlılardaki öğrenme konusuna artan ilgi sonucunda araştırmaların o yöne kaydığı görülmektedir.

1890 yılında William James belleğin “kolayca kaybolanlar” ve “ebediyen kalanlar”, bir diğer ifadeyle birincil bellek ve ikincil bellek olmak üzere ikili bir yapısı olduğuna işaret etmektedir (Şekil 2.3). James’in bu araştırmaları daha sonraki yıllarda yapılan araştırmaların da temelini oluşturmaktadır.

Şekil 2.3 : İkili Bellek Modeli

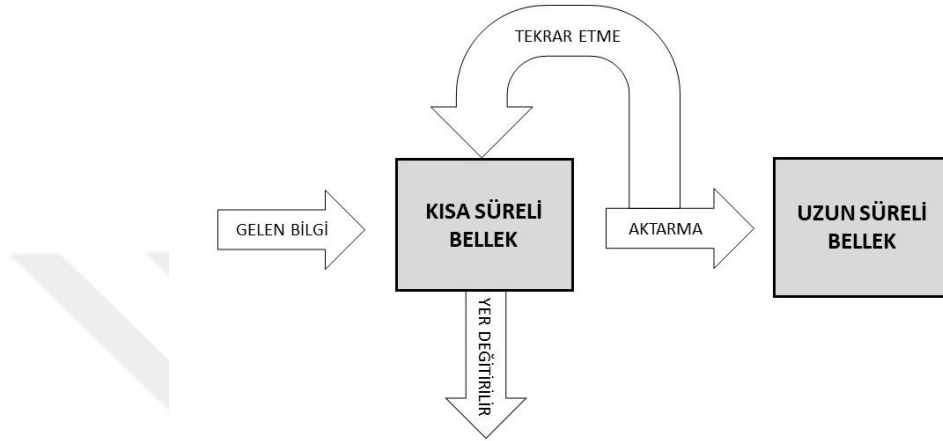
1968 yılında Richard Atkinson ve Richard Shiffrin tarafından “çok depolu bellek modeli” diğer bir adıyla “modal bellek modeli” geliştirilmiştir. Modal bellek modeli duyuşsal bellek, kısa süreli bellek ve uzun süreli bellekten oluşmaktadır (Şekil 2.4). Bu modelde James’in ikili bellek yapısındaki kolayca kaybolanların kısa süreli bellek, ebediyen kalanların ise uzun süreli bellek olarak tanımlandığı görülmektedir. Bunlara ek olarak bu modelde duyuşsal bellek aşaması eklenmiştir (Karakelle, 2020).

Şekil 2.4 : Modal Bellek Modeli (Atkinson & Shiffrin, 1968’den uyarlanmıştır.)

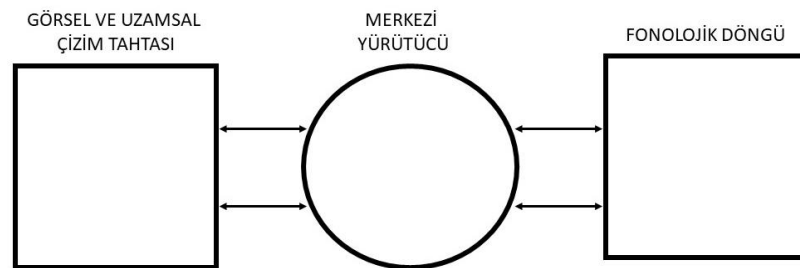
Duyuşsal bellek, gelen uyarıların duyu organları aracılığıyla algılanarak bilginin çok kısa süre için kayıt altına alındığı yerdir. Bilgi algılandıktan sonra 200 ile 500 milisaniye arasında burada tutulabilmektedir. Gelen bilgi anında işlenmediğinde kaybolarak unutulmaktadır. Duyuşsal belleğin kapasitesi sınırsız kabul edilmektedir. Yalnızca, dikkat edilen sınırlı bilgi buradan kısa süreli belleğe aktarılır (Atkinson, Shiffrin, 1968).

Kısa süreli belleğin kapasitesi sınırlı olduğundan gelen bilginin küçük bir kısmı kısa bir zaman süresince tutulabilmektedir. George Miller tarafından 1956 yılında yapılan deneyde kısa süreli belleğin 7 ± 2 veri tutma kapasitesine sahip olduğu gözlenmiştir. Veri burada yaklaşık 20 saniye kadar tutulabilmektedir. Ancak yeterli tekrar yapıldığında veri kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarılabilir (Tuckman,1991) (Şekil 2.5).

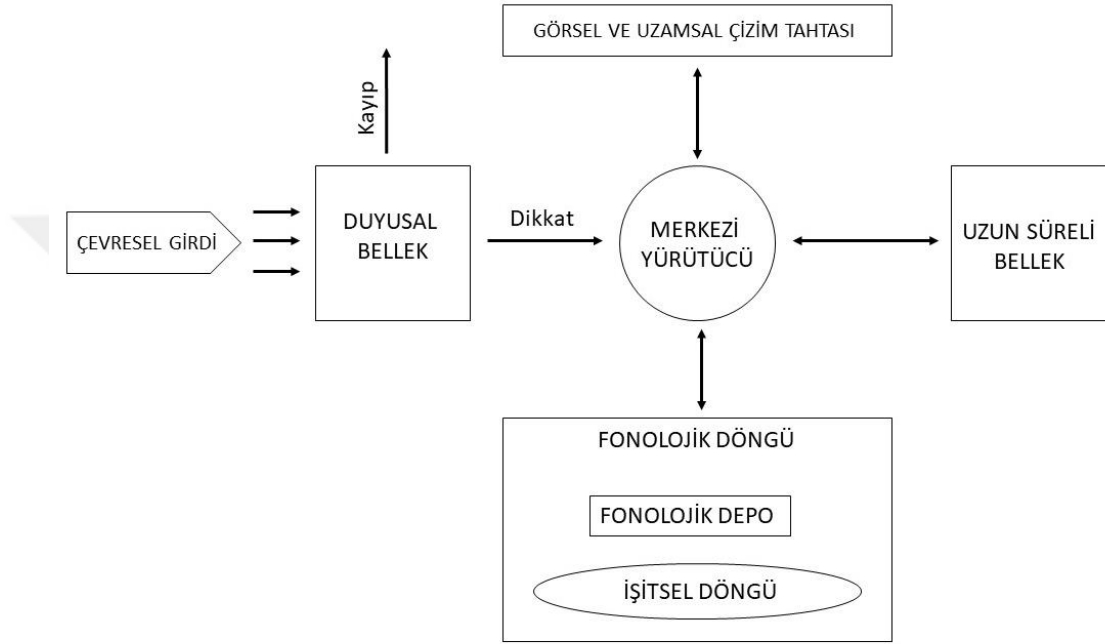
Şekil 2.5 : Kısa Süreli Bellek ve Uzun Süreli Bellek Arasındaki İlişki (Atkinson & Atkinson & Hilgard ,1995’ten uyarlanmıştır.)

İlerleyen süreçte 1974 yılında birincil belleğin tekil bir yapıdan değil, birden fazla bileşenden oluştuğunu ve yalnızca 7 birimlik bir kapasitesi olmadığını görüşünü ileri süren Alan Baddeley ve Graham Hitch tarafından “çalışma belleği modeli” geliştirilmiştir. Bu bellek modeli, modal bellek modelindeki kısa süreli belleğe üç parçalı alternatif bir model olarak oluşturulmuştur. Bu bileşenler; görsel ve uzamsal çizim tahtası, fonolojik döngü ve merkezi yönetici olmak üzere adlandırılmaktadır (Baddeley, 1986) (Şekil 2.6).

Şekil 2.6 : Baddeley’in Çalışma Belleği Modeli (Baddeley,1986’dan uyarlanmıştır.)

Çalışma belleği bilişsel görevler sürdürülmeye devam etmekteyken eş zamanlı bir şekilde verilerin belirli bir süre için saklanması ve düzenlenmesini sağlayan sistemdir (Şekil 2.7). Baddeley bu belleği yeni ve eski verilerin sürekli olarak işleyen bir çalışma masası olarak tanımlamaktadır. Aynı anda gelen verilerin tutulması, belirli bir süre için saklanması, diğer bölgelerin taranması, verilerin sınıflandırılması ve ilgili verilerin geri getirilmesi itibari ile meşgul bir kavşağa da benzetilmektedir. (Er,1999).

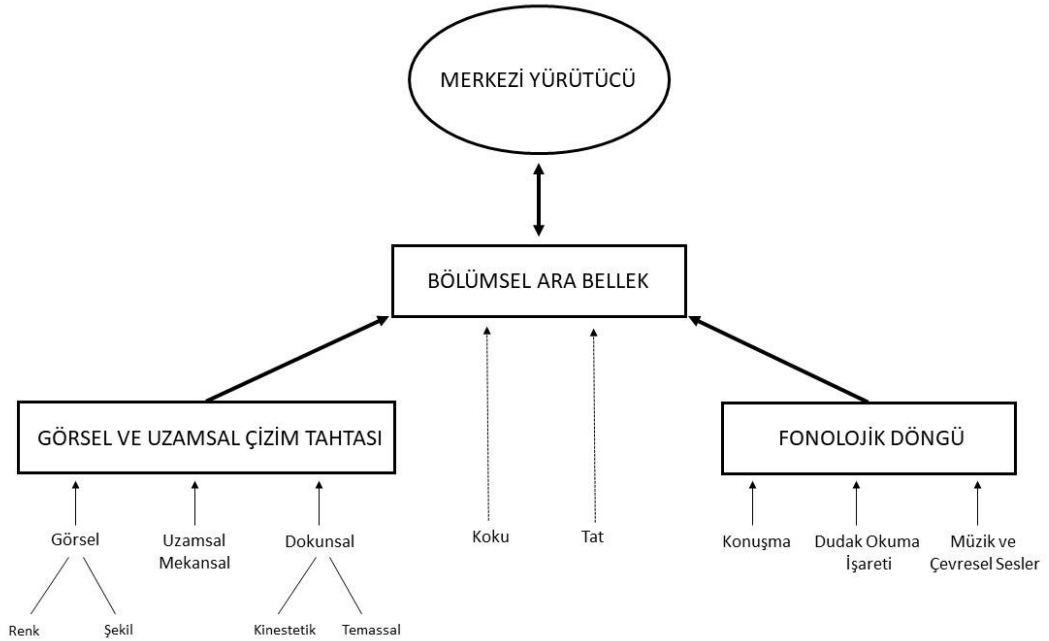
Şekil 2.7 : Çalışma Belleği Modeli (Baddeley & Hitch, 1974'den uyarlanmıştır.)

Bu modelde *Merkezi Yürütücü*; modelin en önemli bileşeni olarak kabul edilmektedir. Belleğin bir veri saklama alanı olarak değil bir kontrol mekanizması olarak görev yaptığı söylenmektedir. Bilginin işlenmesini, odaklanılmasını ve bilginin modeldeki diğer bileşenlere ve uzun süreli belleğe aktarılmasını sağlamaktadır. Kısaca, tüm döngünün düzenlenmesini sağlamakla görevli olduğu söylenebilir.

Görsel ve Uzamsal Çizim Tahtası; algıladığımız görsel ve mekansal verilerin depolanmasını sağlamaktadır. Mekan üzerinde gerçekleşen değişimleri algılamaya yarayan bellek bölümüdür. Aynı zamanda dokunma ile algılanan veriler de bu alanda depolanır.

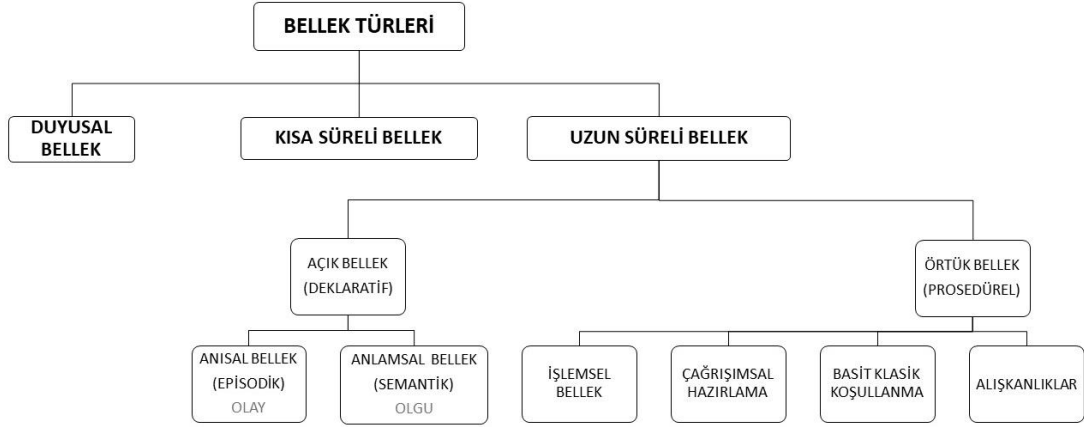
Fonolojik Döngü; fonolojik depo ve işitsel döngü olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Fonolojik depo, doğrudan işitsel olarak algılanan verilerin belirli bir süre saklanması sağlamaktadır. İşitsel döngü ise bir nevi iç ses olarak tanımlanmaktadır. İşitsel verilerin kaydedilmesini, düzenlenmesini ve yenilenmesini sağlamaktadır. Örneğin; sessiz bir şekilde kitap okuduğumuzda sesi doğrudan işitmediğimiz için veri önce işitsel döngüde işlenmekte, ardından buraya kaydedilmektedir.

Bölümsel Arabellek; 2000 yılında Baddeley tarafından bu modele ek dördüncü bir bileşen olarak eklenmiştir. Modeldeki bu alan, farklı duyuyla algılanan bilgileri düzenlemekte ve aralarında bağlantı sağlamaktadır (Baddeley,2000) (Şekil 2.8).

Şekil 2.8 : Çalışma Belleğinde Verilerin Algılanma Akışı (Baddeley, 2012'den uyarlanmıştır.)

Uzun süreli bellek sınırsız kapasiteli bir sistem olarak kabul edilmektedir. Veriler burada limitsiz sürece tutulabilmektedir. Verilerin hatırlanabilmesi için verinin sistemin doğru parçasına kodlanmış olması gerekmektedir. Uzun süreli bellek açık (deklaratif) ve örtük (prosedürel) bellek olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Squire,1987) (Şekil 2.9).

Şekil 2.9 : Bellek Türleri ve Sınıflandırılması (Squire, 1987’den uyarlanmıştır.)

Açık (Deklaratif) Bellek; veriler bilinçli olarak kaydedilmekte ve geri çağırılmaktadır. Kendi içerisinde de anısal (episodik) ve anlamsal (semantik) olmak üzere ikiye ayrılır.

Anısal (Episodik) Bellek; bir olay ya da durum ile ilgili veriler burada depolanmaktadır. Bireyin hayatından örnekler veya anılar ile açıklayabileceği durumları içermektedir. Bundan dolayı tecrübeleri ve deneyimleri barındırmaktadır. Kişinin kendi deneyimleriyle bağlantılı olduğundan genellikle mekan ve zaman önemli görülmektedir.

Anlamsal (Semantik) Bellek; olgular, kavramlar ve bilgiler burada depolanmaktadır. Kişisel deneyimden bağımsızdır; bu nedenle, zaman ve mekan önemsizdir.

Örtük (Prosedürel) Bellek; veriler bilinçli kaydedilmemektedir. Kişi farkına varmadan zihnin kaydettiği durumlar örtük belleğe kaydedilmektedir. Açıklayamadığımız ama bildiğimiz bilgilerden oluşmaktadır. Prosedürel bellekte kendi içinde öğrenme çeşidine göre ayrılmaktadır. (Tulving.)

İşlemsel Bellek: Motor becerilerin kaydedildiği bölümdür. Buna örnek olarak araba sürmek verilebilir.

Çağrışimsal Hazırlama: Bazı bilgileri fark etmeden diğerlerini öğrenirken kaydetmekteyiz. Öğrenilmesi istenen bilginin yanında, çağrışım yaptığından diğer

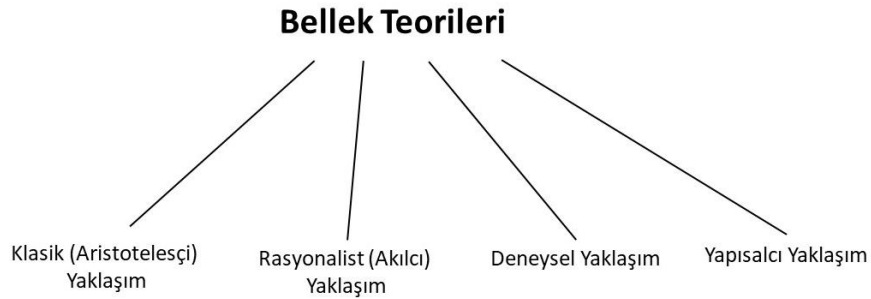
bilgi de belleğin örtük bölümüne kaydedilmektedir. Örneğin, ders çalışırken çalan şarkının sözlerinin ezberlenmesi.

Klasik Koşullanma: Fark etmeden şartlandığımız durumları içermektedir. Genellikle korkulmaması gereken şeylerden korkulması bu şekilde kodlanmaktadır. Uzun süreli belleğin örtük kısmına bilinçdışı bir şekilde kaydedilmektedir. Buna örnek olarak kedi korkusu verilebilir.

Alışkanlıklar: Bilinçli bir şekilde öğrenilen beceriler zaman içerisinde otomatikleşmektedir. Bu alışkanlıklar ve beceriler örtük bellek aracılığıyla geri çağrılmaktadır. Buna örnek olarak kalem tutmak verilebilir (Squire, 1987).

2.2. Bellek Teorileri

Bellek ile ilgili teorilerin tarih içerisinde dört ana düşünce üzerine şekillendiği söylenebilir. Bunlar, Klasik (Aristotelesçi), Rasyonalist (Akılcı), Deneysel ve Yapısalcı yaklaşımlardır (Howes,2007) (Şekil 2.10).

Şekil 2.10 : Bellek Teorileri

Aristoteles, hocası olan Platon’un çalışmalarından yola çıkarak bellek çalışmalarına başlamıştır. Platon belleği “hatırlanan şey” olarak tanımlamaktadır. Hatırlanan şeyin ise doğuştan bilindiğine inanmaktadır. Belleğin şu an ile ilgili anlık işlevinin bir nevi bilgiyi geri çağırarak olduğunu ileri sürmektedir. Aristoteles ise buna karşıt bir görüşü savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre bilgi geri çağırıldığında tekil olarak gelmez; aynı zamanda farklı bir durumun, bilginin veya verinin de hatırlanmasına sebep olur. Aslında Aristotelesçi klasik yaklaşıma göre nesne veya veri geri çağırılırken işleviyle beraber geri çağırılmaktadır çünkü nesnenin veya verinin ne olduğu sorusu ile ilgili

çağrışım yaptığı ileri sürülmektedir. Örneğin, kalem nesnesini düşündüğümüzde kalemin ne için var olduğu bilgisi ile birlikte yani “yazı yazmaya yarayan bir nesne olan kalem” olarak çağrılmaktadır. Nasıl ve ne şekilde olduğu soruları arka planda kalmaktadır (Aristotle,1941).

Rasyonalist yaklaşım genellikle bilginin bellek içerisinde özgün haliyle kodlandığına inanmaktadır. Bu sebeple veri en saf haliyle yalın olarak geri çağrılmaktadır. David Hume, verinin özgün haliyle kaydedildiğini ileri sürmekte, belleğin zaman içerisinde değişip dönüşme düşüncesine karşı çıkmaktadır (Hume,1965).

Deneysel yaklaşıma göre tüm verilerimizi duyumsal olarak kaydetmekte olduğumuz düşünülmektedir. Deneysel yaklaşımın kurucu olarak görülen Locke, bilgileri doğuştan bildiğimiz fikrini reddetmektedir. Kişinin duyuları ile deneyimleyerek öğrendiğini kabul etmektedir. Bilgiyi görerek, duyarak, işiterek veya tadıp dokunarak öğrenebileceğimize inanmaktadır (Locke,1997).

Kant ise verinin dışarıdan geldiği veya algılandığı şekilde yalın haliyle tutulduğu düşüncesini reddetmektedir. Ona göre bilgi düşünce yoluyla üretilir. Çevresel girdinin öğrenilen ve yaşanan durumun bir kopyası olmadığını, yorumlanarak kaydedildiğini ileri sürmektedir (Kant, 1965).

Bergson, belleğin yaşam gibi bir süreçten oluştuğunu düşünmektedir. Belleği, geçmişte öğrenilenlere, şu anda öğrenilenlerin eklenerek geleceğe ulaştığı bir sistem olarak kabul etmektedir. Bergson bilginin bu sebeple sürekli gelişerek dönüştüğünü ve değiştiğini söylemektedir. Bilginin şu anki verilerinin, geçmiş deneyimlere dayandığını ileri süren Bergson’un bellek teorisi anımsama eylemine önem vermektedir (Bergson,1998).

2.3. Bireysel ve Kolektif Bellek

Bireysel bellek ve kolektif bellek hatırlama eyleminin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında en temel tabiriyle; bireysel bellek kişinin kendi başına yaşamış, algılamış ve hatırlamakta olduğu verileri, kolektif (toplumsal) bellek ise kişinin başkalarıyla etkileşim içinde olduğu bir toplum veya topluluk ile beraber yaşamış

olduğu verileri içermektedir. Aristoteles, Augustinus ve Bergson bireysel bellek alanında incelenmesi gereken düşünürlerdir.

Aristoteles'e göre bellek geçmiş zamanla ilgilidir. Belleğin geçmişteki verileri algı yoluyla kavrayarak bir imge oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu sebeple oluşan imgelerin yalın ve bireysel olduğuna inanılmaktadır, çünkü algı bireysel bir sistem olarak kabul edilmektedir. Aristoteles'in düşüncesine göre belleğin zaman akışı geçmişten şimdiye doğrudur.

Augustinus'a göre ise bellek geçmiş izlenimlerden oluşmaktadır. İzlenimler kişinin kendi kazanımları olduğundan bellek kişinin kendi belleğidir ve bireysel kabul edilmektedir. Augustinus da Aristoteles gibi belleğin geçmiş zaman ile ilgili olduğuna inanmaktadır, ancak Augustinus belleğin hatırlanma sürecinde şimdiki andan geçmişe doğru bir yolculuk olduğunu söylemektedir (Ricoeur,2012).

Bergson ise diğerlerinden farklı olarak belleğin geçmiş ile değil şimdiki zaman ile ilgili olduğuna inanmaktadır. Belleğin süregelen ve devamlılığı olan bir yapısı olduğunu söylemektedir. Ancak Bergson da Aristoteles ve Augustinus gibi belleğin bir içsellik süreci olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle o da diğerleri gibi belleğin bireysel olduğunu kabul etmektedir.

Maurice Halbwachs ise belleğin bireyselliği noktasında hocası Bergson'dan farklı düşünmektedir. Önceki yıllardaki düşünürler belleği mekansız olarak, sadece zaman kavramı üzerinden incelemektedirken, Halbwachs belleği zaman ve mekan kavramları üzerinden ele almaktadır. Halbwachs'a göre yalnızca zaman kavramı üzerinden incelendiğinde de zaman bireysel bir yapı değildir; bu nedenle, bellek de yalnızca bireysel bir yapı olarak düşünülmemelidir. Kişi hem bireysel hem de kolektif belleğe katılmaktadır (Halbwachs, 1950). Ona göre bireyin içsel, kendi yaşadığı durumlar bireysel belleğin bir hatırlaması durumundayken, yaşamadığımız, şahit olmadığımız, ancak tepki verdiğimiz veya bir düşünce oluşturduğumuz durumlar vardır ve bunlar kolektif belleğin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, bazı durumlarda içinde bulunduğumuz herhangi bir grubun ya da ulusun yaşamış olduğu olay ve durumlara karşı bizler de bir düşünce oluştururuz. İşte bu durumlarda kolektif belleğimiz devreye girmektedir. Bu sebeple, tarihsel birikimimizin çoğu kolektif bellekten oluşmaktadır.

İki farklı belleği kabul etmesi dışında Halbwachs bireysel belleği de farklı tanımlar. Bireysel belleğin tamamen izole ve kapalı bir yapı olmadığından bahseder. Birey kendi hatıralarından bahsetmek istediğinde, bu geri çağırma esnasında farklı noktalardan yardım almaktadır. Bazı bireysel anıların hatırlanması için yalnızca bireysel belleğin var olması yetersiz kalmaktadır. Birey, hatırasını netleştirmek ve belirginleştirmek amacıyla başka insanları, durumları ve mekanları referans vermektedir. Bu durum, bireysel belleğin içsel olmadığı durumlarda kolektif bellekten beslendiğini ve yararlandığını açıklamaktadır. Aynı zamanda modern bellek çalışmalarının en önemli araştırmacısı olarak kabul edilen Frederic Barlett da yapmış olduğu birçok araştırmanın neticesinde “grupta bir bellek olduğunu ancak bunun grubun belleği olmadığını” söylemektedir. Net olarak bir kolektif bellek tanımlamasını kullanmasa da varlığını kabul ettiği anlaşılmaktadır (Wertsch, 2002). Bu görüş Halbwachs’ın görüşü ile de çelişmemektedir. Halbwachs da “bellek her zaman bir bireye aittir ama bu bellek toplumsal olarak belirlenir.” sözleriyle aynı durumu ifade etmektedir.

Kişiler, bellek ve hatırlama sürecinin tek tek öznesi konumunda olsalar da, ifade ederken de, belleklerine kodlarken de, anılarının kurgulandığı çerçeveye bağlıdırlar. Diğer bir şekilde, bireysel olan algılardır, anılar değil şeklinde de ifade edilmektedir. Algılar kişinin duyumlarıyla ilişkilidir ve bireyseldir, ancak anıları bir durum, kişi, olay, mekan ve zaman barındırmaktadır ve bu nedenle kolektif kabul edilmektedir (Assmann,2001).

Halbwachs belleğin devamlılığına dikkat çekmektedir. Bu sebeple bireysel belleği aşarak kolektif belleği geliştirmektedir. Ancak, kolektif belleğin hatırlanması noktasında da “birlikte hatırlama” ve “tanıklık” kavramları devreye girdiğinden aynı bireysel bellek gibi sonlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda Halbwachs farklı grupların kendilerine özgü farklı bellekleri olduğunu kabul etmektedir. Assmann ise bu noktada Halbwachs’ın oluşturmuş olduğu kolektif bellek fikrinin yetersiz kaldığını iddia etmektedir. Çünkü, aynı grup içerisinde yaşanmış olan durum ve olayların yine aynı grup içerisinde bulunan gelecek nesillere veri aktarılması ile ilgili herhangi bir fikir içermemektedir (Assmann,2001). Kısaca, farklı zamanlarda aynı gruba ait toplumların ortak belleğini oluşturan gelenek kavramı tanımlanamamış olmaktadır. Bu noktada karşımıza “kültürel bellek” kavramı çıkmaktadır. Connerton da Halbwachs’ın

kolektif bellek düşüncesi ile ilgili olarak, bireyin yaşam süresi sonlanmasına rağmen içinde bulunduğu grubun “birlikte hatırlama yöntemi” ile anımsanabileceğine inanılıyorsa bu durumda grubun kolektif belleğinin gelecek nesiller ile birlikte hatırlanabileceği belirtmiştir (Connerton, 1999). Kültürel bellek, Halbwachs’ın belleği sürekli bir yapı olarak değerlendirmesi ve toplumsal belleğin hatırlama sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal belleğin hatırlama sürecine bakıldığında yakın geçmişle ilgili şeyler çok netken, geçmişe gidildikçe bilgiler netliğini yitirmektedir. Bu sebeple özellikle yüzyıllar önce yaşanan hatırlamalarda sıçramalar görülmektedir. Bazı olaylar arasında boşluklar oluşmaktadır, bu boşluk ‘kayan boşluk’, İngilizce literatürde de ‘floating gap’ olarak adlandırılmıştır. Kayan boşluk arkeoloji çalışmalarındaki ‘karanlık çağ’ (dark age) diye tanımlanan döneme benzetilmektedir (Vansina,1985). Toplumsal bellek söz konusu olduğunda bu kayan boşluk kavramı bireyin belleğinde bir boşluk oluşturmaktadır. Belleğin sürdürülebilirlik anlayışıyla da çatışmaktadır. Bunun sonucunda, Assmann hatırlama sürecinde toplumsal belleğin iki farklı kayıt oluşturduğu fikrini desteklemektedir. Bunlar; iletişimsel bellek ve kültürel bellek olarak adlandırılmaktadır (Tablo 2.1.). İletişimsel bellek, genellikle yakın geçmişle ilişki içerisindedir, nesiller ile ortaya çıkar ve nesiller ile kaybolur. Kültürel bellek ise köken ile ilişkilidir; hatırlama figürleri genellikle sembolikleşmiştir (Assmann,2001). Kültürel bellek, içinde bulunduğu topluluğun neleri unutmaması gerektiği konusu ile ilişkilendirilmiştir. Bu sebeple ‘bard’ adı verilen taşıyıcılar bile görevlendirilmiştir.

	İLETİŞİMSEL BELLEK	KÜLTÜREL BELLEK
İÇERİK	Bireysel biyografiler çerçevesinde tarihsel deneyimler	Efsanevi köken tarihi, ulaşılamaz geçmişte yaşananlar
BİÇİM	Gayriresmi, az biçimlendirilmiş, doğal, iletişimsel alışveriş içerisinde gelişen, gündelik	Planlanmış, çok iyi biçimlendirilmiş, törensel iletişim, bayram
ARAÇLAR	Organik belleklerdeki canlı anılar, deneyler, aktarılanların anlatımı	Kesin nesneleştirme, söz, görüntü ve dans yoluyla geleneksel sembolik kodlama, sahneleme
ZAMAN YAPISI	80-100 yıl, şimdiki zamanla bağlantılı 3-4 kuşaklık zaman ufku	Kesin geçmiş, efsanevi bir geçmiş zaman
TAŞIYICILAR	Belirsiz, bir hatırlama grubunun canlı tanıkları	Uzmanlaşmış, gelenek taşıyıcıları

Tablo 2.1. İletişimsel Bellek ve Kültürel Bellek Tablosu (Assmann, 2001’den uyarlanmıştır.)

3. BELLEK VE MİMARLIK

Belleğin tam anlamıyla anlaşılması ve tanımlanması amacıyla ele alınan bir önceki bölümün ardından bu bölüm belleğin mimarlık disiplini ile arasındaki ilişkinin kavranması üzerine kurgulanmıştır. Mimarlık disiplini ile bellek kavramı arasında doğrudan veya dolaylı olarak ilişki içerisinde bulunan bazı kavramlara değinilmiş ve açıklanmıştır.

Bellek ve Mimarlık arasındaki ilişki öncelikle olarak uzam, yani mekan kavramı üzerinden gelişir. Zaman ve tarih kavramları da bellek ile doğrudan, mimarlık ile ise de dolaylı olarak ilişki halindedir.

3.1. Bellek ve Zaman

Zaman kavramı, ilk olarak bireysellikten uzak ortak bir zaman kabulü gerekmesi ile ortaya çıkmıştır, çünkü zaman aynı an içerisinde hem kişiden kişiye değişmektedir, hem de kişinin durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, bir birey eğleneceği bir işi yaparken zamanın nasıl akıp gittiğini anlamazken, sıkılacağı bir işi yaptığında aynı sürenin bitmek bilmediğini düşünmektedir. Aynı şekilde acil bir iş olduğunda zamanın hızlıca aktığını söyleriz. Bu nedenle Durkheim'ın da belirttiği gibi, birey tek başına zamanın akışını kavrayamaz ve değerlendiremez bu sebeple de süreleri ölçemez. Ancak toplum olmak ve topluluk olarak yaşamak için zaman ile ilgili ortak kabullerin olması gerekmektedir (Durkheim, 1967).

Bu noktadan hareketle bazı düşünürler zamanı soyut ve gerçek zaman olarak iki şekilde ele almaktadır. Soyut zaman, ortak kabuller sebebiyle ortaya çıkan, her birinin homojen ve eşit aralıklarla bölündüğü, her birinin rakamsal olarak diğerinden farklı olduğu, giderek artan bir yapı olarak kurgulanmıştır. Bu zamana matematik zaman da denilmektedir. Matematik zaman ve gerçek zaman birbirinden farklıdır. Bergson'a göre

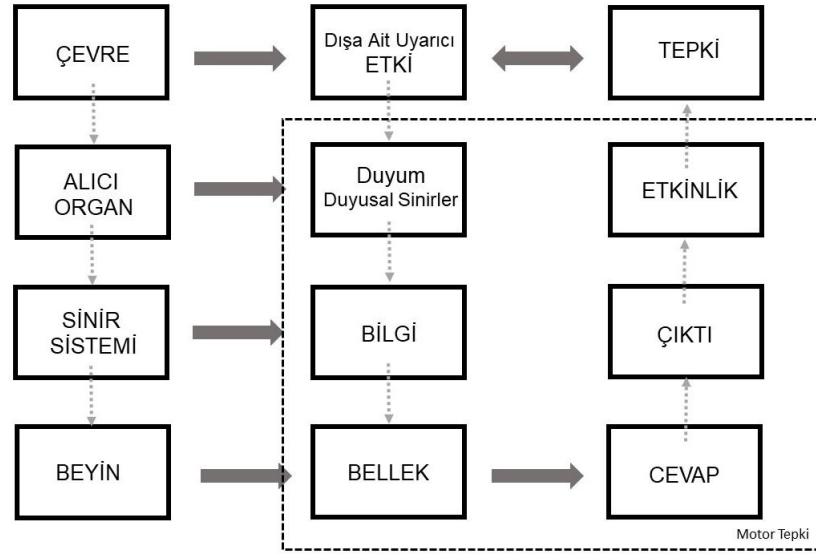
matematik zaman bilinç dışıdır, gerçek zaman ise “yaşanmış zaman” olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda bir taraftan birey sayısı kadar farklı zaman olduğunu, diğer taraftan ise tüm bu zamanları ortak olarak temsil eden bir zaman olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda hem yaşanan hem de matematik zamana bakıldığında, zaman içinde yaşanan olayları saklamak ve bireylere onları hatırlatmak üzere görevlendirilmiştir. Zaman, “Hafızalar nereye tutunmaktadır?” sorusunun yanıtı olarak ya da “tüm olayların gerçekleştiği yer” olarak da tanımlanmaktadır (Halbwachs, 1950). Anıların hatırlanması durumunda genellikle bir zaman veya mekan örgüsü üzerinden geri çağrılmaktadırlar. Örneğin; hatırlanması istenen herhangi bir olay ele alındığında olay ya şundan önce, şundan sonra diyerek zaman üzerinden, ya da şuradayken diyerek mekan üzerinden tanımlanır. Bu durumda anılar bir zaman ve mekan çerçevesi içerisinde muhafaza edilmektedir.

Bir yapının tasarım aşamasından uygulama, kullanım, terk edilme aşamalarının hepsi yapının zaman içerisindeki değişimlerini içermektedir. Bu değişimler üretilme, kullanılma, yıpranma, eskime, yeniden işlevlendirme olabilir. Zaman boyunca yapı farklı durumlar ile sürekli olarak etkileşim içerisinde, bu nedenle zamanın birikiminden ve bırakmış olduğu izlerden bağımsız düşünülemez (Mostafavi, Leatherbarrow, 2005).

3.1.1. Algı, İmge, Anı ve Çağrışım Süreçleri

Algı; bireyin çevresinde bulunan soyut ve somut verileri duyumsayarak anlamlandırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Cüceloğlu'na göre, “Algı, duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır.” olarak ifade edilmektedir. Duyu yoluyla algılanan veri beyine iletilmektedir, beyin ise veriyi yorumlayarak kodlayıp kaydetmektedir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : Bilgi Algılama Süreci (Aydınlı, 1986'dan uyarlanmıştır.)

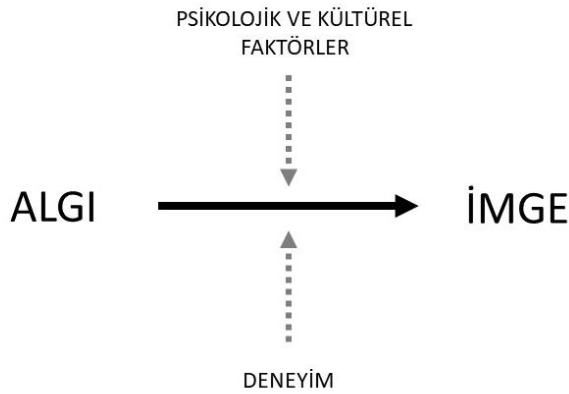
Temel bilgilerde beş farklı duyumuz olduğu bilinmektedir. Bunlar, görme, duyma, tatma, koklama ve dokunmadır. Son yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda deri aracılığı ile sadece dokunma duyumunun değil, sıcaklık, soğukluk, acı gibi duyumların da algılandığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, temeldeki beş duyunun dışında kinestezi duymusu olarak da adlandırılan kas duymusu, denge duymusu olarak bilinen vestibüler duyu ve iç organları aracılığı ile gelen uyarıların algılandığı organik duyudan da söz edilebilir (Tablo 3.1.).

DUYULAR	AKTARICILAR	ALGILANANLAR
Görme	Göz	Renk ve Işık
İşitme	Kulak	Yükseklik, Tını vb.
Koklama	Burun	Koku
Tatma	Dil	Acı, Tatlı, Ekşi, Tuzlu
Dokunma	Deri	Basınç duymusu
		Sıcaklık duymusu
		Soğukluk duymusu
		Acı-sızı duymusu
Kinestezi	Kas	Devinim ve yön
Vestibüler (Denge)	Kulak	Başın dönmesi
Organik	İç Organlar	Sindirim, Dolaşım vb.

Tablo 3.1. Duyuların Sınıflandırılması (Baymur, F., 1994'den uyarlanmıştır.)

Algının üç farklı teorisi bulunmaktadır. Bunlar, ekolojik yaklaşım, transaksiyonal ve gestalt teorisi. *Ekolojik yaklaşım*, teorisi deneyimi reddetmektedir, bu teoride algı, veri alıcı kanalı olarak görülmektedir (Gibson, 1979). *Transaksiyonal yaklaşım* teorisi ise aksine deneyimin önemini vurgulanmaktadır. Bu teoriye göre kişi geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak yorumlama yapacağından, kişi şimdiki zamanı algılayarak geçmiş deneyimlerinden yararlanmaktadır (Lang,1987). Gestalt teorisi bu teoriler arasında belleğin mekan üzerinden kodlanması ile ilgili olmasından dolayı en önemlisi olarak adlandırılmaktadır. Gestalt teorisine göre beynimiz parçaları bütünleştirilerek algılamaktadır. Teori özellikle gruplama üzerinden açıklanmaktadır; bu şekilde parçaların nasıl bir bütün oluşturduğu tanımlanmaya çalışılmaktadır. Bu gruplamalar, yakınlık, benzerlik, devamlılık, tamamlama, figür-arka plan ilişkisi, simetri, kapalılık olarak yedi farklı ilkedен oluşmaktadır. Gestalt teorisi mekanın algılanması açısından önemli bir algılamadan bahsetmektedir. Üç teörinin incelenmesi sonucunda algının kişiden kişiye değişiklik gösterebildiği söylenebilir. Bu durumda algının deneyimlerden etkilendiğini söylemek yanlış bir çıkarım değildir.

İmge, duyular ile algılanan verinin temsili şeklinde açıklanabilmektedir. Dışarıda görerek algılanan bir renk beyinde bir imge oluşturmaktadır. Daha sonra aynı renk görüldüğünde bu imge sayesinde hatırlanmaktadır, çünkü zihin algıyı tekrar yansıtamadığından hatırlayamamaktadır.

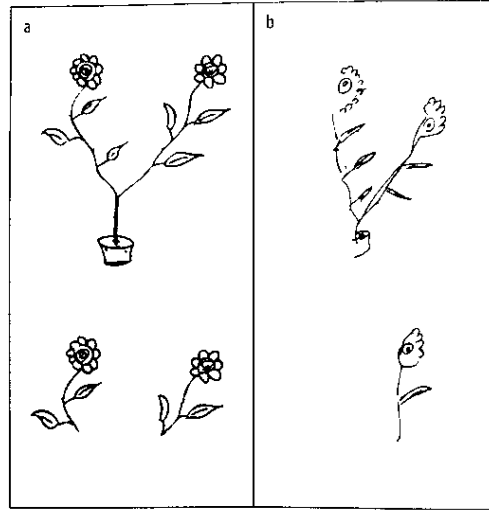
Şekil 3.2 : İmgenin oluşum süreci

İmge kişinin kendi zihni üzerinden tekrar yaratıldığından, kişinin kendi deneyimleri kültürel ve psikolojik faktörlerin etkisi ile oluşan görüşlerinden yola çıkarak yapmış olduğu yorumlamayı içermektedir (Şekil 3.2). Bu da imgenin kişiden kişiye farklı bir görme biçimi ortaya çıkarttığını göstermektedir (Berger,1986).

Hobes belleği de bu bağlamda bir imgelem biçimi olarak ele almaktadır. Bu kapsamda bellek “geçmişin imgelmesi” olarak da adlandırılmaktadır. (Boyer, 2012).

Anı ise “bireyin sahip olduğu kendine özgü bilgiler ile onu diğerlerinden ayıran birey olma durumunun bir ifadesi” olarak tanımlanmıştır (Klein,2000).

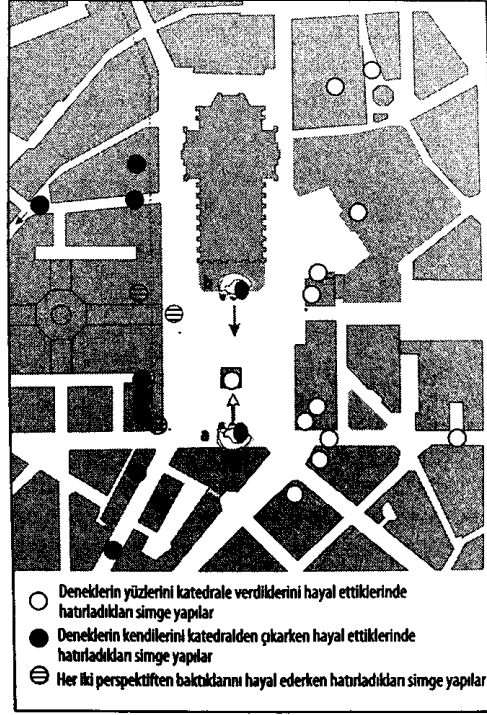
Bergson, algılama sürecinde imgenin benzerlikler üzerinden oluştuğunu iddia etmektedir. Görsel anılar bu bağlamda biçimsel olarak imgelmesi esnasında daha az engel ile karşılaşmaktadır. Bu durumda ortaya çıkacak olan imge baştaki algıyla benzerdir. Anıların imgelerin tekrarlanması sonucu oluştuğu düşünöldüğünde, bu tez anıların algıyı yansıttığı iddiasını taşımaktadır. (Bergson, 1998)

Şekil 3.3 : Pariyetal Korteksin Sağ Tarafında Hasar Olan Bir Kişinin (a) Çizmesi İstenen Resim ve (b) Çizdiği Resim (Marshall ve Halligan, 1993’den uyarlanmıştır.)

Edoardo Bisiach ve Claudio Luzzati isimli İtalyan iki araştırmacı 1978 yılında Milano’da bulunan Piazza del Duomo’da bir araştırma yapmıştır. Çalışma, pariyetal kortekslerinin bir yarım küreleri hasarlı olan bireylerin katılımı ile gerçekleşmektedir. Bu bireyler normal şartlarda hasarlı bölgeyi algılayamamaktadır (Şekil 3.3). Deneye katılan bireylerden kendilerini Piazza del Duomo’nun girişinde hayal etmeleri ve meydanın çevresindeki yapılardan hatırladıklarını saymaları istenmektedir. Bireyler, hasarlı bölgedeki yapıları hatırlamakta zorluk çekmektedir. Bunun üzerine araştırmacılar bireylerin kendisini karşı tarafta hayal etmesini ve şimdi hatırladığı yapıları söylemesini istemişlerdir. Katılımcılar bu sefer meydanın diğer tarafındaki binaları hatırlamaktadır (Şekil 3.4). Bu durumda; anılar yerlerinde durmaktadır, sadece

onlara ulaşmak için bakış açılarını değiştirmeleri gerekmiştir. Anılar aynı kasada saklanmış arşivler gibidir; dolayısıyla, bu çalışmada yalnızca doğru anahtarı bulmak gerekmiştir. (Groh,2014)

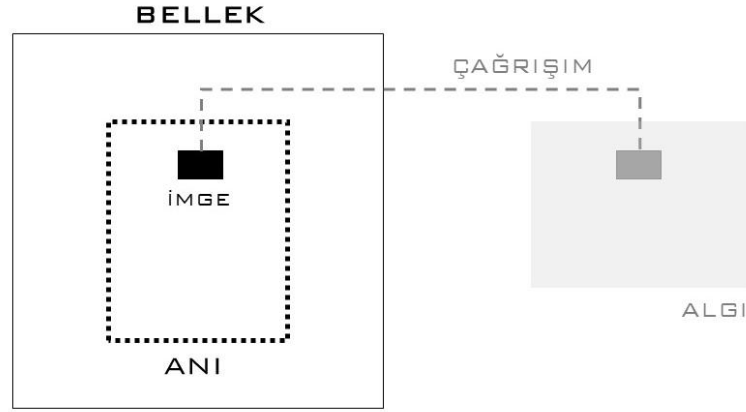
Şekil 3.4 : Piazza del Duomo Araştırma Krokisi (Groh, 2014'den uyarlanmıştır.)

Psikologlar anı kavramı ile ilgili olarak, anıların konumlandırılması ve tanınması arasındaki ayrıma dikkat çekmektedir. Konumlandırmak, anıyı deneyimlerken geçmiş hakkında bir fikir üretmek olarak açıklanabilir. Ancak tanımak, alınan bir kokuyu hatırlarken, nereden hatırlandığı konusunda net bir fikre sahip olunamaması durumudur. Konumlandırma zihnin işleyişinin sonucu olarak görülmektedir. Fakat tanıma, kendiliğinden gerçekleşmektedir, aşinalık duygusu barındırmaktadır.

Anılar zihinde imgelenirken ve konumlandırılırken birbiri ile ilişkilendirilir ve bu ilişki kapsamında önceki tüm anıların arasına konumlandırılır. Bu nedenle bir anıyla ilişkilendirilmiş başka bir anının da hatırlanmasına **çağırışım** denir.

Bu durum bazı durumlarda çağırışım yaparak kendiliğinden ortaya çıkarken, bazen hatırlamak amacıyla bilinçli olarak kullanılmaktadır. Bu bilinçli hatırlamalarda çağırışım baskın anılar üzerinden gerçekleşmektedir. Bir anının hatırlanması esnasında

bellek içerisinde yer alan tüm imgeler tekrar üretilerek geri çağrılmazlar, istenen anının ilişkili olduğu baskın anılar üzerinden çağrışım yaparak hatırlanması sağlanmaktadır. Baskın anılar oluşan imgeler genellikle bireyin şu anki duygu ve düşünceleri ile örtüşür.

Şekil 3.5 : Bellek içerisinde imge, anı, çağrışım kavramlarının görselleştirilmesi

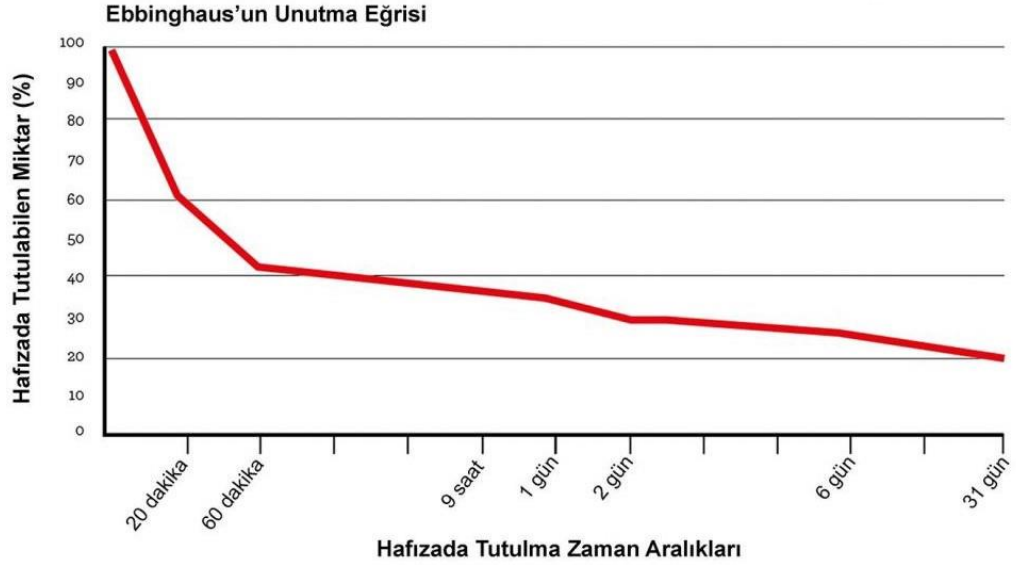
Özetle, çağrışım, imgeler üzerinden oluşmaktadır (Şekil 3.5). Çağrışım için anıların konumlandırılması ve anının algılanması esnasındaki dikkat çok büyük önem arz etmektedir. Algının imge oluşturduğu süreçte dikkat ne kadar yoğunsa, algılanan veri o kadar artmaktadır; bu da anının daha doğru konumlandırılmasını sağlamaktadır.

3.1.2 Unutmak ve Hatırlamak

Unutmak, kelime anlamı olarak “hatırlamamak, anımsamamak” olarak tanımlanmaktadır. Unutmak kavramını tanımlarken ne kadar hatırlamak kavramından yola çıkılıyor olsa da, aslında bellek ile ilgili çalışmalar genel olarak hatırlama süreci doğal görüldüğünden “İnsan neden unuttur?” sorusuna yanıt çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bellek ile ilgili ilk bilimsel çalışmaları yapan Ebbinghaus da buradan yola çıkarak bir deney gerçekleştirmiş ve bu deneyin sonucunda “Ebbinghaus’un Unutma Eğrisi” oluşturulmuştur (Şekil 3.6). Ebbinghaus belleğin kelimenin anlamına karşı duyarlı olmasından dolayı bellek çalışmalarını anlamsız heceler üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu çalışmada da 13 tane anlam içermeyen heceden oluşan bir listeyi hatasız bir şekilde ezberlemektedir. Belirli zaman aralıklarıyla hatırladığı heceleri not etmektedir. Zaman ilerledikçe hatırlanan hece miktarı azalmaktadır. 20

dakika ve 31 gün arasındaki bu sürede en büyük kayıp ilk birkaç saat içerisinde gerçekleşmektedir. Devamında unutma gitgide azalmaktadır. Yıllar içerisinde bu çalışma farklı birçok araştırmacı tarafından da denenmiş olup, unutma eğrisi olarak kabul görmektedir.

Şekil 3.6 : Ebbinghaus'un Unutma Eğrisi (url 1 adresinden alınmıştır)

Antropolog Marc Augé unutmanın hem birey, hem toplum için öneminden bahsetmektedir. Augé, hatırlama ve unutma ile ilgili süreci “Hatırlamak ya da unutmak, tıpkı bir bahçıvanın yaptığı gibi, ayıklamak ve budamak demektir. Anılar bitkilere benzer. Bazı bitkilerden hemen kurtulmak gerekir ki diğerleri boy atsın, gelişsin, çiçek açsın.” (Auge,2020,18) şeklinde açıklamıştır. Augé’ye göre daha geçmiş zamanı hatırlayabilmek için unutmak gerekmektedir. Aynı zamanda “İnsan neden unutmur?” sorusunu da “Şimdiki zamanda kalabilmek için unutmak gerekir” şeklinde yanıtlamaktadır (Auge, 2020).

Nietzsche ise bu soruyu sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için unutmanın gerekliliğinden bahsederek açıklamaktadır. İnsanın geçmişinin acılar barındırdığını ve bunları unutmadan yoluna devam edemeyeceğini, bu sebeple geçmişinden kurtulmak amacıyla unutmaya gerektiğini belirtmektedir (Nietzsche, 2011)

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud ise unutmanın zaman içerisinde yerini bastırma eylemine bıraktığını iddia etmektedir. Freud’a göre unutma eylemi hafızadan tamamen

silinmesi şeklinde gerçekleşmemektedir, bilinçaltında veriler var olmaya devam etmektedir (Freud, 1949).

Bellek ve unutmaya ile ilgilenmiş olan filozof Paul Ricoeur ise unutmamayı zaman içerisinde unutulmuş, silinen izler ve yedekte bekleyen kalıcı izler olarak değerlendirmektedir. Ricoeur, zaman içinde bazı izlerin bilinçaltında yedeklendiğini ve gerektiğinde hatırlanabileceğini belirtmektedir. Aynı zamanda nasıl unutulduğu, neden unutulduğu hakkında bilgi verdiğini söylemektedir. Bağışlamayı da bu bağlamda bir unutmaya olarak değerlendirmektedir (Ricoeur, 2017).

Paul Connerton ise diğerlerinden biraz farklı olarak unutmamın yaratmış olduğu yıkıma dikkat çekmektedir. Özellikle modern toplumlarda meydana gelen unutmalara dikkat çekmektedir. Bu unutmaların kültürel bellek adına ciddi kayıplar yarattığını da belirtmektedir (Connerton, 2018).

Augé, (2020) unutmamı üç farklı biçimde ele almaktadır. Bunlar geriye dönme, erteleme ve yeniden başlamadır.

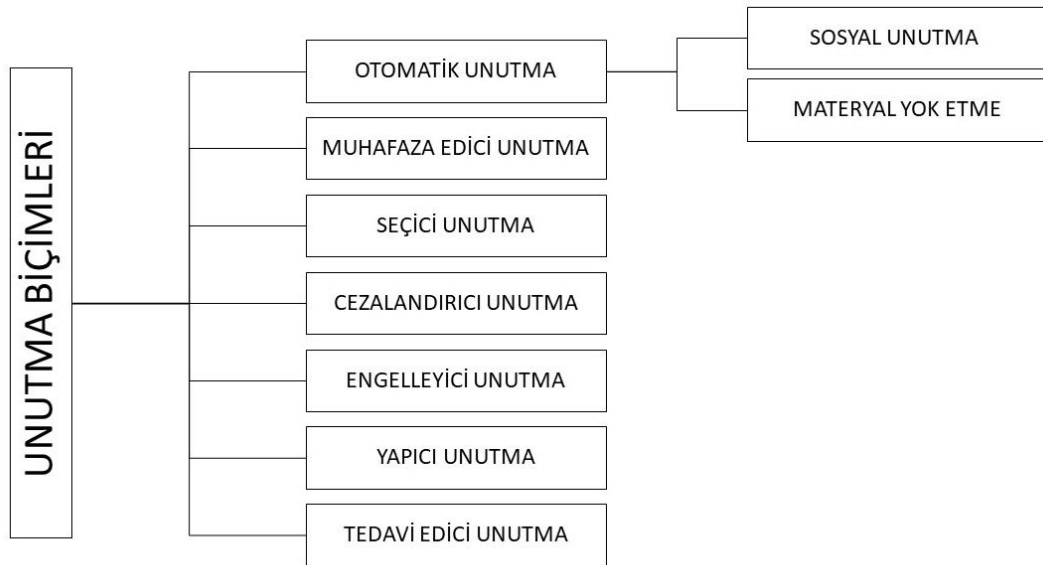
Geriye dönme; kültürel hafızanın oluşması için önemlidir, yakın zaman unutulmalıdır ki daha eski zamanlar hatırlanabilsin.

Ertelleme; kaygısız anların yaşanabilmesi için geçmiş ve gelecek kaygısının kısa süreli unutulmasıdır.

Yeniden başlama; geçmişini unutarak yeniden başlamak, yeni bir sayfa açmak olarak da tabir edilmektedir.

Kültür bilimci Aleida Assmann için ise 7 farklı unutmaya biçimi vardır. (Şekil 3.7) Bunlardan ilk sırada olan otomatik unutmaya ikiye ayrılmaktadır. Sosyal unutmaya, bireyin geçmişten gelen geleneklerin kurallarının yerini yenisiyle değiştirmesi amacıyla gerçekleşmektedir. Materyal unutmaya ise bilimsel ve teknolojik anlamdaki gelişmelerin sonucundaki tüketimi oluşturan unutmaya şeklindedir. İkinci unutmaya biçimi olarak muhafaza edici unutmaya, kişinin önemli olan verileri tutmak amacıyla önemsiz olanları unutmaya. Bir diğeri olan seçici unutmaya ise isteğe bağlı olarak gerçekleşen unutmaya biçimidir. A.Assmann buraya kadar olan unutmaya biçimlerini nötr, bundan sonraki unutmaya biçimleri için negatif ve pozitif unutmalar olarak değerlendirmektedir. Negatif

unutma biçimlerinden ilki olan cezalandırıcı unutma, sembolik anlamda bir unutmayı kastetmektedir. Bu biçime, bireyin ona zarar veren veya üzen birini hatırlamaması örnek gösterilebilir. Engelleyici unutma ise genellikle iktidarlık noktasında karşılaşılan unutmalarıdır. Örneğin; bir haberin yapılması, bir kitabın okunmaması gibi durumlarda gerçekleşen unutmalarıdır. Ancak ileriki zamanlarda bu durumun tam tersi bir durum içerdiği ortaya çıkmaktadır. Pozitif unutma biçimlerinin ilki yapıcı unutma, bireyin yaşamış olduğu kötü bir durumun ardından bunu unutarak devam etmek için unutulmasıdır. Umut gibi görülmektedir. Diğer olan tedavi edici unutma ise bireyin tedavi amaçlı travma yaratan durum ile yüzleşerek o durumu unutulmasıdır. Psikanalizin yöntemlerinden birisidir (Assmann, 2015).

Şekil 3.7 : Unutma Biçimleri (Aleida Assmann,2015’den uyarlanmıştır.)

Hatırlamak, belleğin işlevlerinden birisi olarak görülmektedir hatta belleğin aşamalarına bakıldığında geri çağırma aşaması için tamamen hatırlama eyleminin gerçekleştiği süreç olarak tanımlanabilir. Yaşanmış deneyimler ve öğrenilen kavramların geri çağırılması esnasında Halbwachs (1950) hatırlama görüntülerinden, diğer bir deyişle imgelerden söz etmektedir. Assmann ise “hatırlama görüntüleri” kavramının imgeler veya ikonlaşmış görüntüler olarak düşünülmemesi adına “hatırlama figürleri” kavramını geliştirmiştir. Hatırlamanın üç farklı durum üzerinde yoğunlaştığı gözlenmiştir. Bu kapsamda, hatırlama figürleri üç durum altında incelenmiştir.

1. *Zaman ve mekana bağlılık*; bu figürler belirli bir zamana ve mekana tutunmak istemektedir ve hatırlama sürecini de o durumlarda tekrar canlandırma dürtüsü oluşmaktadır.
2. *Gruba bağlılık*; bu noktada toplumsal bellek devreye girmektedir. Hatırlama figürü, bireyin bir gruba karşı hissettiği aitlik hissi ve grubun kimlik arayışıyla birlikte oluşmaktadır.
3. *Tarihin yeniden kurulması*; bu noktadaki hatırlama ise tarih içinde olayların ve durumların kendi bağlamlarında tekrar kurgulanmasıdır. Her dönemin belki aynı figür üzerinden tekrar kurgulanması gerçekleşmektedir.

Hatırlamak derken kastedilenin geri çağırma işlemi olduğu düşünülmektedir. Belki bir kavramdan bahsedilirken veya bir bilgi geri çağırılırken bu doğru kabul edilmektedir. Ancak, bahsedilen bir anı veya yaşanan bir an olduğu zaman bu süreç net bir geri çağırma işlemi olmamaktadır, çünkü bu hatırlama sürecinde an tekrar yaşanmamakta, sadece geçmiş yeniden inşa edilmektedir. Aslında geçmişte yaşanan olayın bir temsili haline gelmektedir.

3.2. Bellek ve Tarih

Tarih kavramı, 1931 yılında E. Rothacker tarafından “geçmişin olaylarını ve kişileri ile bağı koparmamak ve hatırlamak” olarak açıklanmıştır (Rothacker,1931,170). oluşturmuş olduğu bir itkiye de “tarih bilinci” ve “tarih duygusu” olarak tanımlamaktadır. Rüdiger Schott ise tarih duygusunu “insanın kültür yaratma isteği ve ihtiyacıyla bağlantılı olan bir özelliği” olarak tanımlamaktadır. Schott, bu itkiyi grup içerisindeki birlik ve kendine özgülük bilincini destekleyen bir bağlayıcı olarak ifade etmektedir (Schott, 1968). Sosyolog E. Shils bu itkiyi “geçmiş duygusu” (sense of the past) olarak tanımlamaktadır (Shils, 1981). Assman ise bu itki için kültürel bellek kavramını daha doğru bulduğunu belirtmektedir (Assmann, 2001).

Duvignaud, tarih kavramını, bir topluluğun değişimin bozulmalarına karşı kendini savunmak için geliştirmiş olduğu bir yapı olarak ifade etmektedir (Duvignaud,2018). Halbwachs da bu görüşü destekler nitelikte, tarihi bir grubun her türlü değişimden uzak bir şekilde geçmişini sunması olarak tanımlamıştır. Toplumsal (kolektif) bellek ve

tarih arasındaki karşıtlık bu noktada ortaya çıkmaktadır. Halbwachs’a göre tarih kimse için bir şey ifade etmeyen , hiçbir şeyin hatırlanmadığı soyut bir kavramdır. Halbwachs tarihin olgularının sıralandığı zaman kavramını da soyut olarak kabul etmektedir. Bu yüzden tarih de yaşanmışlığın dışında kabul edilmekte, kitaplardan okunan, okullarda öğretilen ve öğrenilen bir emanet gibi görülmektedir. Kolektif bellek veya gelenek olarak adlandırılan anılar varlığını sürdürmeye devam ediyor olsa sabitlemek ya da kalıcı hale getirmek için herhangi bir çaba gerektirmez, ancak varlıklarını kaybetmelerinin sonucu olarak bu durum zorunluluk gibi hissedilmektedir. Yaşanmaya devam eden gelenek veya kolektif bellek herhangi bir müdahale gerektirmez, yalnız zaman içinde kaybolmuş olanlar ise onları koruma ihtiyacı olarak tarih şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle böyle noktalarda yazıya başvurulmaktadır, çünkü duygular, düşünceler hisler kaybolmakta, ama yazı var olmaya devam edebilmektedir. Bu noktada kolektif bellek ve tarih arasındaki ilişkiye sürdürülebilirlik eklenebilir. Ancak, kolektif belleğin oluşturduğu canlı, yaşanmış ve süregelen bir sürdürülebilirlik iken, tarihin oluşturmuş olduğu, yapay kronolojik bir sürdürülebilirliktir.

Tarih, geçmişin yeni bir şekilde temsil edilmesi olarak da ifade edilebilmektedir. Ancak tarihin tekrar kurulması, kolektif belleğe bağlı değildir, çünkü, kolektif belleğin temelini hatırlanması oluştururken, tarihte durum ya da olayın hatırlanması gerekli görülmemektedir (Connerton, 1999). Bellek biz derken, tarih dışarıdan bir gözü temsil etmektedir. Kolektif bellek, aidiyet barındırmakta, hatta belki bir kimlik oluşturmaktadır. Tarih ise yerel veya evrensel olabilir ama hep dışarıdan katılmaktadır (Özbaran, 2011).

KOLEKTİF BELLEK	TARİH
Özneldir	Nesneldir
Gerçek, yaşanmış zaman ile ilişkilidir	Soyuttur
Kendiliğinden oluşan bir hatırlamadır	Öğretilen bir hatırlatmadır
Bir grubun aidiyetini oluşturmaktadır	Birden fazla grubu barındırmaktadır
Duygu veya düşünceler ile hissedilebilir	Yazılabilir

Şekil 3.8 : Kolektif Bellek ve Tarih Arasındaki Farklılıklar (Assmann, 2001’den uyarlanmıştır)

Tarih ve bellek tartışmasının önemli kişilerinden biri de Pierre Nora'dır. Pierre Nora geçmişe ait tarihi uygulamaların tamamen olmasa da kısmen gerçek belleği arka plana attığı düşüncesindedir. Bu düşüncesini “Bellek konusunda bu kadar konuşulmasının sebebinin ondan geriye bir şey kalmaması” (Nora, 2006) olarak ifade etmektedir. “Bellek mekanları” yaratılması istenir çünkü “bellek ortamları” yitirilmiştir.

3.3. Bellek ve Mekan

Bellek mekanın kendi özünü oluşturmasını sağlayan en önemli unsurdur. Her mekanın belleği kendine özgüdür ve birbirlerinden ayrılımlarını sağlamaktadır, bu sayede mekanın kendi kimliğini inşa etmesini sağlamaktadır.

Marcel Proust bellek ve mekan arasındaki ilişkiyi “geçmiş deneyimin özü şimdiye bellek/hafıza üzerinden aktarılır.” (Downing,2000,17) ifadesiyle net bir şekilde kısaca açıklamaktadır. Bu doğrultuda, mekan anılardan oluşan bir arşiv olarak düşünülebilir. Bellekte var olan verilerin çoğu mekansaldır. Bir şeyler ararken genellikle ilk nerede oldukları sorusunu yanıtlanarak bulunur. Örneğin, telefonunu kaybeden birisinin en son nerede kullandığını hatırlamaya çalışması gibi. Aynı şekilde, bir şey yapmak için hareket edip ne yapmak istediğinin unutulduğu sırada da ilk olarak en son gidilen yere gidilerek hatırlanmaya çalışılır. Bellek mekandan sadece bir cismin nerede olduğunu hatırlarken değil, aynı zamanda anıları hatırlamak isterken de yararlanmaktadır, çünkü bellek mekandaki anıları harekete geçirmektedir.

Bellek ve mekan ilişkisi üzerine Assmann “Belleğin mekana ihtiyacı vardır, mekansallaştırma eğilimi içerisindedir.” (Assmann, 2001) sözleri üzeriyle aktarmaktadır. Çünkü, bellek kendisini var edebileceği ve görünür kılabilceği bir yere ihtiyaç duymaktadır. Belleğin geri çağırma, yani hatırlama sürecinde de belirtildiği gibi “zamana ve mekana bağlılık” hatırlama figürlerinden birini oluşturmaktadır. Hatırlama figürleri belirli bir mekanda imgelenme eğilimindedirler, çünkü anılar da belirli bir mekanda yaşanmaktadır. Aile için ev, kırsalda yaşayanlar için ev, kentliler için şehir merkezi mekansal hatırlama çerçevesini oluşturmaktadır.

Aldo Rossi'ye göre mimarlık sosyal ilişkilerin, olayların gerçekleştiği bir sahnedir, mekanlar aracılığıyla aktarır ve yaşatır. Tüm bunların gerçekleştiği yer ise kenttir,

içerisinde tüm sosyal birikimi barındırmaktadır, bunun sonucunda kolektif hafızanın da bir parçasıdır. Sosyal koşulların değişimi sonucunda zaman içerisinde yeniden üretilmektedir. Zaman içerisindeki yeniden üretim ve birikimlerin sonucunda kendi belleğini oluşturmaktadır. Rossi, varmış olduğu noktada kenti yaşayan canlı bir organizmaya benzetmektedir (Rossi,2006).

Buna bağlı olarak toplumlar mekanlarından ayrılırlar da, kendileri için kutsal kabul edilen mekanları sembolik olarak tekrar üretme eğilimindedirler. (Assmann, 1997) Bu kolektif belleğin bir gerekliliği olarak görülmektedir. Hafıza mekanları da bu amaçla ortaya çıkmıştır. Hafıza mekanları, “grubun birlik duygusunun ve kendine özgünlüğünün temelini oluşturan, geçmişe ait, ortak bir bilgiyi ifade etmesine aracılık eden yerler” olarak tanımlanmaktadır.(Assmann, 2001) Mekan burada geçmiş ile gelecek arasında unutulma korkusu ile ortaya çıkmış bir iletişim aracı görevi görmektedir. Hafıza mekanları kavramının öncüsü Pierre Nora da bunu “sürdürülebilirlik duygusunun kökü mekandır.” sözleriyle açıklamaktadır (Nora,2006,17).

Bellek ve mekan arasında bilimsel olarak ciddi ilişkiler bulunmaktadır. Beynin alt kısmında yer alan hipokampus hem bellekte hem de mekanın algılanmasında rol almaktadır. Bu bölüm, mekan ve bellek arasındaki ilişkinin temelini oluşturmaktadır. Hipokampus ile ilgili yapılan araştırmalar bu bölümün iki temel görevi olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlar; “nerede” kavramının hassasiyeti, yani mekansal olarak bulunulan yerin önemi ve anıların oluşturulmasıdır. Bu iki görevin tek bir yapı ya da sistem içerisinde olması mekan ve bellek arasındaki sıkı ilişki olarak açıklanmıştır.

Hatırlama esnasındaki geri çağırma eylemi değerlendirildiğinde çağırışım üzerinden gerçekleşmektedir. Çağırışım ise hatırlatan şey konumundadır, o anıya şahitlik etmiş olan birçok şey çağırışım oluşturabilmektedir. Bu noktada, mekan bahsedilen anının geçmiş olduğu yerdir, diğer bir ifade ile de en büyük şahidi durumundadır. Bu durum günlük yaşantıda insanlar arasında da “ Bu duvarlar nelere şahit ?” olarak ifade edilir.

Hatırladığımız şeylerin çok büyük bir bölümü mekansal değere sahiptir. Araba ile eve giderken yolumuzu çok rahat bulabilmemiz gibi, hatta mekansal olmayan anılar da

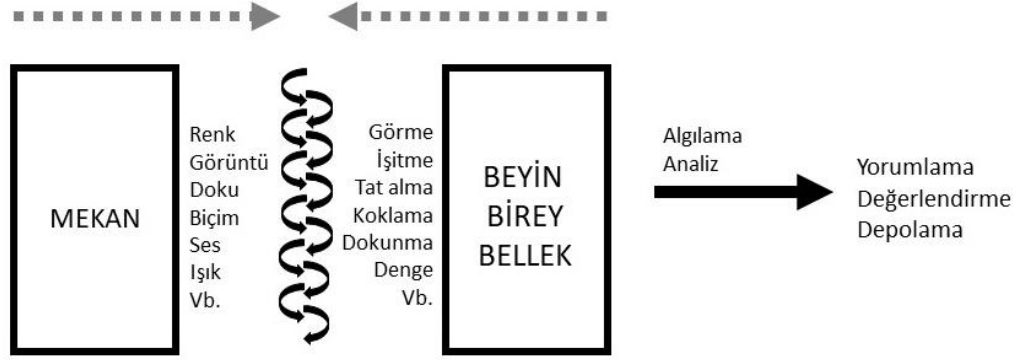
yaşanılan mekan üzerinden konumlandırılabilir. Daha önce bulunduğumuz bir mekana gittiğimizde oradaki anılarımız hatırlama sebebimiz de bu olabilir.

Mekansal lokasyonun beynin dosyalama tekniği olabileceği iddia edilmektedir. Tüm hayvanlar beslenecekleri besini bulmak zorundadır ve çoğu hayvan yemeği nerede bulacaklarını bilir ve hatırlar, bunun için bellek ve mekanın ilişki içerisinde olması gerekmektedir. Bu durum insanlar içinde geçerlidir. İnsanlarda her zaman gittikleri bir markette neyi nereden alacaklarını bilirler, fakat daha önce alışveriş yapmadıkları bir markette daha uzun vakit geçirirler. Aynı şekilde daha önce görülen bir kişi tekrar aynı mekanda görüldüğünde hatırlanmaktadır, ancak farklı bir yerde karşılaşıldığında kişi hatırlanamayabilir. Örneğin, yaz tatilinde gidilen bir mekandaki garson tekrar aynı mekana gidildiğinde hatırlanır ancak, farklı bir yerde o kişiyle karşılaşıldığında muhtemelen hatırlanamaz.

Antik Yunan ve Roma'da ezberciler bir şeyi ezberlemek için mekan yöntemi adı verilen bir teknik geliştirmişlerdir. Bu yöntemde, hatırlanmaya çalışılan şey bir mekanın belli bir konumuyla ilişkilendirilmektedir. Yani hatırlanmak istenilen şeylerin birini salona, diğerini hola, bir başkasını mutfığa konumlandırarak ardından bu mekanlarda dolaşıldığı hayal edilmektedir. Daha sonra bu şekilde ezberlenmeye çalışılan şey daha kolay hatırlanabilmektedir. Buna bellek sarayı inşası da denilmektedir (Groh, 2014).

3.4.1. Mekanın Algılanması

Birey nerede olduğunu, mekanın algılanması sonucunda kavramaktadır. Mekanın algılanması için önce duyu organları aracılığıyla mekanın fiziksel özellikleri duyumsanmaktadır (Şekil 3.9). Ardından bireyin kendi birikimleriyle birlikte algılanma süreci yaşanmaktadır. Mekanın algılanabilmesi için deneyim sürecinden geçmesi gerekmektedir.

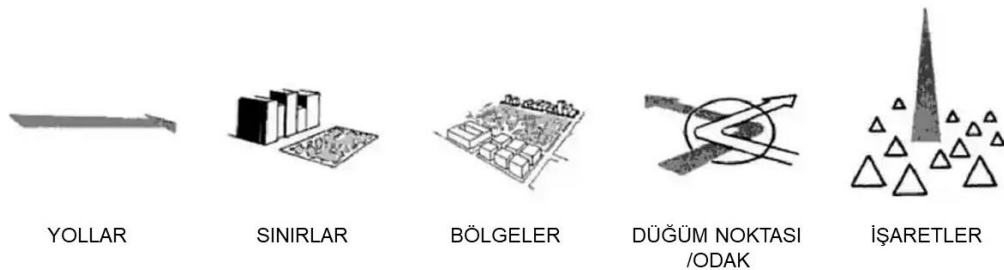

Şekil 3.9 : Mekanın Duyumsanması

Mekanın duyumsanması sonucunda mekan algılama süreci başlamaktadır. Mekanın her bir duyumu farklı bir algı türü oluşturmaktadır. Mekansal algı türleri dokuz bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; görsel algılama, boyutsal algılama, işitsel algılama, kokusal algılama, dokunsal algılama, hareket, zaman, ışık ve gölgedir.

Bireyin, farklı ölçeklerde de olsa mekanı algılayabilmesi ve hatırlaması gerekmektedir. Bu bağlamda bazı mekansal bileşenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Norberg - Schulz mekansal algıyı merkez (yaklaşma), yön ve yol (süreklilik) ve alan (sınır) olarak üç bileşene ayırmaktadır. (Norberg – Schulz, 1980)

Kevin Lynch, “The Image of the City” kitabında mekansal algılamayı kent ölçeğinde incelemektedir. Lynch, kentin algılanması için gereken bileşenleri, yol, sınır, bölge, düğüm noktası ve işaret olarak beşe ayırmaktadır (Lynch, 2010) (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 : Kentin Bileşenleri (Kevin Lynch,,İmage of the City kitabından uyarlanmıştır.)

3.4.2. Bir Mekan Olarak Yer

Heidegger, yeri “mekanın doğasının kaynağına yakın” olarak tanımlamaktadır. Mekan ve yer arasındaki ilişki incelendiğinde mekan, uzam olarak değerlendirilmektedir. Mekanda var olmaktan kasıt yalnızca bulunmak anlamını taşıırken, yer üzerinde var olmak, yerleşmek, ikamet etmek anlamını taşımaktadır.

Yer kavramı mekandan öte bir kavramdır, ikamet eden bireyler bulundukları yerde hem kimliklenme ihtiyaçlarını hem de aidiyet duygularını oluşturmaktadır. Kimlik; bireyin “kimsiniz ? kimlerdensiniz?” sorularına “ben kimim?” yanıtını aradığı ve bulduğu kavramdır (Güvenç,1993). Kimliklenme ise kişinin hayatı anlamlandırma ihtiyacı olarak tanımlanabilir. Aidiyet kavramı ise kişinin yer ve gök arası etkileşimde yalnız olmadığını bir yere ait olduğunu hissetmesidir. Bu yer bir ağaç kavuğu kadar küçük veya bir kent kadar büyük olabilir. Kişi bu aidiyet duygusu sayesinde kendini güvende hissetmektedir (Akpınar, 1993). Kişi dünya ile olan etkileşimini de bu duygu üzerinden anlamlandırmaktadır. Her mekanın belleği kendine özgüdür ve birbirlerinden ayrılmasını sağlamaktadır, bu sebeple mekanın özünü oluşturan diğer bir ifade ile mekanın kendi kimliğini oluşturmalarını sağlayan en önemli unsurdur.

Norberg-Schulz bu bağlamda yeri “varlıksal mekan” olarak tanımlamaktadır. Schulz, iki kavram arasındaki farkı “Yerleri tanımlarken bir takım isimler kullanılmaktadır, oysa mekan sadece konumla ilişkili bir referans sistemiyle ifade edilmektedir.” sözleriyle açıklamaktadır. Schulz, bir mekanın yer olabilmesi için Roma dönemine ait bir kavram olan “yerin ruhu” (genius loci) olmasını gerektirdiğini ifade etmektedir (Schulz, 1979).

Yer kavramı, Burra tüzüğü ile koruma literatürüne girmiştir. Bunun ardından, 2008 yılında gerçekleşen 16. ICOMOS sempozyum başlığı “Yerin Ruhu / Somut Olmayan ve Somut Arasında” olarak belirlenmiştir. Burada yayımlanan Quebec bildirgesi, tüm dünyada sürdürülebilir ve yenilikçi bir bakış açısıyla değişim ve dönüşüm ilkelerini göz önüne alarak somut ve soyut kültürel miras korunarak yerin ruhunun muhafaza edilmesi ile ilgili öneriler içermektedir

4. YENİDEN İŞLEVLENDİRME : İŞLEVSEL DÖNÜŞÜM

Bu bölümde yeniden işlevlendirme kavramı, ortaya çıkışı, fonksiyondaki dönüşümün, doğru bir dönüşüm için neler gerektiği ve mekana neler kazandırdığı açıklanmaktadır. Bu amaçlar üzerine yeniden işlevlendirme kavramının geçmişini ve ortaya çıkışına temel oluşturan endüstri devrimi ve endüstri yapıları hakkında bilgi verilmektedir. Ardından değişim ve dönüşümün gerekliliği neticesinde neden yeniden işlevlendirme kavramına ihtiyaç duyulduğunun anlaşılması açısından bu kavramalara açıklık getirilmektedir. Bir diğer başlıkta ise yeniden işlevlendirme kavramı, işlevsel dönüşüm ve mekanın bu dönüşümü süreci hakkında bilgi verilmektedir.

4.1. Endüstri Devrimi ve Yapıları

Endüstri devriminin 18. yüzyılda İngiltere’de başladığı kabul edilmektedir. Zaman içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alan endüstri devriminin etkileri 19. Yüzyılda Fransa, Almanya, Belçika gibi devlerin ardından 20.yüzyılda da İtalya, Hollanda, Japonya ve Rusya gibi devletler de yaşanmaya başlanmıştır. Endüstri devrimi “manufaktur” olarak adlandırılan el üretiminin yerine makineye geçilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bunun üzerine makineli üretimin yapıldığı üretim tesisleri, fabrikalar kurulmuştur (Quataert, 1999).

17. yüzyılda yaşanan teknik gelişmeler hayatın çoğu alanında değişimlere sebep olmuştur. 1698 yılında buhar motoru keşfi gerçekleşmiştir. Bu sayede tasarlanan yeni makineler ile 19. yüzyılın başlarında endüstriyi de etkileyen önemli gelişmeler yaşanmıştır. Öyle ki Dale, 19. yüzyılı “buhar asrı” olarak ifade etmektedir. Buhar devri demir devrinin başlamasına sebep olmuş ve demiryolları yapılarak ulaşımda kolaylıklar sağlanmıştır Ardından elektriğin keşfedilmesiyle yeni keşifler yapılmıştır (Dale, 1992).

Yeni makinelerin üretilmesiyle, tarım arazilerindeki insana ihtiyaç azalmıştır. Kırsal kesimde yaşayan insanların iş ihtiyacı sebebiyle kente göç başlamıştır. Endüstri alanında yaşanan bu gelişmeler de üretim alanında çeşitliliği sağladığından artan fabrikalar kente göçen insanların iş ihtiyacını karşılamaya başlamıştır.

Endüstri devriminin bu yansımaları Osmanlı Devletinde de görülmüştür. Hem kara-deniz bağlantıları, hem Avrupa – Asya arasındaki konumu sebebiyle başkent İstanbul bu yansımaların en çok görüldüğü yerdir. Ticaret ve Zanaat Nezareti'nin 1915 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre ülke genelinde 282 adet endüstri yapısı bulunmaktadır. Bu yapıların 155 tanesi ise İstanbul'da yer almaktadır (Ökçün,1997). İstanbul'da bulunan endüstri yapıları genellikle Küçükçekmece, Kazlıçeşme, Beykoz, Haliç kıyıları daha geniş alana ihtiyacı olanlar ise şehir merkezinden daha uzakta bulunan Üsküdar ve Beykoz taraflarında kurulmuştur (Müller-Wiener, 1992).

Hem üretim bantlarındaki değişimler hem üretim hacminin artması sebebiyle fabrika mimarilerinde değişimler yaşanmıştır. Aynı zamanda yapı alanında da yeni malzemelerin kullanılmaya başlaması ve yeni yapım yöntemleri endüstri yapılarında oluşan yeni talebe vermesine olanak sağlamıştır. Örneğin; demir ve çeliğin yapı malzemesi olarak kullanılmaya başlaması ve bu sistemin daha geniş açıklıklar geçilmesine olanak sağlamıştır. (Köksal, 2005)

Yıllar içerisinde yaşanan teknolojik gelişmeler ile yeni tekniklerin kullanılmak istenmesi sebebiyle bu fabrikalardaki sistemler de yetersiz olmuştur ve işlevlerini yitirmişlerdir. Endüstri yapılarının işlevlerini kaybetmeleri sadece teknolojik gelişmeler sebebiyle de yaşanmamıştır. Aynı zamanda hammadde temininin güçleşmesi, Uzak Doğu ülkelerin düşük rakamlı ürün rekabeti, kent içerisinde kalan fabrikalarının genişletilememesi ve çevreye verdikleri zararlar da işlevlerini yitirmelerinde etkili olmuştur.

Türkiye'de bulunan endüstri yapılarına bakıldığında Avrupa ülkeleriyle aynı problemler sebebiyle işlevlerini kaybetmişlerdir. Bunlara ek olarak işletmelerin geliştirilememesi sebebiyle kullanım dışı kalması, az çeşitle yetersiz üretim ve bazı politik sebepler de işlevlerini kaybetmelerine sebep olmuştur (Köksal,2005).

Endüstri mirasının kamusal alana dönüşmesi ve toplum yararı için yeniden işlevlendirilerek kullanılmasını gerektiren avantajları mevcuttur (Severcan ve Barlas, 2007).

Kent içerisinde bulundukları konum; zaman içerisinde kentleşmenin sonucunda bu yapılar şehrin merkezinde kalmıştır. Yeniden işlevlendirme ile bu yapılar kent içerisindeki canlandırma projelerinde büyük avantaj sağlayacaklardır.

Bulundukları arazinin büyüklüğü; günümüzdeki yapılaşmanın sonucu olarak ortaya çıkan kent dokusuna, bu arazilerin boş kısımları açık alan olarak katılabilmektedir.

Yapı stoğu; kent içerisinde bir çok endüstri yapıları bulunmaktadır. Aynı zamanda bu binalar genellikle bir bloğun bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu nedenle, yeniden işlevlendirilmesi büyük bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. (Atagök, 2000).

Sembolik ve anıtsal değeri; hem toplumun kolektif belleği hem de kentin tarih açısından korunması gerekmektedir (Riegl, 1982).

Yapının karakteristik özellikleri; yapının bulunduğu zamana ait birçok mimari, teknik ve biçimsel özelliği yansıtmaktadır.

Kamuya ait olmaları; bu yapılar genellikle kamu mülkiyetindedir. Bu doğrultuda yeniden işlevlendirilmeleri hem daha kolay hem de daha doğru olacaktır (Severcan ve Barlas, 2007)

Yeniden işlevlendirme konusu ele alındığında akla ilk olarak endüstri yapılarının gelme sebeplerinden en önemlisi bu yapıların diğer yapı çeşitlerine göre hem daha yalın stilde olması, hem de plan olarak bakıldığında yeni işleve daha rahat adapte edilebiliyor olmasıdır.

4.2. Değişim ve Dönüşüm

Değişim kelime anlamı olarak “bir zaman dilimi içerisindeki değişimler bütünü”, dönüşüm ise “bulunduğundan başka bir durum alma, tahavvül” olarak geçmektedir (TDK,2020). Değişim ve dönüşüm anlam olarak çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır ki etimolojik olarak da aslında ikisi de tebdil anlamını taşımaktadır.

Ancak değişim oluşan yeni bir duruma adapte olma anlamı barındırırken dönüşüm ise bir adaptasyondan daha çok başkalaşma anlamı da barındırmaktadır.

Dönüşüm kavramı; köklü değişimler, net ve daha radikal durumlarda kullanılmaktadır. Örneğin; Cumhuriyet'in ilanı, radikal bir dönüşüm içermektedir. Genellikle dönüşümler daha büyük ölçekli ve şiddetli değişiklerdir. Her dönüşüm bir değişim süreci barındırmaktadır. Ancak, her değişim bir dönüşüm değildir.

Heraklitos, değişimi "Aynı nehirde iki kez yıkanamazsınız çünkü, her şey akar." şeklinde açıklamaktadır. Bu sözlerden bir çıkarım yapılmak istenirse, Heraklitos'un burada nehir metaforuyla zamanı kastettiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanın iki kez yaşanamayacağını çünkü o anın akıp geçtiğini anlatmak istemektedir.

Değişim kendi içerisinde bir takım unsurlar barındırmaktadır. (Sunar) Bunlar;

Değişimin evreni; büyük orta ve küçük ölçekli değişimler olarak   e ayrılmaktadır. Toplumun ne denli değiştiğini belirtmektedir. Büyük  l ekli değişikler genellikle dönüşüm veya reforma karşılık gelmektedir.

Değişimin vadesi; değişim şiddeti ve etkisi ile ilgilidir. Zaman olarak etkisini belirtir. Kısa, orta ve uzun vade olmak üzere   e ayrılmaktadır.

Değişimin hızı; hızlı veya yavaş olabilir. Toplumun değişime karşı olan reaksiyonu ile orantılıdır.

Değişimin y n ; gerileme ve ilerleme olarak ikiye ayrılmaktadır. İlerleme, gelişme olarak da adlandırılabilir. Bu unsur öznel bir değerlendirme barındırmaktadır.

Değişimin içeriği; sosyal, kültürel, toplumsal, teknolojik olabilir.

Değişimin kaynağı; değişimin nasıl ortaya çıktığını belirtmektedir. Kendiliğinden mi gerçekleşmekte yoksa müdahale yoluyla mı onu belirlemektedir.

Değişimin neticesi; barışçıl veya şiddetli olmasıdır.

Değişimin amili; toplumsal yapı ve aktör olabilir. Ancak, değişimin amili aktör olsa da uygun yapı oluşmadan bir değişim söz konusu olmaz (url 2).

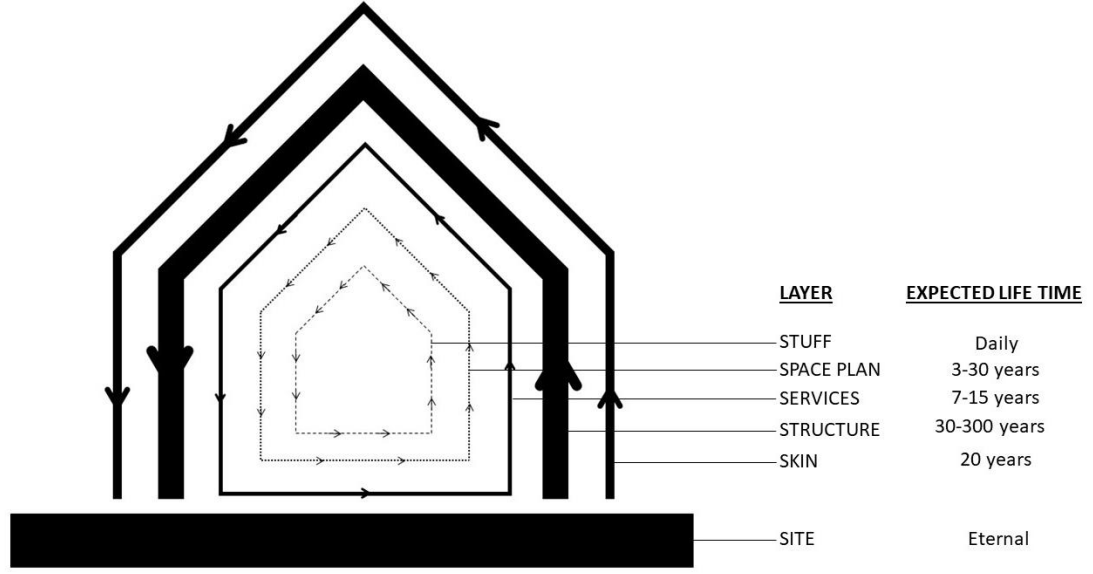
Değişim birçok başlık altında incelenebilir ancak genellikle bu alt başlıkların herhangi birinde yaşanan değişim kişinin yaşam döngüsünü de değiştirmektedir. Örneğin; teknolojinin gelişmesiyle yaşanan değişimlerden bahsetmek gerekirse; daktilodan bilgisayara geçiş örnek verilebilir.

Değişim tarih boyunca tüm zamanlarda görülen bir durumdur. Tarih öncesi dönemlerde bile bu böyledir. Taş devrinden, maden devrine geçiş mesela bir değişimi anlatmaktadır. Günümüzde teknoloji, siyasal, sosyal, kültürel birçok değişim yaşanmaktadır. Eski dönemler ile kıyaslandığında bu değişimler çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Tarih öncesi zamanlarda bu değişimler yüzyıllar alırken günümüzde günden güne yeni şeyler keşfedilmekte ve hayatımıza katılmaktadır.

Aynı zamanda değişim onu yakalayabilmek ve erişebilmek de ilgili bir meseledir. Görüntülü konuşma teknolojisini örnek verdiğimizde; teknolojinin kazandırmış olduğu bu yeniliğin telefonlarımızda kullanılabilmesi, bilgisayarımızda kullanılabilmesi aynı zamanda pazarlarının genişlemesiyle birçok insan tarafından kullanılabilir olması bizim için bu teknolojiyi erişilebilir hale getirmektedir. Günümüzde bu teknolojinin sağlamış olduğu yarar sayesinde toplantılar, eğitimler, konferanslar, seminerler yapılabilmektedir. Bu şekilde, kişi daha az zaman ve efor sarf ederek katılım gerçekleştirebilmektedir.

Vladimir Lenin “Eğer bir toplumda devrim ve toplumsal değişim için koşullar olgunlaşmışsa, ama bu toplumsal değişimi gerçekleştirecek bir güç yoksa, o toplum çürümeye başlar.” sözleriyle değişime karşı oluşan direncin getireceği noktayı ifade etmektedir. Bu açıklamadan yola çıkıldığında, endüstri yapıları için de aynı cümle söylenebilir. Değişen şartlara uyum sağlamadığında, yapı maalesef çürümeye terk edilmiş olacaktır. Ancak oluşan değişime göre düzenlendiğinde sürdürülebilir olacaktır.

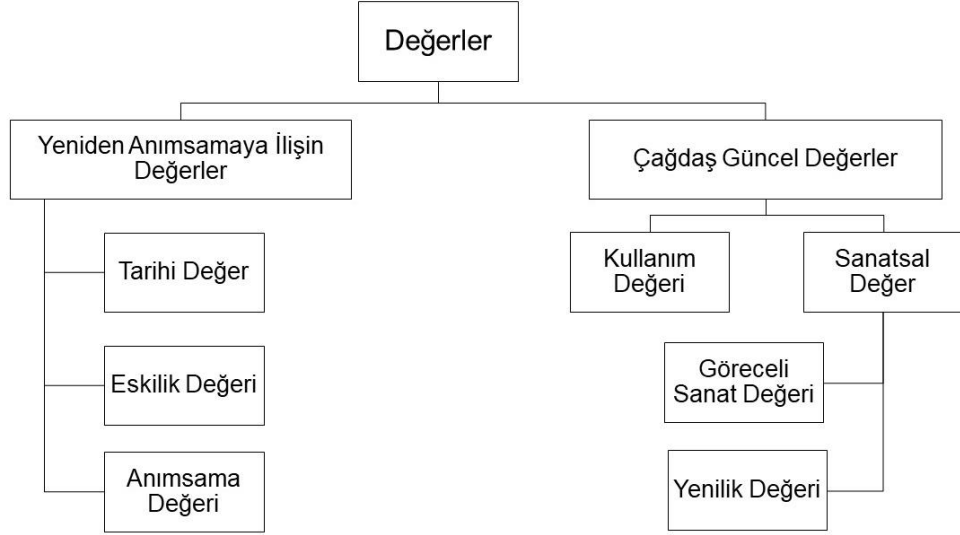
Yapılar özelindeki değişimi Steward Brand “shearing layers” adını vermiş olduğu bir teori üzerinden açıklamaktadır. Bu teoride yapı belirli katmanlardan oluşur ve her katmanın ömrü birbirinden farklıdır (Brand,1994) (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 : Steward Brand’ın 6S’lik “Shearing Layers” Düşüncesi (Brand,1994’den uyarlanmıştır.)

4.3. Yeniden İşlevlendirme : İşlevsel Dönüşüm

Avustralyalı sanat tarihçisi Alois Riegl kültürel mirası oluşturan yapıları “anıt” olarak tanımlamaktadır ve bir çeşit bellek tazeleme mekanları olduğundan ve bu yapılar için bir takım değerlerden söz etmektedir (Şekil 4.2). Bunları ilk olarak “yeniden anımsamaya ilişkin” ve “çağdaş güncel değerler” olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Yeniden anımsamaya ilişkin değerler, belleği harekete geçiren ve canlandıran geçmiş ile bağlantılı etmenlerdir. Bunlar; tarihi değer, eskilik değeri ve anımsama değeri olarak sınıflandırılır. Yapının en özgün halinde bulunması, bir dönemi yansıtmaması ve zaman geçse de en özgün halinde kalması tarihi değer olarak adlandırılır. Eksiklik değeri, yapının zaman içerisinde geçirmiş olduğu süreci, izleri taşımasıdır. Fiziksel ve kimyasal etkileşimlerin sonucunda oluşan bu tahribatlar bireyler tarafından algılanır ve bu durum özel bir ilgi ve dikkat geliştirmektedir. Anımsama değeri ise yaşanmış bir olayın unutulmasını engellemek ve canlı tutmak şeklinde tanımlanmaktadır (Atay, 2006).

Şekil 4.2 : Riegl’in Değerler Sınıflandırması (Riegl, 1984’e göre hazırlanmıştır.)

Çağdaş güncel değerleri ise kullanım değeri ve sanatsal değer olarak ikiye ayırmaktadır. Kullanım değeri, anıt yapıları arkeolojik kalıntılardan ayıran etmendir. Eski işleviyle kullanılıyor olması veya yeniden işlevlendirilmiş olması fark etmeksizin yapının kullanılıyor olması çok önemlidir. Sanatsal değer, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve zaman geçtikçe değişiklik gösterebilir. Bu nedenle iki kategoride sınıflandırılmıştır. Yenilik değeri tamamen yenilenmiş ve kusursuz olma durumudur, çağdaş sanat eserleri örnek olarak verilebilir. Göreceli sanat değeri ise bireylerin çevresel, sosyal, kültürel birçok sebepten dolayı farklı algılaması durumudur. Tüm bu belirtilen değerlerin ortak bir yapının içerisinde bulunması, bahsedilen yapının “anıt” değerini kazanmasını ve korunmasını beraberinde getirmektedir. (Atay, 2016)

Koruma anlayışı kavramsal olarak değişime karşı çıkmayı gerektiriyor gibi gözükse de pratikte böyle bir durum mümkün değildir, değişimlerle beraber ne kadar yaşatılabildiği ile ilgilidir. İlhan Tekeli’nin koruma tartışmaları sonucunu “Her kuşağın bir önceki dönemden edindiği kültürel değer ve göstergeleri, onlara yenilerini ekleyerek yeni kuşaklara aktarması görev ve sorumluluğuyla temellendirilmelidir.” ve “Egemen koruma anlayışı, yaşam çevresini geçmişte dondurmaya çalışan bir anlayışı değil, geçmişteki öğelerin bir bölümünü koruyarak yeni değişimlerin eklenmesiyle çevreyi zenginleştirici ve geliştirici bir anlayış olmalıdır.” (Tekeli,1988,22) maddeleriyle özetlemektedir. Gelmiş olunan noktada koruma dönemin koşullarına

gerekli şekilde adapte edilerek, her dönemin kendisinden izler bırakmasıyla, bir başka ifadeyle ‘yaşayarak ve yaşatarak’ sağlanmalıdır. 1963 yılında Luisiana Eyalet Üniversitesi’nde Southwestern Sosyal Bilimler Derneği’nin düzenlemiş olduğu bir kongrede Leon C. Megginson, Charles Darwin in düşüncelerini açıkladığı bir konuşmada, “Ne en güçlü tür hayatta kalır, ne de en zeki olan. Değişime en çok adapte olabildir, hayatta kalan.” (url 3) ifadesiyle tüm canlılar için hayatta kalmanın temelini uyum sağlamak olduğunu belirtmektedir. Yapılar için de aynı durum söz konusudur, varlıklarını koruyabilmeleri için bulundukları çağa adapte olmaları ve uyum sağlamaları gerekmektedir.

Koruma anlayışını dört farklı grupta değerlendirmek söz konusu olabilir. Bunlardan ilki hiçbir müdahale olmaksızın ya da olabilecek en az müdahale ile yapıyı korumaktır. Bunun için yapının zaman kaybetmeden bilinçli bir şekilde korumasının gerçekleşmesi gerekmektedir. İkinci grup ise eski işlevine benzer işlev ve çok az müdahale ile korunmasıdır, genellikle henüz işlevini kaybetmemiş yapılarda görülmektedir. Üçüncü grup ise yapının müze işleviyle var olmaya devam etmesidir. Ancak bu durum için hem yapının az tahribata sahip olması hem de yapının müze olarak kullanılabilmesi için uygun olanaklara sahip olması gerekmektedir. Ayrıca bu anlayışın sonucunda da çok sayıda müze işlevine sahip yapı ortaya çıkmıştır. Tüm bunların sonucunda son yöntem olarak yapının farklı bir fonksiyon ile yeniden işlevlendirilmesi söz konusu olmuştur. (Höhmnn,1992)

Yeniden işlevlendirme kavramı koruma anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. 19. yüzyılda mimari mirasın korunması ile ilgili farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Dönem dönem birbirinden farklı anlayışlar kabul görse de günümüzdeki koruma anlayışının ve yeniden işlevlendirme kavramının ortaya çıkışı 1964 yılında Venedik’te düzenlenen uluslararası toplantının sonucunda belirlenen “Venedik Tüzüğü” ile gerçekleşmiştir. Ardından ICOMOS, TICCIH, DOCOMOMO ve Avrupa Konseyi tarafından da bu alanda çok sayıda kongre düzenlenmiştir (Köksal, 2005,119).

İşlevlerini kaybetmiş olan kullanılmayan yapıların bakımsızlık sebebiyle tahrip olması ve yok olması söz konusu olabilmektedir. Aynı zamanda vandalizm ve rant kaygısı da

tahrip olma sürecini hızlandırmaktadır. Tüm bunların sonucunda, yeniden işlevlendirme bir çeşit koruma yöntemi olarak görülmeye başlanmıştır. (Köksal,2005) 1990 yılında Ankara da gerçekleşen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultay’ında Sözen “Kuşakları sağlıklı yaşatmak için geçmiş ile gelecek arasındaki bağın güçlü kurulması gereklidir. Bunun için geçmişten geleceğe akıp gelen değerlerin üstüne, hızla yeni değerler ekleyebilecek çağdaş yöntemleri bulmak, geliştirmek, yerleştirmek zorundayız.” (Sözen,1990,20) cümlesiyle yapının bu anlamda korunmasının toplumsal ve kültürel değerler noktasındaki önemine değinmektedir. Bu perspektifte, modern dünyanın problemlerinden biri olan kimlik arayışı içerisinde olmayan, gerekli kültürel birikime sahip nesiller ortaya çıkacaktır.

Bu niteliklerdeki yapıların işlevsel dönüşüm ile değerlendiriliyor olması hem yeni bir binanın yapım aşamasındaki zamandan tasarruf edilmesini hem de ekonomik anlamda büyük avantajlar sağlamaktadır. Ek olarak çevre kirliliği yaratmamak açısından da çok büyük bir önem arz etmektedir. Yapının yeniden kullanılabilir hale getirilmesi ile yapıdaki malzemenin belirli uygulamalar ile sürdürülebilirliği sağlanmış olur. Aynı zamanda yapı ve bulunduğu yer de sürdürülebilir mekanlar haline gelmektedir.

Bu tarz yapıların çağın gerekliliklerine göre tekrar işlevlendirilmesi hem kent için hem de toplum için büyük bir avantaj sağlamaktadır. Bu yapıların özellikle bulundukları çağın alışkanlıklarına ve davranışlarına göre toplum yaşamına entegre edildiği zaman kent için çok büyük bir kazanım oluşturmaktadır. Venedik Tüzüğü’nün 5. maddesinde de “Anıtların korunması her zaman onları toplumsal bir yarara kullanmakla kolaylaştırılabilir.” şeklinde ifade edilmiştir. (Venedik Tüzüğü, 1964)

Yeniden işlevlendirme kavramı bellek açısından da büyük önem arz etmektedir. Bir önceki bölümde, belleğin yapısı gereği bir çok şeyi mekan üzerinden kodladığından ve mekanın, belleğin bir dosyalama tekniği olabileceğinden bahsedilmişti. Aynı şekilde, yer kavramının açıklamasında da söz edildiği gibi yerin kendine ait bir takım nicelikler taşıdığı göz önüne alındığında, yerin bellek içerisinde mekandan da öte bir anlamı olduğuna ve bazı durumları, şeyleri sadece bellek içerisinde kodlamak için değil aynı zamanda anımsadığımızdaki algı için bile çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, yıllarca evinizin bulunduğu sokağın köşesindeki bina sizin için birçok şeyin referans noktası olabilir. Arkadaşlarınızla buluşma noktası olabilir,

önünde oyun oynadığınız yer olabilir, hatta sokağınızı bulmaya yarayan bir işaret bile olabilir. Bu bina oradan kaybolduğunda sadece imgesel olarak oluşan kayıpta bile hem bilimsel olarak birçok anı da kayıp yaşanabilmekte, hem de kişiyi bu belleğinde oluşan boşluk rahatsız etmektedir.

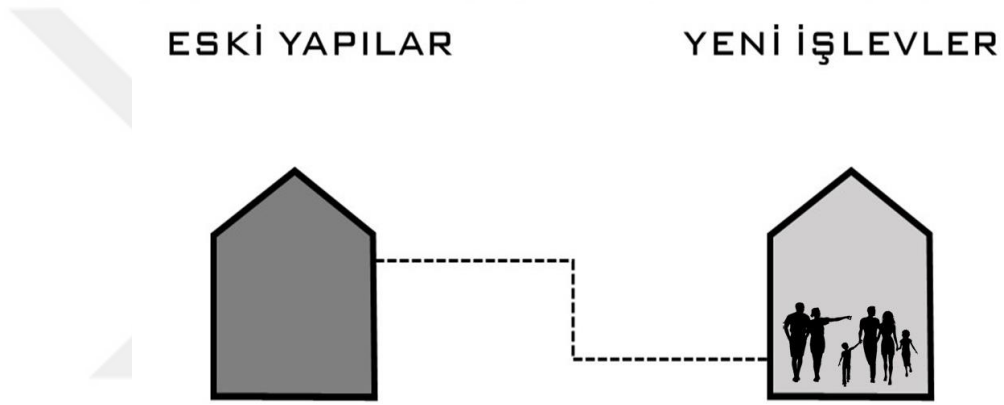
Kolektif bellek, mekan ve yapıda algılandığından daha net bir şekilde hiçbir yerde algılanamaz, çünkü anıt diye adlandırılan bu yapıyı kamu kutsal kabul etmektedir. Mimarlık; inşa edilmiş eser ve onun temsili üzerinden oluşmaktadır. İnşa edilen günlük hayat ile ilgilidir, yapının teknik eksikliklerini ve bir takım problemleri ortaya çıkarır. Temsillerin korunması ise yapının kusurlarını örtterek saf mekanın geri kazanılmasını sağlamaktadır. (Georgescu,2018).

İşlevsel dönüşümün hangi sebeplerle yapılması gerektiği kadar nasıl yapılması gerektiği de önemlidir. Uygun fonksiyonun seçilebilmesi sürecin yapıtaş konumundadır. Yapının strüktürüne uygun olan, yapılacak olan minimum müdahale ile adapte olabilecek bir işlev belirlenmelidir. Hem hacimsel anlamda hem de mekansal kurgu açısından ihtiyaçları karşılamalıdır. Aynı zamanda yapının bulunduğu çevrenin ihtiyaçlarına da cevap veren bir işleve dönüştürmesi önem arz etmektedir. Yapılan tüm değişimin amacına ulaşması, yapının özgün niteliklerini koruması ve kent yaşamında kamu yararına var olabilmesiyle olmaktadır. (Köksal, 2012). Bununla birlikte yapı hacimsel olarak ve mekânsal kurgu olarak da

Bununla ilgili Washington Tüzüğü; “Yeni işlevler ve etkinlikler tarihi kentlerin veya kentsel alanların karakteriyle uyumlu olmalıdır.” (Washington Tüzüğü, 1987, Madde 8). Aynı zamanda Valetta İlkelerinde de bu konu “Yeni bir etkinlik getirilmeden önce, ondan yararlanacak olanların sayısının, kullanım süresinin, mevcut işlevlerle uyumunun ve geleneksel yerel faaliyetlere etkisinin ne olacağının değerlendirilmesi gerekir” şeklinde ifade etmektedir (Valetta İlkelerine,2011). Bu maddelerde açıklanan şey Cengiz Bektaş’ın (2003) “yaşama kültürü” ifadesinin anlatmak istediği durumdur. Kişinin kültürel ve tarihsel değerlerinden kopmaması ve bunu sağlıklı bir şekilde oluşturabilmesi için eski ve yeni arasındaki ilişki anlaşılır olmalı, buradaki tüm bağlamlar değerlendirilerek hareket edilmelidir. Ülkelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri açısından da bu durum önem taşımaktadır. Yapılacak olan tüm

müdahalelerin geçmişteki ve şimdiki zamandaki toplumların yaşam şekilleri üzerinden değerlendirilerek, geçmiş ve gelecek arasında da bir bağ kurması beklenmektedir.

Kamuya ve kente kazandıracağı değer sonucun en önemli kazanımıdır, ancak bu yapıların yalnızca kültürel işlevler verilerek dönüşümünün sağlanması da yanlış bir yaklaşım olacaktır. Yapının dönüşümü sağlanırken yapı tipi, konumu, mekânsal ve teknik karakterleri gibi birçok unsur söz konusudur. Bir kervansaray yapısının yeni fonksiyonunun belirlenmesinde tiyatro olarak değil de bir otel olarak işlevlendirilmesi daha doğru olacaktır, fakat her durumda kamusal hayatı ne şekilde etkileyeceği dikkat edilmesi gereken bir unsurdur (Tanyeli,2000).

Şekil 4.3 : Yeniden İşlevlendirme Kavramı

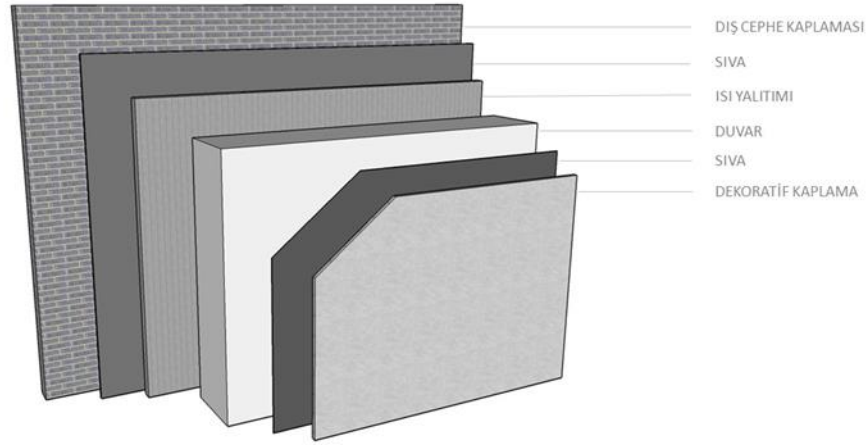
5. KATMANLAŞMA VE KATMANLAŞAN BELLEK

Sosyal yapının zaman içerisinde değişmesiyle mekan ve zaman tartışması katmanlaşmış bir hal almaktadır. Bu bölümde ilk olarak katmanlaşmanın tanımından, mimaride katmanlaşmanın nerelerde gözlemlendiğinin karşılaşıldığından bahsedilecektir. Ardından mekan üzerinde katmanlaşan bellekten ve bu belleğin nasıl oluştuğundan, sonrasında ise palimpsest mekan kavramı açıklanacaktır.

5.1. Katmanlaşma

Katmanlaşma kavramı katmanlara ayırmak şeklinde düşünüldüğünden ayrıştırıcı bir kavram gibi düşünülse de aslında birleştirici bir yapıdadır. Her katmanı bir düzlem olarak ele alındığı varsayıldığında, bu düzlem bir grup insan olabilir, belirli bir dönemin kültürü olabilir, yapım tekniği olabilir, yapının bir katı şeklinde bile düşünülebilir, bu düzlemlerin birbiri ile ilişki içerisinde bulunmaları da katmanlaşmış olan organizasyonu oluşturmaktadır. Bu kavram birçok farklı alanda kullanılmaktadır, bunlar katmanlaşmanın çeşitleri veya örnekleri olarak adlandırılabilir; malzemenin katmanlaşması, tasarım yöntemi olarak kullanılması, arkeoloji bilimi, kronolojik sıralama, tarihsel katmanlaşma, kentin çok katmanlılığı bu bakış açısı üzerinden incelenebilecek örneklerdir.

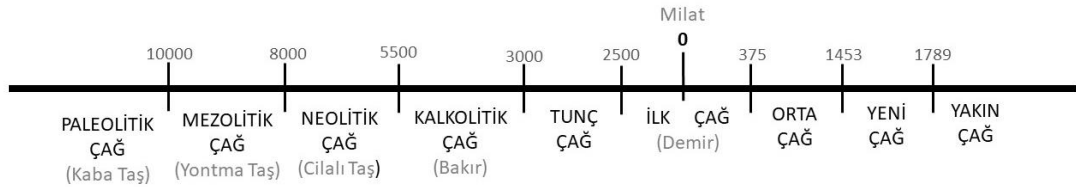
Yapı, konfor koşullarının sağlanması için bir takım teknik gereksinimleri karşılamak durumundadır. Bu noktada her sistemin ihtiyaçlarına göre kullanılan malzemeler katmanlaşıp, birleşerek bir duvar, bir zemin veya herhangi bir yapı sistemini oluşturmaktadır (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 : Malzemenin Katmanlaşması Görseli

Katmanlaşma mimarlığın üretim sürecinde de bir tasarım aracı olarak kullanılmaktadır. Peter Eisenman Ev II projesinde “katmanlama” olarak adlandırarak, mekan üretimini ve biçimlenmesini de bu yöntem üzerinden gerçekleştirmektedir (Tüntaş, 2012). Katmanlar bir araya gelerek katmanlaşmayı oluşturmaktadır, bu oluşum yatayda ya da dikeyde gelişebilmektedir. Bu katmanlar arasındaki ilişkiler ve dolaşimler da yine bu yöntem üzerinden geliştirilir ve yapının son formu bu çok katmanlı organizasyon üzerinden belirlenmiş olur.

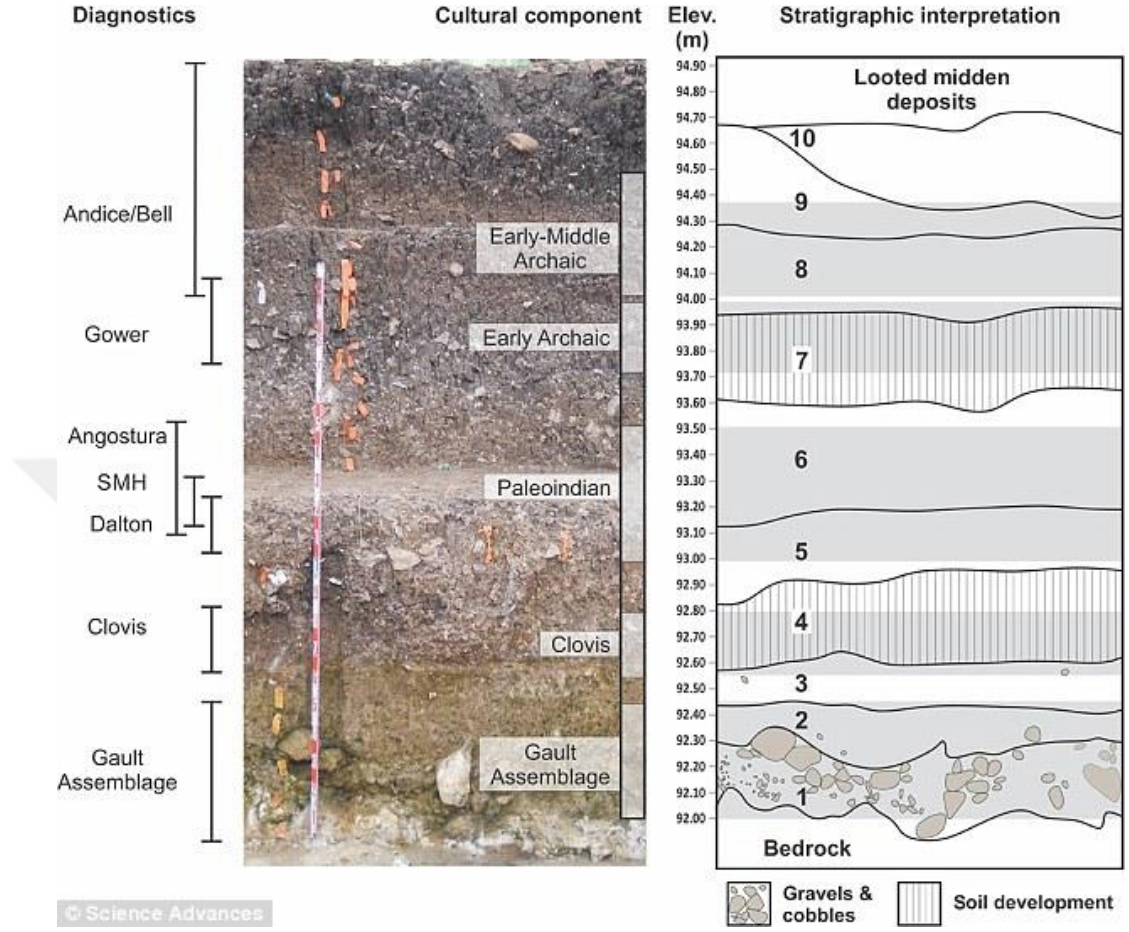
Kronolojik sıralama da katmanlaşmanın çeşitlerinden birisi olarak gösterilebilir. Arkeolojik araştırmaların tam tersi olarak eskiden yeniye doğru bir katmanlaşma gözlenmektedir. Birçok insanın ilköğretim yıllarından aşına olduğu, sınıfların birçoğunda bulunan, tarih çağları (devirleri) tablosu kronolojik bir sıralamadır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 : Tarih Çağları

Arkeoloji bilimi ise yerin katmanlarını incelemektedir. Yapılan kazı çalışmaları sonucunda katmanların hangi döneme ait oldukları belirlenmektedir. Araştırmanın yapıldığı dönemden geriye doğru gidilerek, yer hakkında hangi çağları yaşamış

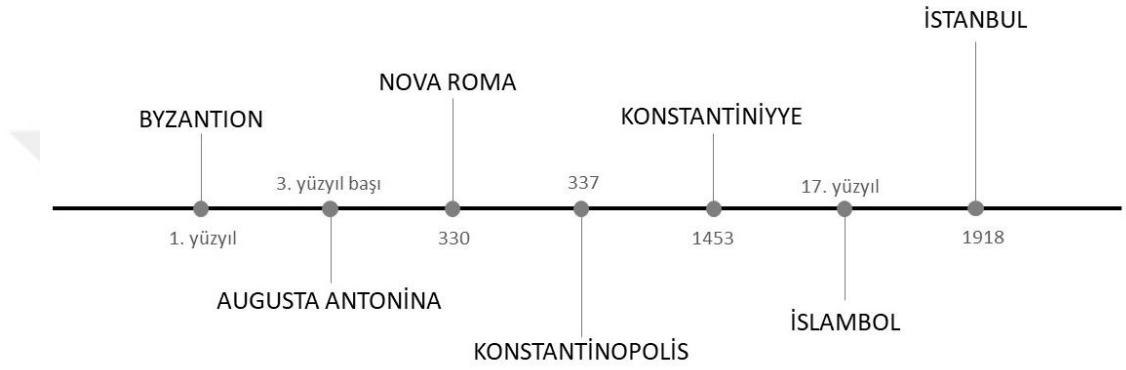
olduğu, çalışmada bulunan kalıntılar aracılığıyla kültürü, yaşanış şekli gibi birçok konuda bilgi alınmasını sağlamaktadır (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 : Arkeolojik Katmanlaşma ve Teknik Gösterimi Görseli (Kaynak: url 4)

Kronolojik ve arkeolojik katmanlaşma aynı zamanda birer tarihsel katmanlaşma olarak da değerlendirilebilir. Katmanlaşma kavramı zaman ile bağlantılı olduğundan tüm çeşitleri tarih ile de ilişki içerisinde. Malzemenin katmanlarından söz ettiğimizde bile bulunduğu dönemin, yapım tekniği, malzeme gelişmişliği hakkında bilgi vermektedir. Bu noktada tarih bellek taşıyıcılığı şeklinde değil, bilimsel araştırmalar için kaynak oluşturma anlamında düşünüldüğünde kendi içerisinde de katmanlaşmış bir yapıya sahiptir. Tarihi dönemler birbirinden ayrı bir şekilde düşünülemezler, çünkü her biri bir sonraki dönemin oluşmasına neden olmuş, uygun koşulları hazırlamıştır, birbirlerinden bağımsız düşünülemezler, ortaya çıkan tarihsel katmanlaşmada kaçınılmaz bir sonucudur.

Tüm bu kronolojik tarihsel katmanlaşmaların sonucunda bellekte değişip dönüşmektedir ve o da katmanlaşan bir yapı haline gelmektedir. Örneğin, İstanbul'un geçmişten günümüze kadar isimlerini kronolojik olarak incelendiğinde, her isim bir katman ve tüm bu isimlerin bir yere ait olarak kullanılması hem İstanbul kent belleğinde hem de dilbilimi açısından önemli bir katmanlaşma oluşturmaktadır. Kronolojik olarak Byzantion, Augusta Antonina, Nova Roma, Konstantinopolis, Konstantiniyye, İslambol ve günümüzde kullanılan İstanbul şeklinde sıralanmaktadır (İstanbul Efsaneleri, 2005) (Şekil5.4).

Şekil 5.4 : İstanbul'un Geçmişten Günümüze Kullanılan İsimleri

Katmanlaşmanın birçok şekilde görülebildiği gibi yapılar üzerinden veya kent içerisinde gözlemlemek de mümkündür. Kent, yaşam akışındaki değişimin en net şekilde gözlenebildiği çok katmanlı ortamdır. Bu değişimlerin en dinamik şeklinde etkilemiş olduğu ve fiziksel olarak da görülebilir olduğu yerler kent meydanlarıdır. Yaşanan ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel tüm değişiklikleri kent içerisinde net bir biçimde okuyabilmek mümkündür.

5.2. Katmanlaşan Bellek

Bellek yapısı itibariyle katmanlaşan bir sistemdir. Bireysel bellek ve kolektif belleğin her ikisi için de katmanlaşma söz konusudur. Ancak kolektif bellek söz konusu olduğunda katmanlaşma daha mühim bir konu haline gelmektedir, çünkü bireysel bellek de kişi gelişimi, değişimi ve aktarımı kendi kendine geliştirdiği ve yönettiği için bu durum kişinin kendi düşüncülerine bağlıdır. Kolektif bellek ise toplumların var oluşlarının sürdürülebilirliği ile ilgili olduğundan daha karmaşık bir konudur.

Bu bağlamda incelendiğinde, kolektif belleğin yeniden kurulabilme özelliği ön plana çıkmaktadır. Bellek geçmişini aynen olduğu gibi aktarmaz, şimdiki zamanın değişen koşulları içerisinde tekrar şekillendirmektedir. Bellek yalnızca geçmişini kurgulamaz, aynı zamanda şu anın ve geleceğin deneyimlerini de düzenlemektedir (Assmann,2001). Marcel Poete de bu durumu daha büyük bir ölçekte kent üzerinden “Kent yaşadıkça bellek de değişmekte; dönüşmektedir.” sözleriyle ifade etmiştir (Poete, 2010). Kolektif bellek süreklilik gerektirmektedir, bu süreklilik oluşmadığında toplum içerisinde Huyysen tarafından “memory boom” olarak da adlandırılan “bellek patlaması” gerçekleşmektedir (Huyysen, 2009). Bu durum sonucunda ya geçmişe bağımlı bir toplum ya da geçmişinden tamamen kopuk bir toplum ortaya çıkmaktadır. Bu durumun önlenmesi amacıyla geçmişten gelen çeşitli izleri yaşatmak gerekmektedir, mekanlarda bunun yaşatılabileceği cansız şahitlerdir.

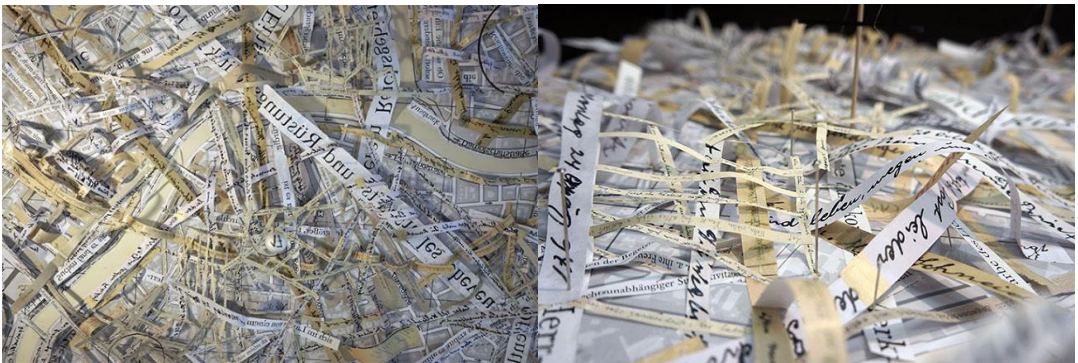
Geçmişten günümüze kadar olan tüm süreçler eski olanın yeniden yorumlanmasıyla oluşmaktadır. Bugünün kültürü, yapısı, tekniği, kısaca tüm çerçeveleri, yalnızca bugünden ibaret değildir, geçmişini belleğinde barındırmaktadır (Kuban,2006).

Georges Gurvich’in “toplumsal zamanların çokluğu” analizini Maurice Halbwach ise “Birbirlerinden ayrı grupların sayısı kadar kolektif zaman olduğunu ayırt etmek gerekir.” sözleriyle açıklamaktadır. (Halbwachs,1950,15) Bu gruplar kendi yaşadıkları dönemin koşullarına göre duygu, düşünce ve geleneklerini oluştururlar, ardından geri çekilirler ve kendilerinden sonra gelen grup bu fikir ve gelenekleri kendi dönemlerine göre şekillendirirler. Bununla beraber, zaman evrensel bir kavramdır ancak matematiksel olarak saniyelere, dakikalara, günlere, aylara, yıllara ayırdığımız gibi zamanı ayıramayız zaman akmaya devam etmektedir. Bir gruptayken, aynı zamanda ikinci yeni bir grupla da hayata devam edilebilir, bu yaşam ömrü ve jenerasyonlar arasındaki geçişle ilişkilidir. Bu noktada, ne bu gruplar birbirlerinden bağımsız ne de kolektif bellek yalnızca bir döneme ait ve bağımsızdır, tüm bunlar birbirleriyle çakışma halindedirler. Fikir, düşünce veya gelenekler toplumların bütünleştirici öğeleridir, bunlar tüm zamanlarda dolaşabilme ve var olabilme imkanına sahip olmalıdır. Bu durum nesiller arasındaki katmanlaşmış belleğin oluşumunu sağlamaktadır (Halbwachs, 1950).

Katmanlaşmış bellek, mekanın zaman içerisindeki tüm birikimlerini ve izlerini barındıran bir yapıdır. Geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek zamanın üst üste gelmesiyle katmanlaşmış bir birliktelik oluşturmaktadır. Katmanlaşmış bellek birbirine geçmiş halkalara benzetilmektedir (Öksüz,Karkas,Seymen, 2018), Bu halkaların her biri kendi zamanının özelliklerini yansıtan grupların belleği olmakla birlikte iç içe geçmiş yapıları sayesinde hem kendilerinden önceki ve sonraki dönemlerle etkileşim halinde bulunmaya devam ederken aynı zamanda, zincirin bütünleşmiş hali de bir toplumun kolektif belleğini temsil etmektedir.

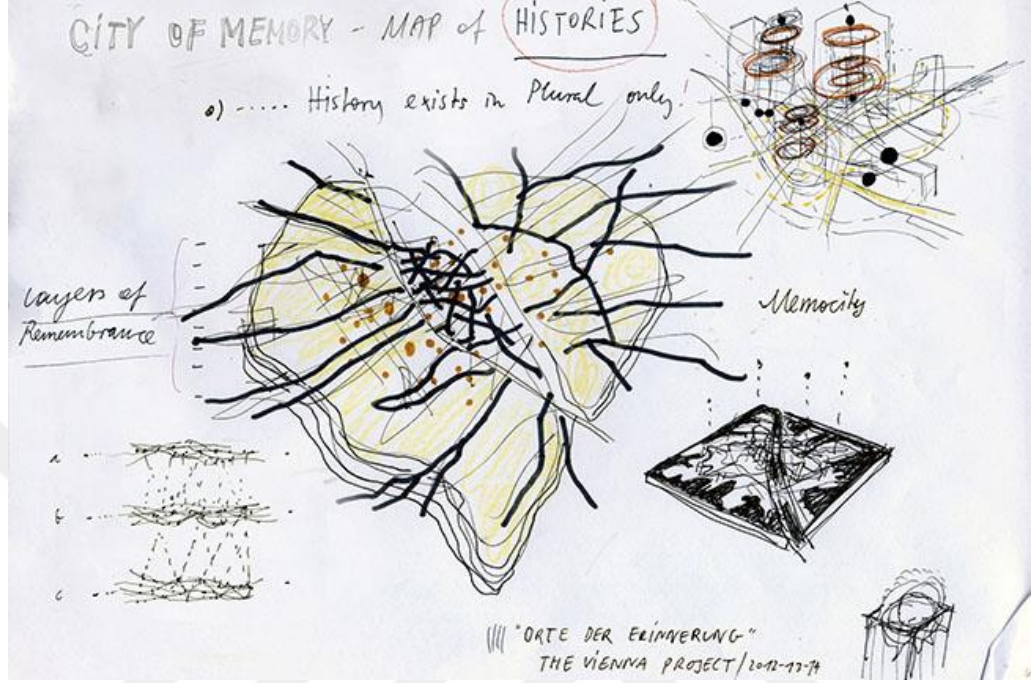
Farklı zaman ve mekanlardaki topluluklardan ortak değerlerinden bahsedilirken bu “kolektif temsil” olarak adlandırılmaktadır. Ancak değerlere saygılı bir toplumda saf geleneğin sarmış olduğu dış yüzeyin içerisinde üst üste geçmiş olan farklı yorumlamaları içeren katmanlardan söz edilmektedir. Bu bulunan zamanın ve mekanın getirmiş olduğu gerçek bakış açısının içermektedir. Katmanlaşan bellek, geçmişin tekrar düzenlenmesine izin verildiği noktada tarihçilikten sıyrılarak gerçek kolektif belleği oluşturmuş olur, bu yeniden inşa edilenin gücü olarak değerlendirilebilir (Halbwachs, 1950). Katmanlaşan belleğin kabulü ile kolektif belleğin tarihçi yaklaşımından ayrılması sağlanmaktadır. Bu sayede birey kendisini de kolektif belleğe ait hissetmektedir. Biz kavramını daha net bir şekilde oturtabilmektedir.

Sanatçı Nikolaus Gansterer’in 2013 yılında Viyana’da yapmış olduğu “Bellek Haritası” adlı çalışmada 1938 – 1945 yılları arasında şehirden kaçmaya çalışan vatandaşların mektupları ile bir çalışma yapmaktadır. Bu çalışmada mektuplar cümleler halinde kesilerek, şehrin caddelerini sokaklarını, iletişim hattı olarak kullanmaktadır (Gansterer, 2013).

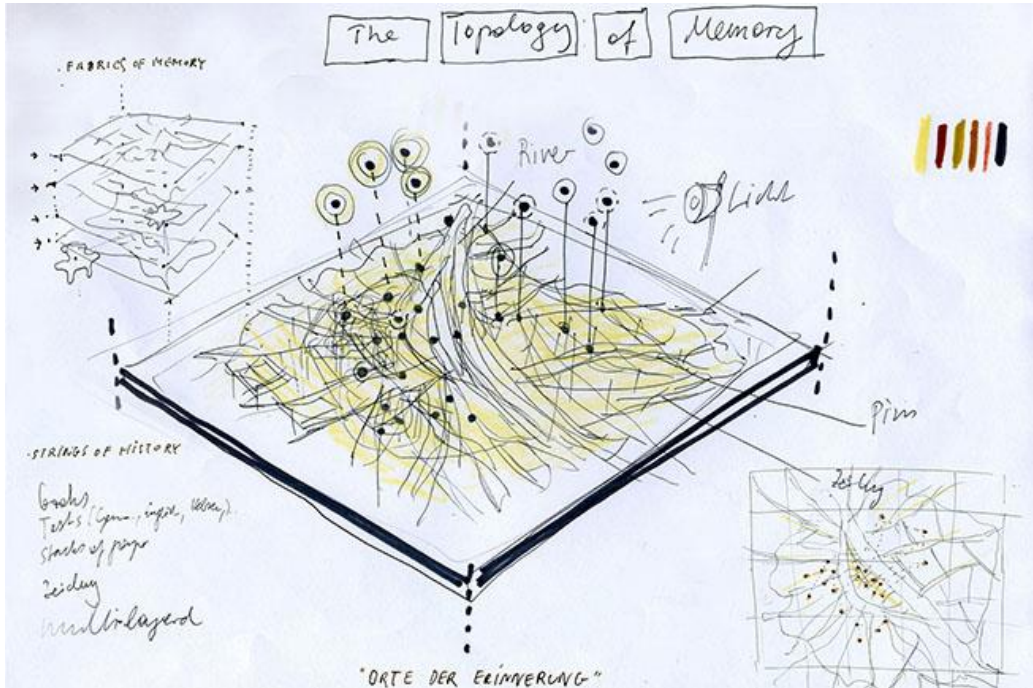

Şekil 5.5 : Nikolaus Gansterer’in Bellek Haritası Çalışması Görselleri (url 5)

Sanatçının eskizlerinde hafızanın topolojik olarak katmanlaştığından bahsetmektedir. Yapmış olduğu çalışmanın fiziksel haritalamasında da bu durumu yansıtmaya çalışmaktadır (Şekil 5.5).

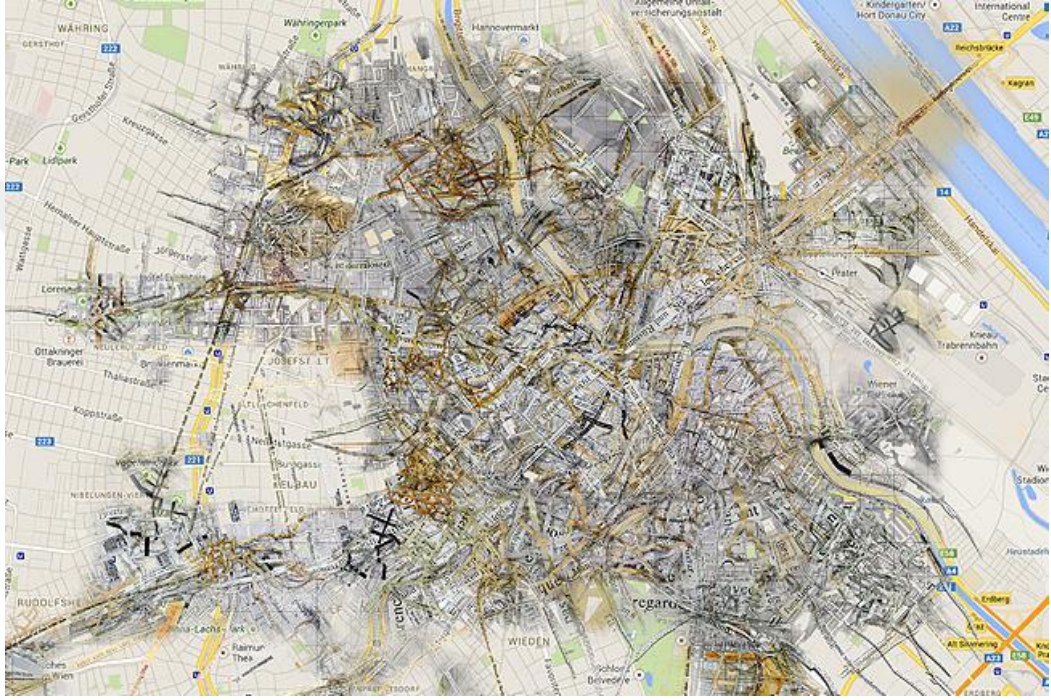

Şekil 5.6 : Nikolaus Gansterer'in Bellek Haritası Çalışması Eskizi (url 5)

Şekil 5.7 : Nikolaus Gansterer'in Bellek Haritası Çalışması Eskizi (url 5)

Aynı çalışma dijital bir haritaya da dönüştürerek şehri deneyimleyenlere aktarılması sağlanmıştır (Şekil 5.8). Sanatçı, hatırlamanın da katmanları olduğundan ve tarihin yalnızca çoğunlukla var olabileceğinden bahsetmektedir. Bu nedenle, bu çalışmanın ulaşılabilir olması açısından bir uygulama da geliştirilmiştir (Gansterer,2013). Bu araştırma hem kentin bellek için varoluş mekanı olduğunu açıklamak için hem de teknolojik gelişmeler ile nasıl çeşitli incelemeler yapılabileceğini, bunların nasıl görünür bir şekilde anlaşılabilirliği açısından bir bakış açısı oluşturmaktadır.

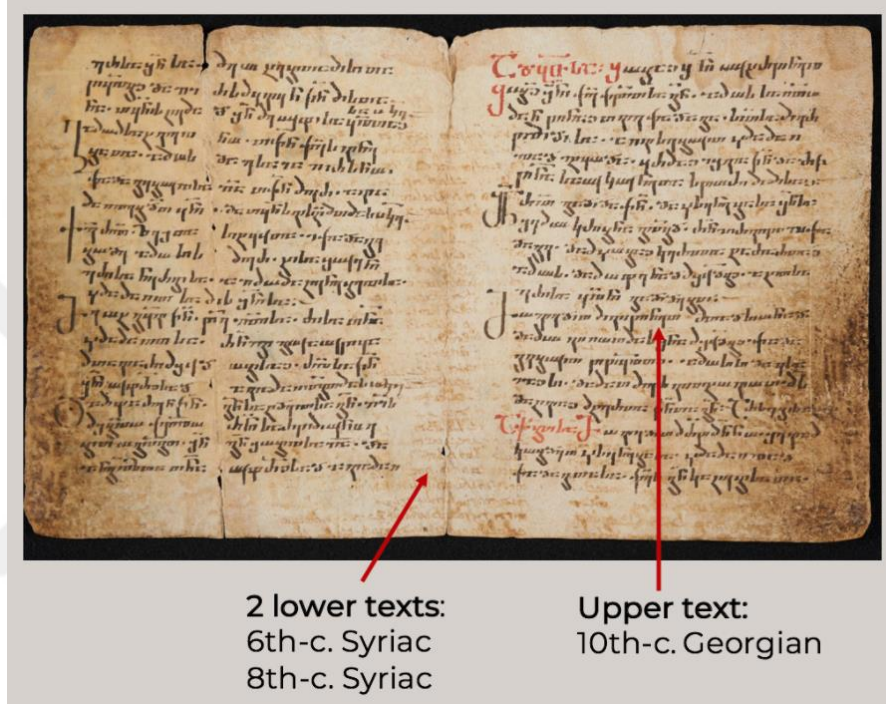
Şekil 5.8 : Nikolaus Gansterer'in Dijital Bellek Haritası (url 5)

Katmanlaşan bellek yalnızca mimaride değil birçok alanda da örneklendirilebilmektedir. Bir insanın yaşam süreci dahi bir katmanlaşma örneğidir. Birey doğduğu andan yaşamın sonlanmasına kadar bir gelişim içerisinde. Yaşamış olduğu deneyimler katmanlaşarak bireyin bugünkü düşünce ve davranışlarına gelmesini sağlamaktadır.

Belleğin en büyük görevlerinden biri olan öğrenme süreci de bu şekilde gelişmektedir. Bisiklet sürmek veya yabancı dil öğrenmek örnek olarak gösterilebilir, iki durumda da zaman içerisinde edinilen bilgi birikimi sonucunda öğrenme gerçekleşmektedir. Birçok zihinsel ve bedensel becerilerin kazanılması bu şekilde sağlanmaktadır.

5.3. Palimpsest Mekan

Palimpsest, yunanca ‘psetos’ sözcüğünden türemiştir, bu kelime ‘yeniden’ ve ‘kazınmış anlamlarına gelmektedir. Palimpsest parşömenlerin tekrar kullanılmasıyla oluşan sayfa ya da kitaplara verilen isimdir, daha önceden üzerine yapılan çizim veya yazıların silindiğinde izleri kalmaktadır, izleri tamamen yok etmek mümkün değildir (Apaydın, 2019) (Şekil 5.9).

Şekil 5.9 : Palimpsest (url 6)

Palimpsest mekan çok katmanlı yapıdadır, hem eskiyi hem yeniye içerisinde barındırmaktadır. Tüm belleklerin tek bir yapı üzerinden aktarılması, bir başka ifade ile bir yapının birden fazla tahayyülü içerisinde barındırması ve ortak noktaları haline gelmesini sağlamaktadır. Palimpsest mekan içerisindeki belleğin korunmasına ve izler aracılığıyla aktarılmasına olanak sağlamaktadır.

Palimpsest mekan kavramı yeniden işlevlendirilen yapılar üzerinden okunabilir ve anlaşılması sağlanabilir. Mekan içerisindeki işlev, parşömendeki yazı gibi silinir ancak geriye kalan şeyler hala varlığını devam ettirmektedir. Silineni aktaran izler dahi varlığı korur, genellikle bilinçli olarak da korunarak, aktarılması sağlanmaktadır. Bu yapılar geçmiş ve geleceğin beraber kurgulandığı mekanlardır.

Palimpsest mekana diğerk bir örnek olarak bazı kentler verilebilir. İstanbul da çok katmanlı ve palimpsest bir kent olarak ele alınmaktadır. İstanbul'un öncelikle tarih boyunca farklı medeniyetler ev sahipliğı yapmış olması, farklı kültürleri bir arada bulundurması, geçirmiş olduğı yangınlar ve depremler gibi doğal afetler katmanlaşmış yapısını açıklamaktadır.

Ahmet Eyüce İstanbul'un çok katmanlılığını açıklarken, anlaşılmasını sağlamak için, 'walkshop' olarak tabir etmiş olduğı kent yürüyüşlerinden bahsetmektedir, bu deneyim esnasında İstanbul'un tarihte yürüme imkanı sağladığını ifade eder. Beyazıt'ta bulunan Ordu caddesini de örnek olarak göstermektedir. Caddede yürürken ilk olarak 15.yüzyılda II. Bayezid Külliyesi'nin bir parçası olarak tasarlanan hamam, bugünkü Bayezid Türk Hamam Kültürü Müzesi, ardından 1942 ve 1947 yılları arasında Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat tarafından inşa edilmiş olan İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakülteleri binası ile karşılaşmaktadır. Farklı yüzyıllara, farklı stillere ait olan bu yapıların cadde üzerinde yatayda her biri dönemini yansıtan bir katman olmak üzere hepsinin birlikte deneyimlenebilme imkanı sağlamaktadır (Eyüce, 2012) (Şekil 5.10).

6. YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN MEKANLAR ÜZERİNDEN BELLEK OKUMASI

Bellek olayları ve olguları zaman ve mekan üzerinden kodlamaktadır. Belleğin zaman ile ilişkisi katmanlaşma şeklinde oluşmaktadır. Mekan ise nesiller arasındaki aktarımı gerçekleştiren yerdir aynı zamanda bu araştırmada, araştırma evrenini oluşturduğundan, katmanlaşan belleğin incelenmesi bir çeşit bellek-mekan-zaman üçlüsü arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Bachelard bunu “Mekan, sadece etrafı duvarlarla çevrili bir yer değil, peteklerinin binlerce gözünde zamanı sıkıştırılmış olarak tutan bir yerdir.” (Bachelard, 2008, 43) olarak tanımlamaktadır.

Modern dünyadaki birey geçmiş ile ilişki kurmak istemektedir. Bu kimliklenme ve aidiyet duygusunun ihtiyacından doğan bir durumdur. Birey kendini bu şekilde güvende hissetmektedir. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi yeniden işlevlendirilen yapıların sahip olduğu eskilik değeri bu duygunun hissedilmesini arttırmaktadır.

“Mimari yapının, hem ‘şimdi ve kendi olma’ hem de ‘belleği olma’ özelliklerini bir arada bulundurması, varlığını güçlendiren ve yere aitliğini artıran bir faktör olarak değerlendirilebilir.” (Deviren, 2001, 91) Bu ifade doğrultusunda, bu araştırmanın örneklemini oluşturan yapıların da içinde bulunduğu yeniden işlevlendirilmiş yapılar, yerin aidiyet duygusunu daha net verebilmektedir. Bu da hem kent içerisindeki aidiyet duygusunun hissedilmesinde hem de yapıyı deneyimleyenlerin geçmişle bağlantılı hissetmesini sağlamaktadır.

Mekanı, geçmiş, şimdi ve geleceğin bir akış halindeki sürekliliği üzerinden düşünmek ve bu akış esnasında biriken sosyal, ekonomik ve fiziksel mirası ve oluşan değişimleri bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir.

“İnşa edilen yapı yerin belleği ile karşı karşıyadır ve kendisi de belleğiyle bu belleğin yeni bir parçasıdır.” (Deviren, 2001,2) sözlerinden anlaşılacağı gibi mekan üzerinde daha önceki ve şu anki bellekler katmanlaşarak, mekanın katmanlaşmış olan belleğini oluşturmaktadır. Baudelaire belleği, “sonsuz ve karmaşık bir palimpsest” (Baudelaire,1991) olarak tanımlamasından yola çıkarak var olan çok katmanlı bellek içerisindeki katmanların okumasının yapılması hedeflenmiştir. Yapıların her katmandaki durumlarının araştırılarak, sonucunda ortaya çıkmış olan katmanlaşmış bellek ifade edilmiştir

“Tarihi çevrenin taşıdığı izler farklı dönemlerin farklı kuşakları tarafından, farklı imkan ve koşullara göre yaratılmıştır. Bu da sürekli bir yenilenme, yeni ile eski olgularının birbirine geçtiği anlamına gelmektedir.” (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007) tarihi yapılara da bu minvalde yaklaşılmalıdır. Bu yaklaşım sayesinde, yapılar hem dünün hem bugünün hem de yarının değerleri haline geleceklerdir. Çok katmanlı bu yapılarda tarihi katmanlaşmanın getirmiş olduğu görülebilen ve görülemeyen izler mevcuttur, bunlar mekanın izleri şeklinde ifade edilmektedir. Bu izler mekandaki belleğin algılanabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında çalışmanın bir bellek çalışması olması açısından örneklemini oluşturacak olan yapıların “yaşayan” yapılar olmasına özen gösterilmiştir. Bu noktada yaşamaktan kasıt yalnızca yapının eskime durumundan kurtulması ve yeniden işlevlendirilmesi değil, yapının kullanıcı ile etkileşim halinde olması, toplumun sosyal hayatına katılmış olmasıdır, çünkü yapıların sürdürülebilirliği ancak yaşanmaya devam etmeleri halinde mümkün olmaktadır. Seçilen üç örneğin de bunu yansıtmaları için kamu yararı içeriyor olmasına dikkat edilmiştir. Aynı zamanda, toplumun günlük yaşam döngüsünde yer bulması adına, yeni işlevi yalnızca müze olarak kullanılan yapılar seçilmemiştir.

6.1. Santral İstanbul Örneği Üzerinden Bellek Okuması

İstanbul Haliç’de Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin arasında bulunan Silahtarağa Elektrik Santrali, 1914 yılında Türkiye’nin ilk termik santrali olarak kurulmuştur (Kara,1994) (Şekil 6.1)

Şekil 6.1 : Santral İstanbul’a ait eski bir görsel (url 7)

1937 yılında Santral’in devlet tarafından satın alınması sonucunda, 1938 ve 1952 yılları arasında Santral, İstanbul’a tek başına hizmet vermiştir. 1952 yılı itibariyle tek başına yetersiz olması sebebiyle Zonguldak Çatalağzı Elektrik Santralinden gelen elektriği de İstanbul’a dağıtmaya başlamıştır. 1966 yılında Ambarlı Elektrik Santrali kurulmuş, 1970 yılında Silahtarağa Elektrik Santrali’nin yaklaşık olarak sekiz katı kapasiteye sahip olan Ambarlı Elektrik Santrali büyük oranda ihtiyacı karşılayan santral olmuştur. 1983 yılının Mart ayında son kez hizmet vererek, kapanmıştır. Yapı 2004 yılında Bilgi Üniversitesi’ne devredilmiş, 2007 yılında yapılan yeniden işlevlendirme çalışmaları son bulmuş ve hizmet vermeye başlamıştır. (Aksoy, Açıkbaş, Akman, 2007).

Şekil 6.2 : Santral İstanbul’un Dönem İçerisindeki İşlevleri

Şekil 6.3 : Santral İstanbul, Çağdaş Sanat Müzesi ve Mimarlık Fakültesi

Yapı farklı dönemlerde yapılan dört kazan dairesinden oluşmaktadır. Bu kazan dairelerinden 4 ve 6 numaralı kazan daireleri NSMH tarafından kütüphane ve Mimarlık fakültesine dönüştürülmüştür (Şekil 6.3). Kazan dairelerinin bacaları dikey sirkülasyon elemanları sayesinde, yapının yeni mekânsal kurgusuna dahil edilmiştir. Aynı zamanda dışarıdan bakıldığında görsel bir zenginlik sunmaktadır. Kampüs içerisindeki bu elemanlar mekanın belleğinin kullanıcılar tarafından algılanmasını sağlamakta, neticesinde mekânsal algıyı zenginleştirmektedir (Şekil 6.4).

Şekil 6.4 : Santral İstanbul'a ait görseller

Yapının kaybolmuş olan diğer iki kazan dairesi Emre Arolat tarafından Çağdaş Sanat Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Yıkılmış olan iki kazan dairesinin de yalnızca ana hatları görülebilen yapılar için Emre Arolat yapıyı rekonstrüksiyon olarak ele almaktansa ana hatlarının korunmasıyla çağdaş bir yorumlama ile yapının cephelerini saydam bir şekilde tasarlayarak alandan soyutlamaya çalışmıştır. (Şekil 6.5). Bu çalışmada, yeniden işlevlendirme kapsamında eskinin replika halinde tekrar üretilmesinden çağdaş yorumlarla var olması anlayışı benimsenmiştir.

Şekil 6.5 : Santral İstanbul'a ait bir görsel (url 9)

Santral makine dairelerinin oluşturduğu ana bina ise Mimarlar ve Han Tümertekin tarafından Enerji Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Bu yapı alanın eski işlevi hakkında bilgi veren, yapının ve alanın eski belleği konusunda kullanıcıların deneyimleme şansı bulduğu bir alan olarak tasarlanmıştır (Şekil 6.6).

Şekil 6.6 : Enerji Müzesi 1.kat Görseli

Şekil 6.7 : Enerji Müzesi İçerisinden Görşeller

Müze içerisindeki mekansal dolaşım makinelerin etrafından gerçekleşmektedir. Bu mekan içerisinde var olan bu öğelerin algılanması açısından olanak sağlamaktadır. Makineler arasında dolaşırken kişiler mekanı çok boyutlu bir şekilde algılamakta ve tarih içerisinde dolaştığını hissetmektedir (Şekil 6.7).

Şekil 6.8 : Kontrol Odası

Şekil 6.9 : Enerji Müzesi'nde Sergilenen Makinenin Görseli

Müze içerisinde sergilenmekte olan makineler hem santral işlevi hakkında bilgiler vermekte, hem de makinelerin üzerinde bulunan izler mekânsal belleği görünür hale getirmektedir. Çalışanların el yazısıyla yazmış oldukları bu yazılar bireyin algı noktasında farklı hissetmesine, yapının deneyimlenmesi esnasında mekanın kendi belleğini hissetmekle kalmayıp, izleme şansı bulmaktadır (Şekil 6.9).

Şekil 6.10 : Sergilenen Makine Üzerindeki İzler (solda) Peyzaj Alanı (sağda)

Santral İstanbul'da alan içerisinde, Elektrik Santrali'ne ait birçok öğenin peyzaj içerisinde sergilenmekte olduğu görülmektedir (Şekil 6.10). Bu durum da alanın her noktasında kişinin nerede olduğu hatırlaması sağlanmaktadır.

İşveren: Bilgi Üniversitesi

Tasarımcıları: Han Tümertekin, Nevzat Sayın, Emre Arolat

Dönem	İsim	İşlev	Kullanıcı
1914 -1983	Silahtarağa Elektrik Santrali	Santral	- Santral Çalışanları
1983-2004	-	Kullanılmıyor	
2004 - 2007	İstanbul Bilgi Üniversitesi	Yapım aşaması	
2007 -	İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral İstanbul	Eğitim + Kütüphane + Müze + Kafeler + İdari Birimler	-Öğrenciler -Öğretmenler -Çalışanlar -Ziyaretçiler

Tablo 6.1. Santral İstanbul'un Bellek Katmanlarını Gösteren Tablo

Yapının yeniden işlevlendirilmesi kapsamında alanın büyüklüğü, kampüs işlevi için avantaj sağlamaktadır. Ancak yapının bir önceki işlevinin mekânsal kurgusunun adapte edilmesi zorlu bir süreçtir. Alan, sosyal ve kültürel bir üniversite kampüsü olarak tasarlanmış, aynı zamanda bölge içinde önemli bir değere sahiptir.

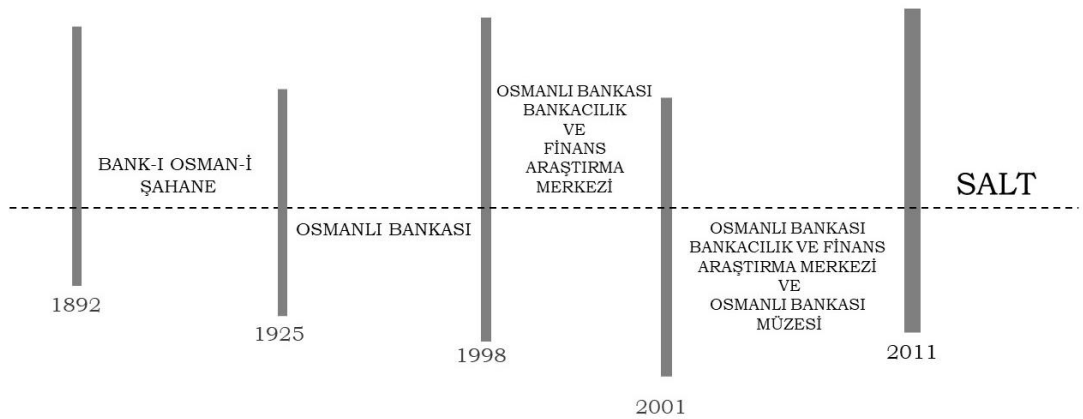
Yapı ilk kullanıldığı zamanlarda kampüs içerisinde top oynayan çocuklara ya da bir ağacın altında dinlenen bir kişiye rastlanması muhtemel bir durumdur, çünkü tamamen bölge ile iç içe kurgulanan yapı insanların kampüs içerisini tamamen kamusal bir alan olarak kullanmasına olanak sağlamıştır. Günümüzde ise birçok nedenle yapının bölge ile ilişkisi azalmıştır, fakat alan içerisine girmek isteyen bir kişi hem alan içerisine hem de istediği yapıya giriş sağlayabilmektedir.

Özellikle hafta sonu alan içerisindeki mekanlar bölge kullanıcıları tarafından kahve içmek, kahvaltılık yapmak, ders çalışmak gibi birçok amaçla kullanılmaktadır.

6.2. Salt Galata Örneği Üzerinden Bellek Okuması

Salt Galata, Beyoğlu'ndaki Bankalar Caddesi olarak bilinen eski adıyla Voyvoda Caddesi'nde bulunmaktadır. Voyvoda Caddesi 14. yüzyıldan itibaren hem bulunduğu bölge, hem de İstanbul için çok önemli bir çekim noktası olmuştur. 19. yüzyılda Osmanlı Bankası, Sümerbank, Merkez Bankası, Eti Bank, İş Bankası gibi bankaların caddede bulunmaları ile halk arasında Banklar Caddesi olarak adlandırılmıştır, zaman içerisinde resmi olarak da Bankalar Caddesi olarak adlandırılmıştır (Eldem,2000).

1890 yılında Tütün Rejisi'ne ait olan arsanın yarısı satın alınarak, 1890 yılında Fransız mimar Alexandre Vallauray tarafından Tütün Rejisi ve Osmanlı Bankası için genel yönetim amacıyla tasarlanmış, 1892 yılında yapımı tamamlanmıştır. 27 Mayıs 1892 tarihi itibarıyla hizmete açılan 'Bank-ı Osman-i Şahane', 1925 yılından itibaren 'Osmanlı Bankası' adıyla hizmet vermiştir (Autheman,1988). 1998 yılında bankacılık hizmetine son verilerek, kurulan Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Araştırma Merkezi'ne ev sahipliği yapmıştır. 2001 yılında Garanti Bankası'nın ana hissedar olmasıyla Osmanlı Bankası Müzesi kurulmuştur. Son olarak, 2010 yılında Han Tümerterkin önderliğinde bulunan birçok katılımcı mimari ofis ile birlikte tasarlanmış, 2011 yılında Salt Galata olarak hizmet vermeye başlamıştır (Şentürk,2003) (Şekil 6.11).

Salt 6.11 : Salt Galata'nın Dönem İçerisindeki İşlevleri

Yapının ana kullanıcısı olan “Salt” Garanti Bankası tarafından kurulan “araştırma ve fikir üretim merkezi olarak” tanımlanan özerk bir kurumdur. “Salt, farklı disiplinlerin ortak bir yönetim ve program altında bir araya gelerek, sanat üretimine geniş mekanlar sunmak, kültürel hafızayı korumak ve topluma kazandırmak amacıyla kurulmuştur.” (Eroyan, 2011)

Yeniden işlevlendirme kapsamında en önemli kriterin yapının alacağı yeni fonksiyon olduğu daha önceki bölümlerde belirtilmiştir. İşlev olarak banka ve araştırma merkezi birbirlerinden farklı işlevler olmasına karşın yapının günümüzdeki fonksiyonuna ulaşımı esnasında geçirmiş olduğu dönemler ve bu dönemlerde işlevlerin gelişimi ile gerçekleşmiştir.

Yeniden işlevlendirme kapsamında gerçekleşen müdahalelerden biri, önceki yıllarda yapıya bitişik olarak inşa edilen ek yapı sebebiyle kaybolan Haliç’e bakan oryantalist arka cephesi, bir çeşit arkeolojik kazı yapılarak iki bina arasında avlu oluşturulmuş ve yapının kaybolan cephesi ortaya çıkarılmıştır. Bu sayede, hem yapının gün ışığı alması, hem de Haliç silüetinin bir parçası olan yapının cephesi kent belleğine geri kazandırılmıştır (Şekil 6.12).

Şekil 6.12 : Salt Galata ve Eki Arasında Oluşturulan Avlu ve Haliç Silüeti

(url 10, url 11)

Yapının Bankalar Caddesi’nde bulunan ön cephesi aynı şekilde korunmuştur (Şeki 6.13). Yapının Avrupa’da bulunan bir bankadan beklenilecek şekilde neoklasik ve neorönesans izler taşıyan ön cephesi ve oryantalist çizgiler barındıran, geleneksel konutları anımsatan iki köşk şeklindeki arka cephelerindeki üslup farkı hem bankanın

hem de yapının doğu ve batı arasındaki durumunu temsil etmektedir. Yapının günümüzde de geçmiş ve geleceğin ortak bir tekamülü haline geldiği söylenebilir.

Şekil 6.13 : Salt Galata Eski ve Yeni Ön Cephesi (url 10)
(Han Tümertekin Fotoğraf Arşivi,2012)

Yapının giriş bölümündeki sağ ve sol bölümde yer alan bezemelerin temizlenerek aktarım sağlaması, dönemin mimari stili hakkında bilgi vermekte ve mekanın eskilik değerini arttırmaktadır (Şekil 6.14). Bu durum, deneyimleyen insanların kendilerini tarihsel akışa dahil hissetmelerini sağlamaktadır.

Şekil 6.14 : Yapının Girişinde Bulunan Bezemeler

Müdahale kapsamında, merdiven ortasındaki asansörler kaldırılarak görsel mekânsal algının geliştirilmesi sağlanmıştır. Aynı zamanda merdivenin mekânsal kurguya daha aktif bir şekilde katılması sağlanmıştır. Günümüzde, özellikle öğrencilerden oluşan kullanıcılar yapının oluşturmuş olduğu bu kısımda ders çalışmaktadır.

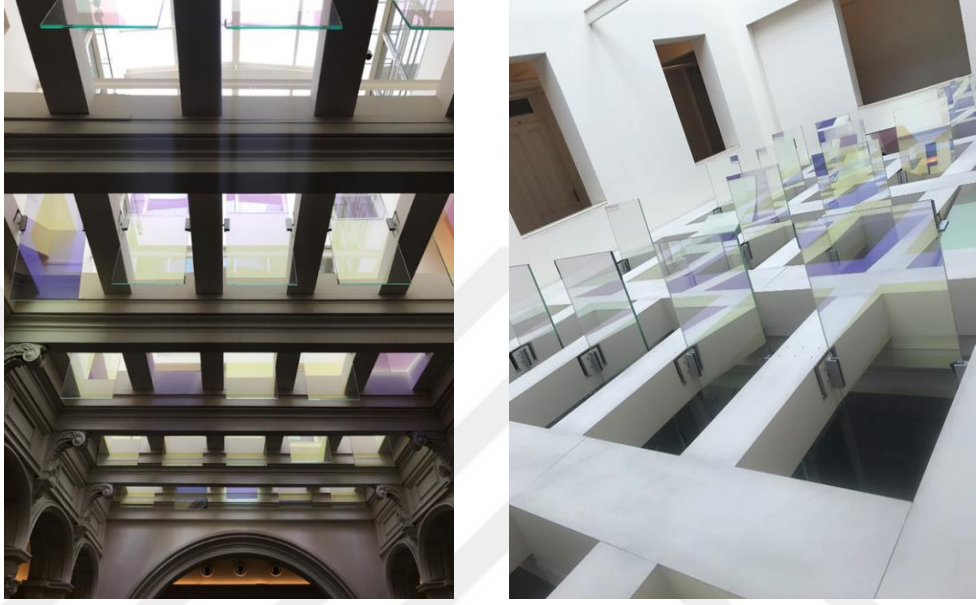
Şekil 6.15 : Salt Galata'dan Görseller

Aynı zamanda asansörlerin kaldırılması ile yapı tek giriş üzerinden kurgulanmış ve eki ile birlikte çalışan bir yapı haline gelmiştir. Aynı zamanda yapı içerisinde kurgulanan bu aksın sonunda Haliç'e açılan bir "vitrin" oluşturulmuştur (Şekil 6.16).

Şekil 6.16 : Salt Galata'dan Haliç'e Bakış

Mekanın önceki tasarımında mekanın galeri bölümünden gün ışığı almaktadır, ancak zaman içerisinde kapatılarak içeriye gün ışığı girmesi engellenmiştir. Bir diğer müdahale ise bu bölümün eklerinden arındırılması ve gün ışığı alması sağlanmasıdır. Bu esnada yapının yeniden işlevlendirildiği çağın güncel teknolojilerinden yararlanılarak heliostat paneller ile ışığın eşit dağılımı ve aynı zamanda enerji tasarrufu sağlanmıştır (Tümertekin,2012) (Şekil 6.17).

Şekil 6.17 : Yapının gün ışığı almasını sağlayan açıklıklar ve heliostat paneller

Salt Galata yeni işlevinde içerisinde Salt Araştırma ekibinin ofisleri dışında, Osmanlı Bankası Müzesi, oditoryum, kütüphane, atölyeler, sergi alanı, etkinlik alanı, kitap dükkanı, restoran ve kafe barındırmaktadır. Salt bu noktada kurumsal bir sanat ortamı oluşturmaktadır.

Şekil 6.18 : Salt Galata ofislerin bulunduğu kat

Restoran ve kafe yalnızca araştırma yapma amacıyla gelen insanlar tarafından değil, aynı zamanda birşeyler yemek ya da içmek amacıyla gelen insanlarda mevcuttur. Bu durum yapının toplumun günlük hayatına dokunmasını kolaylaştırarak, daha fazla insana ulaşmasını sağlamaktadır. Aynı durum, kitap dükkanı için de söz konusudur.

Etkinlik alanı yapının etkinlik olmadığı zamanlarda insanlar tarafından serbestçe kullanılan bir mekandır (Şekil 6.19). Yapının içerisinde kurumsal bir kurum var olmasına rağmen yapının kamusal hissedilmesini sağlayan bir mekandır.

Şekil 6.19 : Kafe (solda) ve Etkinlik Alanı (sağda)

Yapı içerisinde bulunan asma kattaki salt araştırma alanının da galeriye bakan çalışma masaları bulunmaktadır. Bu alan öğrenciler tarafından aktif olarak kullanılmaktadır.

Şekil 6.20 : Salt Araştırma Alanı

Salt Araştırma mekanında bulunan, Osmanlı Bankasından kalan içine girilebilen bir kasa mevcuttur. Kasa, bellek açısından bir imge oluşturmaktadır. Bu imge sayesinde, yapının daha önceki işlevinin çağrışım yapması hedeflenmiştir (Şekil 6.21). Aynı zamanda, daha önce kullanılmış olan bu kasanın şu an insanlar tarafından deneyimlenebiliyor ve algılanmasına olanak sağlıyor olması aynı mekanda olduğu gibi bellek aktarımını kuvvetlendiren, mekan içerisindeki katmanlaşmayı kullanıcıya hissettirmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır.

Şekil 6.21 : Sergilenen Kasa (url 13)

Yapının içerisinde müze işlevi barındırıyor olması, geçmişle kurmuş olduğu bağ açısından ve mekanın belleğinin katmanlarının okunabilmesi açısından önemlidir. Müze'nin Osmanlı Bankası Müzesi olması hem yapı kullanıcılarına geçmiş zamanlarda yapı ile ilgili hem de geçmiş kullanımı ile ilgili bilgi vermektedir.

Şekil 6.22 : Salt Galata içerisinden görseller

Yapının tamamen Osmanlı Bankası Müzesi'nden veya Salt Araştırma kurumundan oluşmuyor olması yapının toplum için kullanılabilir hale gelmesi açısından önemlidir. Müze işlevi de toplum için yapılmış bir işlev dönüşümüdür, yalnızca bu işlev ile kullanılan mekanlar maalesef yapıların toplumun günlük hayatına etki etmek, yara sağlamak, etkileşim halinde olmak açısından zayıf kalmaktadır. Salt Galata'nın çok işlevli bir yapı olması yapının hem topluma olan yararını hem günlük hayata katılması oranını hem de kamusal bir algı yaratmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda bulunduğu bölgenin birçok ihtiyacını karşılayan bir yapı haline gelmektedir. Atölyeler, düzenlenen konuşmalar, sergiler ve müze sayesinde bölgenin sanatsal ihtiyacını karşılamakta, araştırma merkezi ve içerisinde bulunan çalışma mekanlarıyla birçok öğrenci için çalışma ve araştırma mekanı olmakta, Kafe, restoran ve kitap dükkanı gibi farklı işlevlerle de mekanı çekici kılarak insanların deneyimlemesini sağlamaktadır.

Tüm araştırma esnasında, Salt'ın özerk bir kurum olması, Garanti Bankasının sürece müdahale etmeden yapının yeniden işlevlendirilmesi öncesinde Salt içerisinden yapının da kullanıcısı olacak bir ekip oluşturulması yapının başarısını etkileyen bir faktördür.

Han Tümertekin ile birlikte farklı mimarların ortak işbirliği sürecinde bulunması, farklı noktalara yapmış oldukları dokunuşlar da Salt Galata'nın farklı düşünce ve fikirlerin ortak mekanı haline gelmesi temasını da destekleyen bir tasarım süreci barındırmasına olanak sağlamıştır.

Yapıdaki bellek okumasına bakıldığında her dönem önceki dönemlerin geliştirilmiş ve genel koşullar dahilinde değerlendirilmiş halini oluşturmaktadır. Bir bankadan, fbankacılık ve finans araştırma merkezine, müze eklenmesiyle son olarak içerisinde hem müzeyi hem araştırma merkezini barındıran günümüzdeki kültür, sanat ve araştırma mekanı haline gelmiştir.

İş Veren: Garanti Bankası

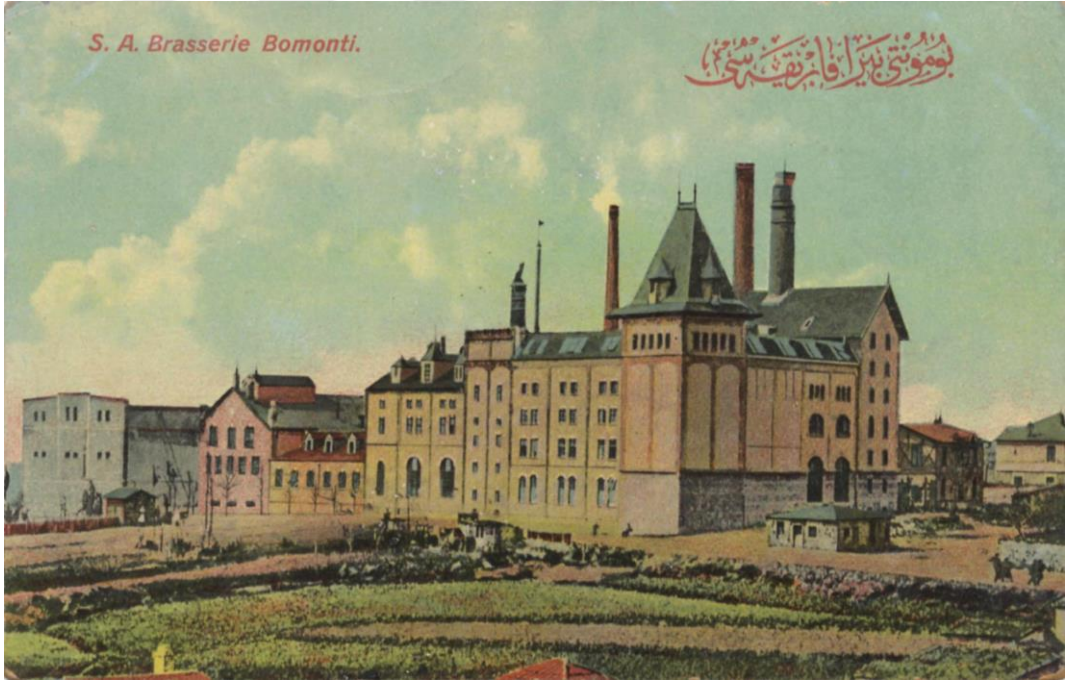
Tasarımcıları: Mimarlar ve Han Tümertekin ofisi öncülüğünde, Autoban, Superpool, Şanal Mimarlık, ZOOM TPU ortaklığında

Dönem	İsim	İşlev	Kullanıcı
1892 - 1925	Bank-ı Osman-i Şahane	Banka	- Banka çalışanları -Müşteriler
1925 - 1998	Osmanlı Bankası	Banka	- Banka Çalışanları -Müşteriler
1998 - 2001	Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Araştırma Merkezi	Araştırma Merkezi	-Kurum Çalışanları -Araştırmacılar
2001 - 2011	Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Araştırma Merkezi ve Osmanlı Bankası Müzesi	Araştırma Merkezi + Müze	-Kurum Çalışanları -Araştırmacılar
2011- Günümüz	Salt Galata	Araştırma Merkezi + Müze + Oditoryum + Restoran Kafe + Kitapçı	-Salt Araştırma Ekibi -Araştırmacılar -Öğrenciler -Konuşmacılar -Dinleyiciler -Kitapçıya gelen müşteriler -Restoran ve Kafe Müşterileri -Çeşitli aktiviteler için gelen ya da yapıyı görmek isteyen herkes

Tablo 6.2. Salt Galata'nın Bellek Katmanlarını Gösteren Tablo

6.3. Bomontiada Örneği Üzerinden Bellek Okuması

Bomonti Bira Fabrikası, 1890 yılında Feriköy’de İsviçreli Bomonti kardeşler tarafından kurulmuştur. Bira üretiminin endüstriyel anlamda gelişmesi bu fabrika sayesinde başlamıştır. 1908 yılında Nektar şirketi de Büyükdere’ye bira fabrikası kurmuştur, ancak oluşan rekabet ortamından her iki firmanın da zarar görmesi üzerine 1912 yılında "Bomonti-Nektar Birleşik Bira Fabrikaları Şirketi" adını almıştır (Şekil 6.23). Tekel’in kurulması sonucunda, işletmesi Polonyalı bir şirkete devredilmiş ancak şirketin bir takım gereklilikleri sağlayamadığından dağılması sonucunda, 1928 yılında Bomonti-Nektar Birleşik Bira Fabrikaları’nın Türk Bira Fabrikaları olarak on sene süre ile kısıtlı olmak koşuluyla üretimine izin verilmiştir. Ardından, iki yıl faaliyet göstermeyen fabrika ‘bira tüketiminin’ artmasının sebep olarak belirtilmesiyle 1940 yılında Tekel’in bünyesine katılmıştır (Tanyeli,İkiz,2009).

Şekil 6.23 : 1911 yılı Bomonti Bira Fabrikası Kartpostalına ait görsel (Salt Araştırma Arşivi)

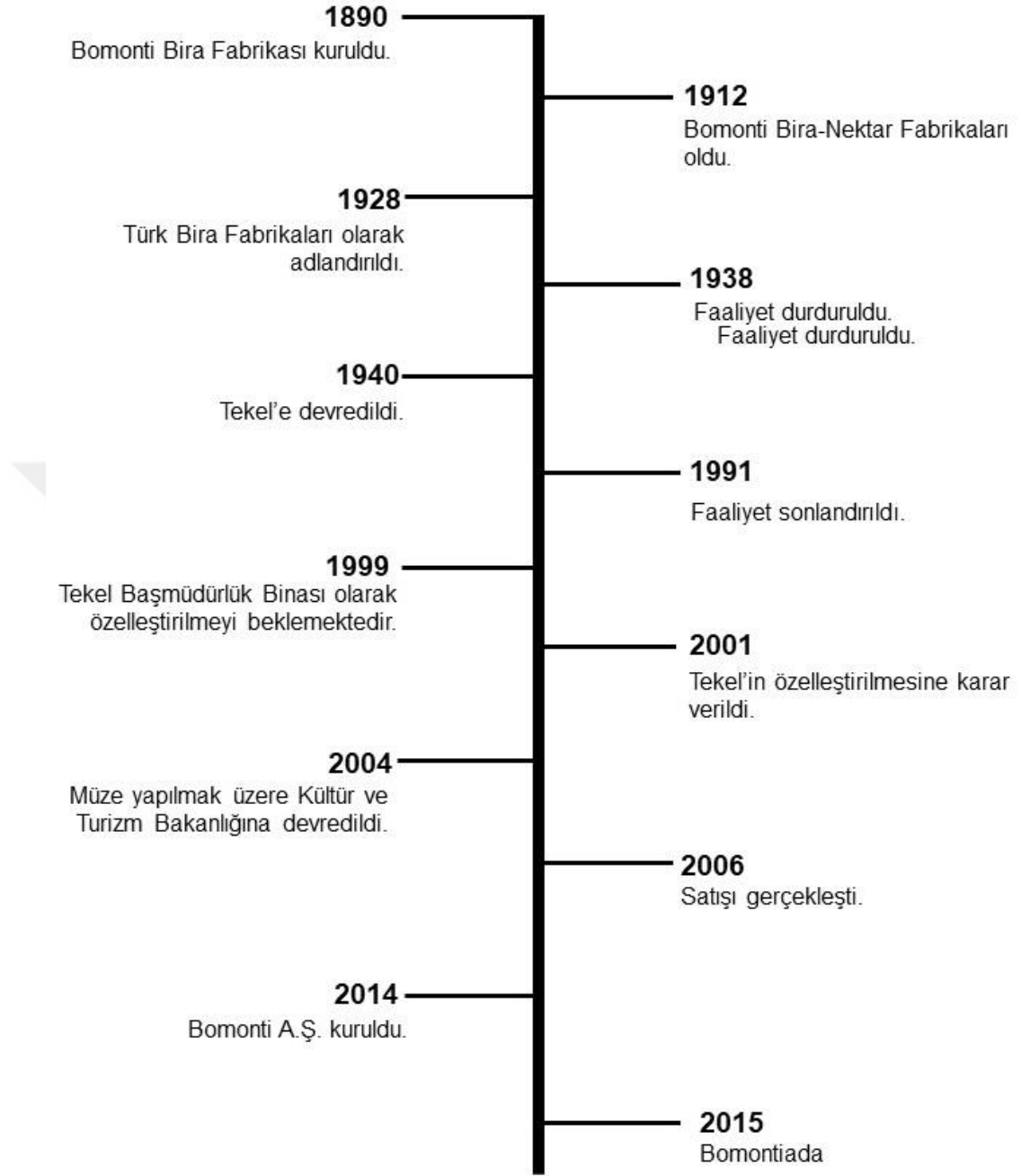
Tekel bünyesine katılması ardından 1980’li yıllarda başlayan özelleştirme politikaları sonucunda Tekel’in de özelleştirilme süreci başlamıştır. Dönem içerisinde büyük ses getiren bu durum birçok çalışan tarafından protesto edilmiş, çeşitli eylemler düzenlenmiştir. 1991 yılında üretime son verilmiştir (Bozdemir,2011).

1998 yılında yapı kendi kaderine bırakılarak, eski tarihi fabrika hissi verilmeye çalışılmış ve özelleştirmesinin zorunlu kılınması sağlanmıştır. 1999 yılında Tekel Başmüdürlük binası olarak kullanılan yapı hiçbir onarım yapılmadan, yalnızca boyanmıştır. Medyada bu durum “cılalandı” olarak tabir edilmiştir (Kayar,1999) (Şekil 6.24).

Şekil 6.24 : Yapının 1998 ve 1999 yılındaki durumları üzerine yapılan haber (Taha Toros Arşivi , 1998,1999)

Ardından 2001 yılında özelleştirme süreci başlayan Tekel'in 2004 yılında müze yapılması için Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devri gerçekleştirilmiştir, ancak yapı 2006 yılında satılmak üzere ihale açılmıştır. Yapı çeşitli zamanlarda satılmış, iptal edilmiş ardından tekrar satılmak üzere ihaleye açılmıştır. Son olarak satışının ardından, Bomonti Bira Fabrikası arazisi içerisinde 2009 – 2013 tarihleri arasında Hilton Bomonti Otel'in yapımı sürdürülmüştür. Ancak, Bomonti Bira Fabrikası atıl bir şekilde bir kenarda durmaktadır, zaman içerisinde Efes ile görüşülerek bira müzesi yapılması düşünülmüş ancak ardından Efes'in bir takım sebepler ile geri çekilmesi söz konusu olmuştur. Son olarak, 2014 yılında içerisinde Doğu grup ve Babylon' un bulunduğu Bomonti Kültür ve Eğlence Merkezi A.Ş. kurulmuştur. 2015 yılında ise “bomontiada” olarak hayata geçirilmiştir. (Enginöz,2016).

Şekil 6.25 : Bomontiada'da Zaman İçerisinde Yaşanan Önemli Olaylar

Şekil 6.26 : Bomonti Bira Fabrikası'na ait bir görsel, 2010 (url 14)

Yeniden işlevlendirme projesi 2013 yılında Han Tümertekin önderliğinde Autoban, Şanal Mimarlık gibi birçok mimarlık ofisinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Proje içerisinde Babylon, The Popilist gibi çeşitli eğlence mekanları mevcuttur. Aynı zamanda farklı disiplinlerde özellikle yaratıcılık ve tasarım temeli üzerine çeşitli atölyeler ve konuşmalar düzenleyen Atölye İstanbul'da Bomontiada içerisinde bulunmaktadır.

Şekil 6.27 : Bomontiada'dan Görseller

Yeniden işlevlendirme'nin ana çıkış noktası 1930-1950 yılları arasında Bomonti Bira Fabrikası bahçesi Bomonti Bira Bahçesi olarak hizmet vermiştir, o yıllarda bahçede bulunan masalarda bira içmek İstanbullular için önemli bir aktivite haline gelmiştir.

90'lı yıllarda İstanbullular'a sorulduğunda her biri fabrikayla ilgili ilk olarak bahçedeki bu ortamın geçtiği dönemi anlatmaktadır (Kayar, 1998).

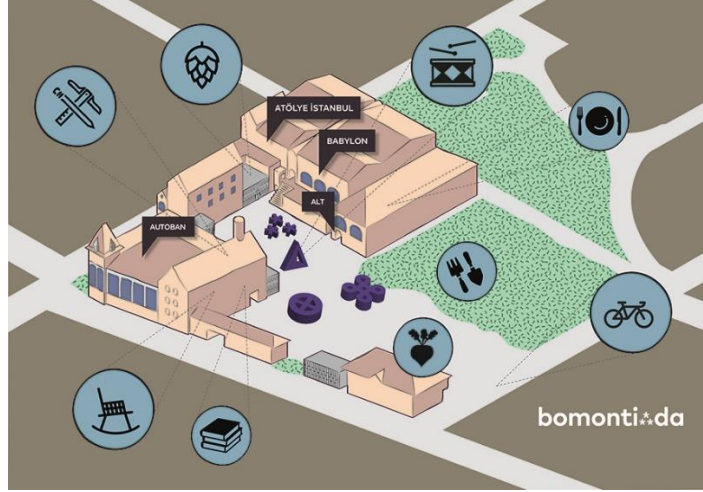

Şekil 6.28 : Bomontiada'ya ait görsel (url 15)

Bahsedilen bu dönem fabrikanın kent belleği açısından en önemli olduğu dönem olarak düşünülebilir, bu nedenle yapının yeniden işlevlendirilmesi noktasında ana tema olarak bu işlevi tekrar yaşatmak hedeflenmiştir. Bu noktada başarılı olduğu da düşünülebilir. Avlu içerisinde yaratılan açık mekanlar sayesinde, insanlar eğlenmek ve vakit geçirmek için Bomontiada'ya gelmektedir (Şekil, 6.29).

Şekil 6.29 : Bomontiada Avlu'da Açık Hava Sineması (url 16)

Şekil 6.30 : Bomontiada'nın Krokisi (url 17)

Şekil 6.31 : Bomontiada Mekanların Görseli7

Asmalımescit içerisinde yapılan çeşitli düzenlemeler ve uygulamalar sebebiyle birçok eğlence mekanının rotasını Bomontiada'ya çevirmesine sebep olmuş, başından beri sürece dahil olan Babylon'da Bomontiada'ya taşınmıştır (Şekil 6.32).

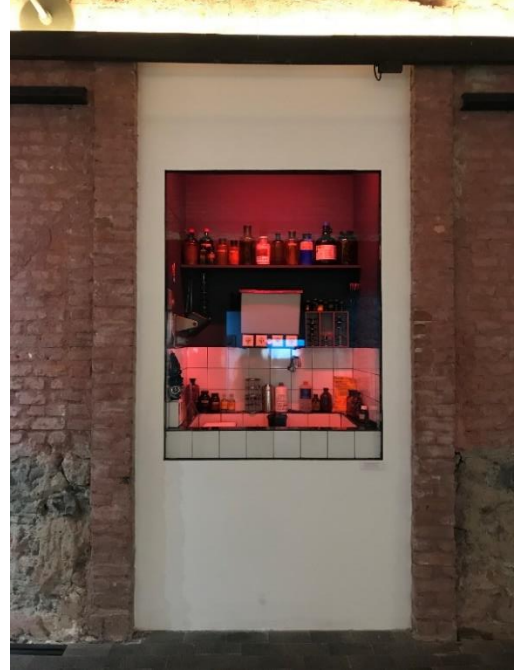

Şekil 6.32 : Babylon'a ait görsel

Şekil 6.33 : Ara Güler Müzesi

Ara Güler Müzesi de Bomontiada içerisinde bulunmaktadır. Müze içerisinde İstanbul fotoğrafları ve İstanbul ile ilgili söylenmiş cümleler sergilenmektedir (Şekil 6.33). İstanbul hafızasının görsel yolla ve yazılar ile aktarılması sağlanmıştır. Müze içerisinde, çeşitli şişelerin sergilendiği bir vitrin de bulunmaktadır (Şekil 6.34).

Şekil 6.34 : Ara Güler Müzesi, Fotoğraf ve Metinlerin Sergilenmesi (solda) Çeşitli şişelerin sergilendiği küçük alan (sağda)

Şekil 6.35 : Bomontiada Akustik Paneller ile Yaratılan Söyleşi Mekanı

Bulunduğu bölgeye adını veren bu yapı her daim kent için önemli olmuştur. Ancak yapının kenti bu denli etkileyerek bulunduğu bölgeye ismini vermiş olması kent belleği için simgesel olma niteliğine sahip olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi tarih içerisinde birçok kez ekonomik, siyasi, sosyal konuların içerisinde simge haline gelmiş olmasıdır. Geçirmiş olduğu tüm süreçler bir dönüşümden çok sermaye mekanına dönüşmesine rant kaygısı içerisinde bir sürü hatanın birbirini kovalamasına sebep olmuştur. Gelinmiş olunan son noktada, yapının üretim mekanından tüketim mekanına bir yolculuk olduğunu söylenebilir. Yapının rant kaygısı içerisinde geleceğine terk edilmesi, hatta bilerek atıl duruma getirilmesi, yapının geleceği için başka bir çıkar yol bırakmamak geçmişimizi yansıtan yapılara yapılabilecek en kötü müdahaleden de daha kötüdür, bu düşünce tarzı hiçbir koşulda hiçbir yapı için söz konusu olmamalıdır.

Yapı bölge için sadece bölgeye adını vermesiyle değil, yapının o bölgede bulunması ile bölgeye yapılan yatırımlar sonucunda bölgenin bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşüm sonucunda, bölgede restoran ve kafelerde artış oldu gözlenmektedir.

Günümüzde, yapının geçirmiş olduğu süreçlerden ötürü oluşan olumsuz düşünceler hakim olsa da yapının başarılı bir şekilde toplum hayatının içerisinde yer bulduğu söylenebilir. Yapının bira fabrikasından, insanların genellikle bira içmek, eğlenmek amacıyla geldiği bir mekan dönüşmüştür. Yapının daha önceki yıllarda “bir şeyler içmek için bir araya gelmek” eylemini devam ettirdiği görülmektedir.

İşveren: Doğuş Holding

Tasarımcıları: Han Tümertekin, Autoban, ŞANALarc

Dönem	İsim	İşlev	Kullanıcı
1890 - 1912	Bomonti Bira Fabrikası	Fabrika	- Fabrika Çalışanları
1912 - 1928	Bomonti-Nektar Birleşik Bira Fabrikası	Fabrika	- Fabrika Çalışanları
1928 -1938	Türk Bira Fabrikaları	Fabrika + Bahçe Kullanımı	- Fabrika Çalışanları - Bira içmek için gelen insanlar
1938-1940	-	Kullanılmıyor	
1940 - 1991	Tekel	Fabrika	- Fabrika Çalışanları
1991 -1999	Tekel Başmüdürlük Binası	Yönetim Binası	- Tekel Yönetim Çalışanları
1999 - 2014	-	Kullanılmıyor	
2015 - Günümüz	Bomontiada	Eğlence Mekanları + Açık Hava Sineması + Sergi Alanı + Etkinlik, Konser Alanı + Müze	- Eğlence amaçlı gelen insanlar -

Tablo 6.3. Bomontiada'nın Bellek Katmanlarını Gösteren Tablo

7. BULGULAR

Çalışmaya üç yapı için toplamda 50 kişi katılmıştır. Katılımcıların %34'ü Santral İstanbul, %30'u Salt Galata, %36'sı da Bomontiada için katılım sağlamıştır. Katılımcıların, kapalı uçlu sorulara vermiş oldukları cevaplar anket değerlendirme tablosunda gösterilmektedir (Tablo 7.1).

SORULAR	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
SANTRAL İSTANBUL	17	%34
Katılımcı grup		
Ziyaretçi	8	% 47
Çalışan / Görevli	9	% 53
Cinsiyet		
Kadın	13	% 76
Erkek	4	% 24
Yaş		
18 – 25	6	% 36
26 – 33	2	% 12
34 – 41	2	% 12
42 – 49	3	% 16
50 +	4	% 24
Meslek grubu		
Öğrenci	3	% 18
İç Mimar	2	% 12
Mimar	4	% 23
Mimar / Akademisyen	8	% 47
Mekana nereden geliyorsunuz?		
İstanbul / Anadolu	4	% 24
İstanbul / Avrupa	13	% 76

Şehir dışı	0	% 0
Yurt dışı	0	% 0
Mekana geliş nedeniniz nedir?		
İş / Okul	14	% 82
Yeme / İçme	0	% 0
Araştırma yapmak	1	% 6
Sergi / Müze gezmek	1	% 6
Mekanı görmek	1	% 6
Diğer	0	% 0
Mekana hangi sıklıkla geliyorsunuz?		
Her gün	8	% 47
Haftada bir defadan fazla	6	% 35
Haftada bir defa	0	% 0
Ayda bir defa	1	% 6
3 - 6 Ayda bir defa	0	% 0
Yılda bir defa	2	% 12
Mekanın önceki işlevinde de bu sıklıkla gelir miydiniz?		
Evet	0	% 0
Hayır	17	% 100
Bulunduğunuz mekanın daha önceki işlevini biliyor musunuz? Biliyorsanız, yazınız.		
Evet	17	% 100
Hayır	0	% 0
Mekanın önceki fonksiyonunda mekanı deneyimlediniz mi?		
Evet	0	% 0
Hayır	17	% 100
Mekanın daha önce hangi işlev olarak kullanılmış olduğu şu an anlaşılıyor mu?		
Evet, anlaşılıyor.	16	% 94
Hayır, anlaşılmıyor.	1	% 6
Mekanın ilk işlevini günümüzde yaşatmasını ister miydiniz?		
Evet	3	%18
Hayır	14	% 82
Sizce şu anki işlevinin bu mekanda / yapıda bulunması uygun mudur?		
Evet, uygun.	17	% 100
Hayır, uygun değil.	0	% 0

Mekanın tekrar bir dönüşümü söz konusu olursa, mekanın şu anki haliyle hafızanızda yer edeceğini düşünüyor musunuz?		
Evet	16	% 94
Hayır	1	% 6
Bu mekanın dönüştürülmüş bir yapı olması şu anki kullanımında sizde farklı bir algı yaratıyor mu?		
Evet	16	% 94
Hayır	1	% 6
Bölge sakini iseniz mekanın bu bölgede bulunmasından memnun musunuz?		
Evet	10	% 59
Hayır	1	% 6
Bölge Kullanıcısı olmayan	6	% 35
Sizce bu mekan bulunduğu çevreye değer katıyor mu? Evet ise ne gibi değerler katıyor?		
Evet	17	%100
Hayır	0	%0
Bu mekanı aynı işleve sahip diğer mekanlardan ayıran bir özelliği var mı? Varsa açıkla mısınız?		
Evet, geçirmiş olduğu yeniden işlevlendirme	17	%100
Hayır.	0	%0
Mekanın daha önce farklı bir işlevle kullanılması şu an içerisinde bulunduğunuzda sizi ne şekilde etkiliyor?		
Uyumlu / Süreklilik	6	% 35
Etkileyici / Bellek deneyim mekanı	11	% 65
Mekânla karşılaştığınız anda dikkatinizi çeken ilk öğeyi ayrılan boşluğa yazar mısınız?		
Haliç ile olan ilişkisi	5	% 30
Bacalar, Kazan daireleri	5	% 30
Endüstri yapı strüktürü ve atmosferi	7	% 40
Mekanın herhangi bir noktasının sizin üzerinizde özel bir etkisi var mı ? Kısaca açıkla mısınız?		
Enerji Müzesi içerisindeki kontrol odası	5	% 30
Mimarlık Fakültesi Binası / Kazandibi	5	% 30
Yangın Merdivenleri	3	% 16
Orta bahçe	2	% 12
Haliç kıyısı	2	% 12

SALT GALATA	15	%30
Katılımcı grup		
Ziyaretçi	10	% 67
Çalışan / Görevli	5	% 33
Cinsiyet		
Kadın	11	% 73
Erkek	4	% 27
Yaş		
18 – 25	4	% 27
26 – 33	7	% 47
34 – 41	2	% 13
42 – 49	2	% 13
50 +	0	% 0
Meslek grubu		
Doktor	1	% 7
İç Mimar	1	% 7
Mimar	8	% 53
Avukat	1	% 7
Kütüphaneci	1	% 7
Araştırmacı	2	% 13
İletişim Uzmanı	1	% 7
Mekana nereden geliyorsunuz?		
İstanbul / Anadolu	3	% 20
İstanbul / Avrupa	10	% 67
Şehir dışı	0	% 0
Yurt dışı	2	% 13
Mekana geliş nedeniniz nedir?		
İş / Okul	5	% 33
Yeme / İçme	0	% 0
Araştırma yapmak	4	% 27
Sergi / Müze gezmek	5	% 33
Mekanı görmek	1	% 7
Diğer	0	% 0
Mekana hangi sıklıkla geliyorsunuz?		
Her gün	1	% 7

Haftada bir defadan fazla	3	% 20
Haftada bir defa	0	% 0
Ayda bir defa	0	% 0
3 - 6 Ayda bir defa	5	% 33
Yılda bir defa	6	% 40
Mekanın önceki işlevinde de bu sıklıkla gelir miydiniz?		
Evet	0	% 0
Hayır	15	% 100
Bulunduğunuz mekanın daha önceki işlevini biliyor musunuz? Biliyorsanız, yazınız.		
Evet	12	% 80
Hayır	3	% 20
Mekanın önceki fonksiyonunda mekanı deneyimlediniz mi?		
Evet	0	% 0
Hayır	17	% 100
Mekanın daha önce hangi işlev olarak kullanılmış olduğu şu an anlaşılıyor mu?		
Evet, anlaşılıyor.	7	% 47
Hayır, anlaşılmıyor.	8	% 53
Mekanın ilk işlevini günümüzde yaşatmasını ister miydiniz?		
Evet	5	%33
Hayır	10	% 67
Sizce şu anki işlevinin bu mekanda / yapıda bulunması uygun mudur?		
Evet, uygun.	14	% 93
Hayır, uygun değil.	1	% 7
Mekanın tekrar bir dönüşümü söz konusu olursa, mekanın şu anki haliyle hafızanızda yer edeceğini düşünüyor musunuz?		
Evet	14	% 93
Hayır	1	% 7
Bu mekanın dönüştürülmüş bir yapı olması şu anki kullanımında sizde farklı bir algı yaratıyor mu?		
Evet	11	% 73
Hayır	4	% 27
Bölge sakini iseniz mekanın bu bölgede bulunmasından memnun musunuz?		
Evet	12	% 80
Hayır	0	% 0
Bölge Kullanıcısı olmayan	3	% 20

Sizce bu mekan bulunduğu çevreye değer katıyor mu ? Evet ise ne gibi değerler katıyor?		
Evet	15	%100
Hayır	0	%0
Bu mekanı aynı işleve sahip diğer mekanlardan ayıran bir özelliği var mı ? Varsa açıkla mısınız?		
Evet, mimari tasarımı	4	% 27
Evet, yeniden işlevlendirilmiş olması ve yeni işlevlerin çeşitliliği	6	% 40
Evet, erişilebilirlik	3	% 20
Hayır.	2	% 13
Mekanın daha önce farklı bir işlevle kullanılması şu an içerisinde bulunduğunuzda sizi ne şekilde etkiliyor?		
Geçmişin geleceğe uyumlanması / süreklilik	8	% 53
Tarihe tanıklık hissi	7	% 47
Mekânla karşılaştığınız anda dikkatinizi çeken ilk öğeyi ayrılan boşluğa yazarmısınız?		
Sütunlar	5	% 33
Merdiven	5	% 33
Giriş hölü	3	% 20
Haliç'e açılan pencere	2	% 14
Mekanın herhangi bir noktasının sizin üzerinizde özel bir etkisi var mı? Kısaca açıkla mısınız?		
Tavan yüksekliği ve galeri boşluğu	5	% 33
Haliç'e yönelen açıklık	2	% 14
Merdiven	4	% 25
Giriş holü	2	% 14
Yok	2	% 14
BOMONTİADA	18	%36
Katılımcı grup		
Ziyaretçi	13	% 72
Çalışan / Görevli	5	% 28
Cinsiyet		
Kadın	12	% 67
Erkek	6	% 33

Yaş		
18 – 25	5	% 36
26 – 33	10	% 12
34 – 41	2	% 12
42 – 49	1	% 16
50 +	0	% 0
Meslek grubu		
Öğrenci	1	% 6
İç Mimar	1	% 6
Mimar	3	% 16
Mühendis	2	% 11
Tasarımcı	2	% 11
Öğretmen	2	% 11
Akademisyen	1	% 6
Avukat	1	% 6
Bankacı	2	% 11
İletişim Uzmanı	3	% 16
Mekana nereden geliyorsunuz?		
İstanbul / Anadolu	2	% 11
İstanbul / Avrupa	16	% 89
Şehir dışı	0	% 0
Yurt dışı	0	% 0
Mekana geliş nedeniniz nedir?		
İş / Okul	4	% 22
Yemek yemek / Bir şeyler içmek	12	% 66
Araştırma yapmak	0	% 0
Sergi / Müze gezmek	1	% 6
Mekanı görmek	1	% 6
Diğer	0	% 0
Mekana hangi sıklıkla geliyorsunuz?		
Her gün	3	% 17
Haftada bir defadan fazla	1	% 6
Haftada bir defa	2	% 11
Ayda bir defa	4	% 22
3 - 6 Ayda bir defa	6	% 33

Yılda bir defa	2	% 11
Mekanın önceki işlevinde de bu sıklıkla gelir miydiniz?		
Evet	1	% 6
Hayır	17	% 94
Bulunduğunuz mekanın daha önceki işlevini biliyor musunuz? Biliyorsanız, yazınız.		
Evet	16	% 89
Hayır	2	% 11
Mekanın önceki fonksiyonunda mekanı deneyimlediniz mi?		
Evet	1	% 6
Hayır	17	% 94
Mekanın daha önce hangi işlev olarak kullanılmış olduğu şu an anlaşılıyor mu?		
Evet, anlaşılıyor.	11	% 61
Hayır, anlaşılmıyor.	7	% 39
Mekanın ilk işlevini günümüzde yaşatmasını ister miydiniz?		
Evet	11	% 61
Hayır	7	% 39
Sizce şu anki işlevinin bu mekanda / yapıda bulunması uygun mudur?		
Evet, uygun.	17	% 94
Hayır, uygun değil.	1	% 6
Mekanın tekrar bir dönüşümü söz konusu olursa, mekanın şu anki haliyle hafızanızda yer edeceğini düşünüyor musunuz?		
Evet	16	% 89
Hayır	2	% 11
Bu mekanın dönüştürülmüş bir yapı olması şu anki kullanımında sizde farklı bir algı yaratıyor mu?		
Evet	15	% 83
Hayır	3	% 17
Bölge sakini iseniz mekanın bu bölgede bulunmasından memnun musunuz?		
Evet	13	% 72
Hayır	0	% 6
Bölge Kullanıcısı olmayan	5	% 28
Sizce bu mekan bulunduğu çevreye değer katıyor mu? Evet ise ne gibi değerler katıyor?		
Evet	18	%100
Hayır	0	%0

Bu mekanı aynı işleve sahip diğer mekanlardan ayıran bir özelliği var mı ? Varsa açıkla mısınız?		
Evet, geçirmiş olduğu yeniden işlevlendirme kapsamında barındırdığı tarihsellik	12	% 66
Evet, avlusu	4	% 22
Hayır.	2	% 12
Mekanın daha önce farklı bir işlevle kullanılması şu an içerisinde bulunduğunuzda sizi ne şekilde etkiliyor?		
Geçmişin geleceğe uyumlanması / süreklilik	14	% 76
Tarihe tanıklık hissi	2	% 12
Etkilemiyor	2	% 12
Mekânla karşılaştığınız anda dikkatinizi çeken ilk öğeyi ayrılan boşluğa yazar mısınız?		
Avlu	12	% 66
Bacalar	2	% 12
Cephe	4	% 22
Mekanın herhangi bir noktasının sizin üzerinizde özel bir etkisi var mı ? Kısaca açıkla mısınız?		
Baca	2	% 11
Cephedeki tuğla duvarlar /tarihsellik	3	% 17
Avlunun çevrenmiş hissi	3	% 17
Yok	10	% 55
TOPLAM KATILIMCI	50	

Tablo 7.1. Anket Değerlendirme Raporu

Çalışmaya katılan toplam katılımcıların %80'i İstanbul, Avrupa bölgesinden, %16'sı İstanbul, Anadolu yakasından, geriye kalan %4'ü ise yurtdışından mekana gelmişlerdir. Bu veriler ışığında yapıların turistik hizmet vermekten çok toplum tarafından kullanıldığı söylenebilir.

Meslek grupları açısından incelendiğinde Santral İstanbul öğrenci ve akademisyen olarak yoğunlaşmakta aynı zamanda mimarlar tarafından da deneyimlenmektedir. Salt Galata'ya bakıldığında katılımcıların mimarlar ve araştırmacılar olarak öne çıktığı görülmektedir. Bomontiada'da meslek grupları çeşitliliği artmaktadır.

Santral İstanbul, bir üniversite kampüsü olması sebebiyle katılımcıların çoğu 18-25 yaş aralığında, Salt Galata ve Bomontiada'da ise çoğunluk 26-33 yaş aralığında bulunmaktadır. Santral İstanbul'un, eğitim veren akademisyenler sebebiyle ileriki yaşlarda da deneyimlenmesine karşın, Salt Galata ve Bomontiada'da yaş ilerledikçe, mekanı deneyimleme oranı düşmektedir.

Mekana geliş sebepleri incelendiğinde Santral İstanbul'a % 82 oranında iş ve okul sebebiyle gelinmektedir. Salt Galata için ise yakın oranlarda iş, araştırma yapmak ve sergi, müze gezmek gibi çeşitli sebepler ile gelinmektedir Bomontiada'ya % 66 oranında yemek yemek ve bir şeyler içmek amacıyla gelinmektedir.

Geliş sıklığına bakıldığında, yine yapıların işlevleriyle doğru orantılı olarak Santral İstanbul, her gün ya da haftada bir defadan fazla, Salt Galata, 3-6 ayda bir defa ve yılda bir defa iken, Bomontiada ayda bir defa ve 3- 6 ayda bir defa ziyaret edilmektedir.

Yalnızca Bomontiada % 6 oranında önceden deneyimlenmiştir. Santral İstanbul katılımcılarının tamamı mekanın daha önceki işlevi hakkında bilgi sahibi iken, Salt Galata da %80'i, Bomontiada' da ise % 89'u mekanın daha önceki işlevini bilmektedir.

Santral İstanbul katılımcılarının % 94'ü yapının daha önce enerji santrali olarak kullanıldığını anlaşılabildiğini söylerken, Bomontiada katılımcılarının % 61'i önceki işlevinin anlaşıldığını söylemektedir, Salt Galata katılımcılarının ise % 53 ile çoğunluğu önceki işlevinin anlaşılmadığını söylemektedir.

Santral İstanbul ve Salt Galata için çoğunluk, mekanın ilk işlevinin şu an devam etmesini tercih etmezken, Bomontiada'da çoğunluk ilk işlevinin devam etmesini isteyeceklerini belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak Bomontiada'nın diğer yapılara göre daha yakın geçmişte dönüştürülmüş olması ve bu gelişmeden önce fabrikanın uzun süre atıl halde bırakılması ve kent hafızasında bu şekilde yer alarak halkın tepkisini çekmesi gösterilebilir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu her üç yapının da herhangi bir dönüşüm geçirmesi veya işlev değiştirmesi durumunda belleklerinde yer edeceğini düşünmektedir. Aynı

şekilde, dönüştürülmüş yapılar olmalarının kullanıcı üzerinde farklı bir algı yarattığı ifade edilmektedir.

Her üç yapı için de o bölgede yaşayan bölge sakinlerinin yapıların bölgelerinde bulunmasından memnun oldukları görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların tamamı her üç yapının da bulunduğu çevreye değer kattığını ifade etmektedir.

Kapalı uçlu sorulara verilen cevapların gruplandırması sonucunda veriler aktarılmaktadır.

“Bu mekanı aynı işleve ait diğer mekanlardan ayıran bir özelliği var mı? Varsa açıklayınız?” sorusuna Santral İstanbul için katılımcıların tamamı evet diyerek, bu özelliğin de yapının geçirmiş olduğu dönüşüm olduğunu ifade etmektedir. Salt Galata yapısına katılımcıların vermiş olduğu cevapların % 40 ‘ı birden fazla işlevi bir arada barındırması olduğunu, % 27’si mimari tasarımının etkileyiciliğini, % 20’si yapının caddeye açılan giriş kapısından itibaren hissedilen erişilebilirliğinin rahat olmasını ifade ederken, % 13’ü ise farklı bir özelliği bulunmadığını ifade etmektedir. Bomontiada için verilen cevaplara bakıldığında çoğunluk yeniden işlevlendirmenin sonucunda barındırmış olduğu tarihselliğin ve açık hava imkanı sunan avlusunun diğer mekanlardan ayıran en belirgin özellikler olduğunu, katılımcıların diğer küçük bir kısmı da diğer mekanlardan farklı bir özelliği olmadığını belirtmektedir.

“Mekanın daha önce farklı bir işlevle kullanılması şu an içerisinde bulunduğunuzda sizi ne şekilde etkiliyor?” sorusuna ise Santral İstanbul için katılımcıların % 65’i yapının geçmişteki işlevine atıfta bulunan ve korunarak yeni yapının parçası haline gelen birimlerin bugün gündelik hayata katılmasından bahsedilmektedir. Buna örnek olan okul içerisinde bir mekanda buluşulacağı zaman eski işlevinden kalan kalıntılar üzerinden ifade edilmekte olduğu belirtilerek; “kazanda buluşalım”, “bacaya gel” gibi ifadelerin ortaya çıktığını, bunun bir çeşit bellek deneyim mekanı oluşturduğunu ve bunu etkileyici bulduklarını belirtirken, %35’i ise geçmiş ve gelecek arasındaki uyumun şu anın tüm ihtiyaçlarını karşılamasına karşılık, geçmiş hissedebilir ve imgeler aracılığıyla algılayabilir olmaları sebebiyle oluşan sürdürülebilirliği etkileyici bulunduğunu ifade etmektedir. Salt Galata yapısı için verilen cevaplar doğrultusunda katılımcıların geçmişe tanıklık hissinden ve geçmiş ile geleceğin uyumlanarak

sürdürülebilir bir şekilde ortaya çıkmasından etkilendiği görülmektedir. Katılımcılardan biri bunu paralel evrende iki mekanda bulunmak olarak ifade etmektedir. Bomontiada yapısı için verilen cevapların çoğunluğu geçmiş ve gelecek arasındaki uyumlanma ile ilgili, bu durumu ifade ederken bir katılımcı “geçmişte ama günümüzde” şeklinde ifade etmektedir, bir başka kullanıcı ise “geçmiş yok etmeden bir gelebilecek inşa edebileceğimizi hissediyorum” ifadesiyle yapının uyumlanmasının kişilerinin aidiyet kavramlarını nasıl geliştirdiğine de örnek olarak verilebilir.

Santral İstanbul mekanı ile karşılaşıldığında katılımcılar tarafından dikkat çeken öğeler olarak endüstri yapısı strüktürü ve bunun getirmiş olduğu atmosfer, Haliç ile olan ilişki, bacalar ve kazan daireleri olarak sıralanmaktadır. Salt Galata yapısı içerisinde katılımcıların dikkatini çeken noktalar giriş holü, sütunlar, merdiven ve Haliç’e açılan pencere olarak belirtilmektedir. Bomontiada’da ise başta avlu olmak üzere, bacalar ve cephe de dikkat çeken öğeler arasında bulunmaktadır.

“Mekanın herhangi bir noktasının sizin üzerinizde özel bir etkisi var mı ? Kısaca açıkla mısınız?” sorusuna Santral İstanbul yapısı katılımcılarının % 30’u Enerji Müzesi içerisindeki kontrol odasının, diğer % 30’u Mimarlık Fakültesi binasının, özel olarak da kazandibi noktasının, %16’sı yangın merdivenlerinin, %12’si orta bahçenin ve diğer %12’si ise Haliç kıyısının bu noktalardan olduğunu belirtmektedir. Bu soru için Salt Galata yapısında katılımcıların %33’ü yüksek tavan ve galeri boşluğunu, %23’ü merdiven olduğunu, % 14’ü giriş holünü, diğer %14’ü Haliç’e açılan açıklığı ve kalan %14’ü de böyle bir nokta bulunmadığını ifade etmektedir. Bomontiada yapısı için kullanıcıların % 55’i böyle bir nokta olmadığını belirtirken, % 17’si avlunun çevrelenmiş hissi barındırdığını, diğer %17’si ise cephedeki tuğla duvarların tarihsellik barındırmasıyla farklı bir etki yarattığını ifade ederken, %11’i ise bacaların ilgisini çektiğini belirtmektedir.

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, tez içerisinde bahsedilen algı, imge, çağrışım, yeniden işlevlendirme, katmanlaşan bellek ve palimpsest gibi kavramların örnekleme oluşturan mekanlardaki değerlendirmeleri yapılmaktadır. Ardından araştırma sorularına yanıt verilerek, önerilerde bulunmaktadır.

Santral İstanbul;

Algı; Yapılan anket çerçevesinde de belirtildiği gibi ankete katılan kullanıcıların % 94'ü farklı bir algı yarattığını hissetmektedir.

İmge; Yapılan fotoğraflamalar ile de gösterildiği gibi Santral İstanbul yapısı kendi içerisinde eski işlevine dair birçok imge bulundurmaktadır. Yapının bacalarının yangın merdiveni oluşturması, açık alanlarında eski işleve ait teknik malzemelerin sergilenmesi güçlü imgeler oluşturmaktadır. Yapı içerisinde eski işlevine ait bir müze bulunması, bu müzede makinelerin sergilenmesi ve sergilenen makinelerin üzerinde bulunan izler var olan imgeleri daha da güçlendirmektedir.

Çağrışım; çağrışım kavramının pekişmesi imgeler yoluyla olduğundan, mekan içerisinde bulunan imge zenginliği oranında çağrışım da artmaktadır. Santral İstanbul özelinde bulunan imge zenginliğinin yansımaları, kullanıcıların bulundukları bölgeyi tarif ederken eski işlevleri ile tanımlamalarından da anlayabiliriz.

Yeniden işlevlendirme; Yeniden işlevlendirilme kapsamında, tezin değerler kısmında da değinilmekte olan eskilik değerinin, yeni üzerinden ortaya çıkarılması ve algılanması noktasında güçlü bir örnek oluşturmaktadır. Aynı zamanda yapılan çağdaş zamanlar müzesi ile geçmiş ve gelecek arasındaki uyumluluk da ifade edilmiştir.

Yapının büyük ölçekli olması ve bu kapsamda birden fazla mimar ile çalışılması da mimari tasarım olarak güzel bir çeşitlilik ortaya çıkartmaktadır.

Katmanlaşan bellek; Yapının farklı dönemlerde farklı gruplar tarafından farklı işlevlerle kullanılması, bir mekanın birden fazla grup için ortak bir nokta olabileceğini, ancak mekanın yalnızca bir gruba ait olamayacağını, birden fazla grup için bellek oluşturduğunu, zaman içerisinde de bunun katmanlaştığını göstermektedir. Bu kapsamda tezin altıncı bölümünde bu konu detaylı olarak incelenerek ifade edilmektedir.

Palimpsest mekan; Yapının oluşturmuş olduğu birden fazla bellek, yapıda bulunan birden fazla işlev, katman, her biri bir iz olarak var olarak palimpsest mekanı oluşturmaktadır. Santral İstanbul'un bu noktada izleriyle beraber geleceğe aktarılan bir yapı olarak palimpsest bir mekan olduğu söylenebilir.

Salt Galata;

Algı; Yapılan anket çalışması sonucunda kullanıcıların % 73'ü farklı bir algı olduğu fikrindedirler.

İmge; Salt Galata'yı deneyimlediğimizde kütüphanede bulunan kasa ve bankadan kalan mobilyaların en etkili imgeler olduğu söylenebilir. Osmanlı Bankası da burada bir müze görevinde bulunsa da müze imgesel açıdan zayıf bulunmuştur.

Çağrışım; Mekan içerisindeki çağrışımın imgelerden çok yapının mimari özellikleri aracılığıyla olduğu söylenebilmektedir. Bu noktada yapı, eski işlevinden çok, bulunduğu dönemin mimarisinin karakteri konusunda bilgi vermektedir.

Yeniden işlevlendirme; Yeniden işlevlendirme kapsamında küçük ölçekli bu mekanın çok işlevli bir şekilde tasarlanması ve bu işlevlerin çevredeki bölge kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılaması, yapının yeniden işlevlendirme aşamasındaki en takdir edilmesi gereken başarısıdır. Ayrıca, yapı içerisindeki kullanıcıların yapının mimari özelliklerini ve öğelerini bu kadar net bir şekilde fark etmesinin, bu dönemin

belleği için imgeler oluşturacağını ve tasarımcının bu noktada da takdir edilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Katmanlaşan bellek; Salt Galata, yeniden işlevlendirilmesi sürecinde her zaman uyumlu işlevler üzerinden devam etmiş olsa da bugün bakıldığında kullanıcılar üzerinden yapılan okumada belleğin kimlere ait olduğu konusu tamamen değişmiştir. Bu bağlamda, yapının özel olmasına rağmen kamuda onlara ait olma hissini barındırması, bulunduğumuz dönem belleği için çok önemli bir mekan olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu katmanlaşma ayrıntılı olarak altıncı bölümde incelenmiştir.

Palimpsest mekan; Mekan bu bağlamda yapılan çalışmada izler üzerinden değerlendirildiğinde, izler ve imgeler görünür, kullanıcılar tarafından net fark edilir ve ifade edilir olmadığından, palimpsest mekan algısı zayıf görülse de, farklı zamanlarda yaşayan ve yaşanmaya devam edilen bir mekan, katmanlaşmayı sürdürmektedir, bu da bellek olarak her zaman bir palimpsest oluşturmaktadır.

Bomontiada;

Algı; Bomontiada için yapılan anket çalışmasında katılımcıların % 83'ü farklı bir algı hissedildiğini ifade etmektedir. Bomontiada'da bu algı %83 oranlarında çıksa da mekan içerisinde net hissedilmemesinin sebebi şu anki işlevi itibarıyla var olan güncel ikonik imgelerdir.

İmge; Bomontiada'da imge olarak bacalar ve cephe gösterilebilir; aynı zamanda, Ara Güler sergisi içerisinde bulunan dönemin fabrikasından kalan aletler arasında da küçük imgeler ortaya koymaktadır. İmge olarak bu noktada avlu mekanı da başlı başına örnek gösterilebilir; bir dönem yapının bahçesinde yapılan hafta sonu aktiviteleri de burayı deneyimleyen insanlar için imge olarak görülebilir.

Çağrışım; Yapının fabrika dönemine karşı, işleviyle ilgili çağrışım yapmasa da avlu üzerinden gerçekleştirilen birliktelik, bir şeyler içmek, vakit geçirmek fikri başarılı olmuştur.

Yeniden işlevlendirme; Bomontiada' nın yeniden işlevlendirilmesi kapsamında yer alan yapının atıl bırakıldığı dönem halk tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bu noktada yapının dönüşümü esnasında halktan kopuk bir yaklaşım izlenmiştir. Ancak Bomontiada yapılan proje kapsamında adını da vermiş olduğu bulunduğu bölgeye büyük değer katmıştır. Bu bağlamda bölge ihtiyaçlarına yanıt veriyor oluşuna olumlu bakılabilir; bu faaliyetlerin çoğunun ekonomik faaliyetler olması da yapının özel sektör elinde bulunmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Katmanlaşan bellek; Daha ayrıntılı bir şekilde altıncı bölümde incelenen katmanlaşan bellek kapsamında ele alındığında, Bomontiada'nın diğer mekanlar gibi değil, kullanılmadığı dönem içerisinde de halkın belleğinde yer ettiği, atıl olarak görüldüğü dönemin de onun bir katmanını oluşturduğu söylenebilir. Bomonti Bira Fabrikası, üretimin büyük bir sembolü olması sebebiyle bir süre projeye yapılan yaklaşımlar olumsuz olsa da, günümüzde açık hava sinemaları, ücretsiz faaliyetler, workshoplar ve sergiler ile bölgenin kültürel ve eğlence aktivite merkezi olmuştur.

Palimpsest mekan; Bomontiada yalnızca bellekte mekan olarak değil aynı zamanda ekonomik, siyasi alanlarda da bir palimpsest oluşturmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda, zaman faktöründen bahsettiğimiz müddetçe belleğin bir katmanlaşma içerisinde bulunacağı, belleğin yapısı gereği de sürekli güncellenen bir sistem olması itibariyle, bir yapının üzerinde birden fazla bellek oluşabileceği ortaya çıkmıştır. Bu bellek farklı gruplar tarafından birden fazla kolektif bellek de olabilir. Yapının birden fazla insan için farklı konular ifade etmesi sebebiyle bireysel de olabilir. Katmanlaşan bu bellekler, mekanın bazı durumlarında ortak var olmuş ve kesişmiş de olabilir.

Bu bağlamda, yapının yeniden işlevlendirilmesinden bahsedildiğinde, bellek kavramını önümüze alarak bu bir bellek yıkımıdır şeklinde ifadelerden kaçınılarak doğru müdahaleler ile yapının her dönem içerisinde yaşanır olması sağlanmalıdır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu gibi bellek de yapısı itibariyle oluşan ve dondurulan bir sistem değildir. Yapı ve kolektif bellek için en sağlıklı yaklaşım, doğru aktarımlar ile yapıyı geçmiş, bugün ve gelecek arasında bütünleştirmektir çünkü mekan, belleğin zaman içerisinde canlı kalmasını sağlayan cansız şahittir.

Kısaca, çalışma kapsamında “bir mekan katmanlaşan birçok bellek barındırmaktadır” hipotezine varılmıştır. Araştırmanın amacı bölümünde belirlenen araştırma sorularına da bu noktada yanıt verilebilir.

Dönüştürülen mekanlarda belleğin etkisi nedir?

Çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedildiği gibi anıt durumunda olan yapılar için bir takım değerler söz konusudur. Bu değerler dönüştürülen yapının kendisine ait bir belleği olmasının bir sonucudur. Tarihi olma, eskilik, anımsama gibi değerler sayesinde yapının bu belleği yansıtması ve insanlar tarafından algılanması kolaylaşmaktadır.

Dönüştürülen mekanlarda bellek mekanın algılanmasını etkiler mi?

Yapılan anket içerisinde de görüldüğü gibi yapı, üzerinde ne kadar geçmişten iz barındırırsa, mekânsal algı o kadar zenginleşmiş olmaktadır. Anket içerisindeki cevaplar incelendiğinde yapının ilk algılanan öğeleri genellikle, eski işlevinden aktarılan öğeler olmakta, aynı zamanda yapıyı deneyimlediklerinde farklı bir his barındırdığını söyleyen kullanıcıların çoğu da tarihsel değerlerinden bahsetmektedir.

Bir mekanda birden fazla bellek oluşması mümkün müdür?

Bu oluşum, yapının yeniden işlevlendirilmediği durumda da oluşacaktır, çünkü bellek işlemeye devam eden bir sistemdir ve sürekli yeniden kurgulanmaktadır. Bu nedenle, yapı işlevlendirilmediği takdirde, yapının mevcut kullanılmayan durumu da bir bellek oluşturacaktır. Yapıların terk edilmiş olan bu durumlarında, geçmişteki belleğe karşı da saygı yitirilmekte, bahsedilen yapının tüm değerleri önemini kaybetmektedir. Bu sebeple, kolektif bellek için belleği dondurarak, durdurarak muhafaza etmek mümkün değildir, böyle bir yaklaşımla ancak kolektif belleğin yok olması sağlanabilir.

Yapıların işlevsel dönüşüm süreçlerinde değerlendirilmesi yapılırken birçok fiziksel, biçimsel, somut gerekliliklerin yanı sıra yeniden işlevlendirme başlığında da çok önemli olduğu belirtildiği gibi, yapının toplumun kolektif belleğinin devamlılığını

sağlaması ve yapının sosyal hayata etkin bir biçimde bağlanmış olması, hem geçirilen sürecin başarısını, hem de kente katmış olduğu değeri ortaya koymaktadır.

Gelecek yıllarda yapılacak olan işlevsel dönüşümler kapsamında kolektif bellek ve kent belleği açısından yapılacak olan değerlendirmelerde katmanlaşan bellek kavramı anlaşılmalı ve bu bakış açısı üzerinden değerlendirilmelidir.

Örneklemdaki tüm yapılar aracılığıyla kolektif belleğin devamlılığı ve sürekliliği de sağlanmıştır. Günümüzde, bu anlayış ile kolektif belleğe katkıda bulunulması dünya üzerinde birçok yerde benimsenen ve uygulanan bir yöntemdir. Bu sayede, toplumlar kendi geçmişini çalışarak, ezberleyerek değil deneyimleyerek öğrenmiş olur.

Bu çalışma kapsamında da en büyük öneme sahip olan durum, yapıların toplum tarafından kullanıma açık olmasının yanı sıra, günlük hayata dokunuyor olmalarıdır. Örnekleme oluşturan yapıların tümünün, içinde bulunulan dönemde de yaşaması ve yaşatılması sağlanmaktadır. Bu da geri kazanımın uzun süreli olması anlamına gelmektedir.

Örnekleme oluşturan üç yapı da özel kurumların müdahaleleri ile gerçekleşmiştir. Bu noktada ortaya çıkan sonuca göre, ele alınacak yapıların devlet eliyle doğru ortaklıklar ve doğru projelendirmeler sonucunda değerlendirilmesi, yapıları kamusal hayata dahil edeceğinden, yapının toplumun bir değeri olduğunun hissettirilmesi ve toplum içerisindeki her konudaki kolektif belleği ve kolektif bilinci geliştirmesi sağlanmış olur.

Yapıları yıkarak yer açmaktan vazgeçilmeli ve yaşanan mekanlar hayata kazandırılmalı, bu mekanlar diğer nesillere Ahmet Eyüce'nin tabiri ile “deşifre edilmeli”, yansıtılmalı ve hissettirilmelidir. Kentlerin ve yapıların bu katmanlaşmayı yaratmasına olanak sağlamalı ve izin verilmelidir. Yıkılıp yok edilmesinin önlenmesinin yanında her dönem ortaya çıkan eser kendi çağının tüm kültürel, ekonomik, sosyal, teknolojik durumunu yansıtmalıdır, geçmişin temsili veya taklidi haline de gelmemelidir. Santral İstanbul yapısında bulunan Çağdaş Sanat Müzesi tasarımı da bu anlayışı benimsemiştir.

Zaman içerisindeki tüm değişimler kapsamında mimarlığın ve belleğin bundan etkilenmesi kaçınılmazdır. Team 10 bu durumu “Her nesil yeni bir tatminsizlik hisseder ve yeni bir düzen fikri arar. Mimarlık budur.” (Team 10; Smithson 1968,82) şeklinde ifade etmektedir. Yaşam devam ettiği müddetçe, gelişmeye ve değişmeye de devam edilecektir, bireyin kendisi de yeniliklere adapte olamadığı noktada çağ dışı kalmaktadır. Yapılar da kullanılmayan bir obje gibi, şehrin bir köşesinde bırakılmamalı, her daim hayata adapte edilerek yaşamaya devam etmeli ve yaşatılmalıdır. Yapıların sürdürülebilirliği ancak yaşamaya devam etmeleri halinde mümkündür.

KAYNAKÇA

Akpınar, G., 1993. *Mimarlıkta Aks*, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aksoy, A., Açıkbaş F. and Akman A., 2007. *Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Hikayesi*, Silahtarağa Elektrik Santrali, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Arabacıoğlu, F.P., Aydemir, I. (2007). *Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı*, YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, 2, 4, 204-212.

Atagök, T., 2000. *Sanayi mekanlarından sanat mekanlarına*. Mimarlık, 292: 9-14.

Atay, F., 2016. *Alois Riegl'in Tarihi Anıtlar Kuramı ve Modern Kült Olarak Anıtlar*, Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, 16, 21-26

Apaydın, B., 2019. *Palimpsest Kavramı ve Mekansal Dönüşüm*, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC April 2019, 9, 2, 90-103

Aristotle., 1941. *The Basic Works of Aristotle*, vd. McKeon R., Random House, New York.

Assmann, A., 2015. *Formen des Vergessens*, Johannes Gutenberg-Stiftungsprofessur Vorlesungsreihe, Mainz.

Assmann, J., 2001. *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. A.Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Atkinson, R.L., Atkinson R.C, vd. 1990. *Introduction to Psychology*. Harcourt Brace Jovanovich Publishers, Orlanda, USA.

Atkinson R. C. Atkinson R., Hilgard, E., 1995. *Psikolojiye Giriş*, Cilt 1, Çev. Atakay K. Vd. Sosyal Yayınlar. İstanbul.

Atkinson, R.C. ve Shiffrin, R.M., 1968. *İnsan hafızası: Önerilen Bir Sistem ve Kontrol Süreçleri*, *Psychology of Learning and Motivation*, Cilt 2 : 89-19.

Augé, M., 2020. *Unutma Biçimleri*, çev. Mehmet Sert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Augustinus, 2014. *İtirafılar*, çev. Çiğdem Dürüşken, Alfa, İstanbul, 393.

Autheman, A., 1988. *Osmanlı Bankası'nın Tarihçesi*, Osmanlı Bankası Yayınları.

Aydınlı, S., 1986. *Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bachelard, G., 2008. *Uzamanın Poetikası*, İthaki Yayınları, İstanbul.

Baddeley, A.D., 2000. The episodic buffer: a new component of working memory?, *Trends in Cognitive Sciences*, 4, 11 :417 423.

Baddeley, A. D., 2012. *Working memory: theories, models, and controversies*, *Annual review of Psychology*, 63 :1-29.

Baddeley A.D. & Hitch, G., 1974. - Working Memory - *Psychology of Learning and Motivation*, 8 : 47-89.

Baudelaire, C., 1991. *On Dialectics of Postdialectical Thinking*, çev.Terdiman R., Minnesota Press, Minneapolis.

Baymur, F., 1994. *Genel Psikoloji*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Bektaş C., 2003. *Yaşama Kültürü*, Literatür Yayınları, İstanbul.

Berger, J., 1986. *Ways of Seeing*, Penguin Books Ltd. London.

Bergson, H., 1998. *An Introduction to Metaphysics*, “Metafiziğe Giriş”, Çev. B. Karacasu, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Boyer, P., Wertsch V. J., 2012. *Zihinde Ve Kültürde Bellek*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Bozdemir, M., 2011. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.

Brand, S., 1994. *How Buildings Learn: What Happens After They're Built*, Viking, New York.

Cangöz, B., 2005. Geçmişten Günümüze Belleği Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlara Kısa Bir Bakış, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: 22 Sayı: 1 : 51-62

Cevizci, A., 1999. *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma.

Connerton, P., 1999. *Toplumlar Nasıl Anımsar ?*, Çev, A. Şenel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Connerton, P., 2018. *Modernite Nasıl Unutturur*, çev. Kübra Kelebekoğlu, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Dale, H. ve Dale, R., 1992. *The Industrial Revolution*, Londra.

Deviren, S., 2001, *Mimarlıkta Yer: Yapının Araziyle İlişkisinin Kavramsallaştırılması (1980-2000)*, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Downing, F., 2000. *Remembrance and the Design of Place*, Collage station, Texas A&M University Press, 6:17, U.S.A.

Durkheim, E., 1967: *Socialism*, Collier, New York.

Duvignaud, J., 2018, *Kolektif Bellek, Önsöz*, 7-17, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.

Eldem, E., 2000. *Bankalar Caddesi; Osmanlıdan Günümüze Voyvoda Caddesi*, Ofset Yapımevi, İstanbul.

Enginöz K., Y., 2016. *Bomonti Bira Fabrikası Yeni Mekân Kurgusu*, Yapı Dergisi, 414, 97-101.

Er, N. (1999). *Çalışma Belleğinde Görsel Mekansal Kopyalama ve Fonolojik Döngü Bileşenleri Arasında Kaynak Dağılımı*. Türk Psikoloji Dergisi, 14, 43:35-60.

Eroyan, A., 2011. *SALT Galata, Hem Kentin Hem Bölgenin Araştırma Üssü Olacak*, <www.mimarizm.com/haberler/salt-galata-hem-kentin-hem-bolgenin-arastirma-ussu-olacak_117095>

Eyüce, A. 2012. *Çok Katmanlı Bir Kentin Mimarisi:İstanbul İKonuşma*, 11 Nisan 2012, İstanbul.

Freud, S., 1949. *Erinnern, Wiederholen und Durcharbeiten*, Gesammelte Werke X, Werke aus den Jahren 1913, Imago Publishing, London.

Gansterer, N., 2013. Ana Sayfa, 04.01.2022, < <http://www.gansterer.org/Memory-Map/>>

Georgescu, C., 2018. *Mazzochioo 4. Bucharest, The Diffuse Built Heritage* s. 12, Ion Minchu University Press.

Gibson, J., 1979. *An Ecological Approach to Visual Perception*, Houghton Mifflin, Boston.

Groh, M. J., 2014. *Mekan Yaratmak, Beyin Neyin Nerede Olduğunu Nasıl Biliyor?*, Çev. G. Koca, Metis Yayınları, İstanbul.

Güvenç, B., 1993. *Türk Kimliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Halbwachs, M., 1950. *La mémoire Collective*, Les Presses Universitaires de France, Paris Kolektif Bellek, Çev. Z.Karagöz, ed. K. Akbaş, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.

Howes, M., 2007. *Human Memory: Structures and Images*, Sage, London.

Höhmnn, R., 1992. *Denkmale der Industrie - Museen der Industrie?*, Museum und Denkmalpflege, Bericht über ein Internationales Symposium, Bodensee,

Hume, D., 1965. *Essential Works of David Hume*, Çev. Cohen., R., Bantam, New York, USA.

Huyssen, A., 2009. *Other Cities Other Worlds: Urban Imaginaries in a Global Age*, Duke University Press, Durham and London.

İstanbul Efsaneleri, 2005. *Focus Dergisi Eki*, 38.

Kant, I., 1965. *Critique of Pure Reason*, Çev., Smith K., St.Martin's. New York.

Kara, E., 1994. *Silahtarağa Elektrik Santrali*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Yurt Yayınları, İstanbul.

Karakelle, Ş. S., 2020. Psikoloji I Ders Notu, https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/psikolojiye_giris_1/13/index.html

Kayar, A., 1999. Hürriyet Gazetesi, 19 Kasım 1998 ve 03 Mayıs 1999 Haberleri

Klein, K. L., 2000. *On The Emergence of Memory on Historical Discourse*, Representations, 69.

Köksal, T. G., 2005. *İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri*, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kuban, D., 2000. *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama*, YEM Yayınları, 54, İstanbul.

Lang, J., 1987. *Creating Architectural Theory, The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*, Van Nostrand Reinhold, New York.

Locke, J., 1997. *An Essay Concerning Human Understanding*, ed., Woolhouse R., Penguin Boks, London.

Lynch, K. 2010. *Kent İmgesi*, Çev. İ. Başaran, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1960).

Marshall, J. C., Halligan, P.W., 1993. *Visuo-spacial Neglect : A New Copying Test to Assess Perceptual Parsing*, Journal of Neurology 240 : 37-40

Mostafavi, M. , Leatherbarrow, D., (2005). *Zaman İçinde Mimari : Binaların Yaşamı ve Yaşlanması Üzerine*, 19, Ötüken, İstanbul.

Müller-Wiener, W., 1992. 15-19. *Yüzyıllar arasında İstanbul'da İmalathane ve Fabrikalar, Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Yeni Araştırmalar, Yeni Görüşler*, ed. E. İhsanoğlu, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, s. 53-120.

Nietzsche, F., 2011. *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, çev. Nejat Bozkurt, Say, İstanbul.

Nişanyan Sözlük, 2009. <<https://www.nisanyansozluk.com/>>

Nora, P., 2006. *Hafıza mekanları*. Çev. M.E.Özcan, Dost Kitabevi, Ankara.

Norberg-Schulz, C., 1980. *Genius Loci*, Academy Editions, London.

Ökçün, G., 1997. *Osmanlı Sanayii, 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistiki*, Ankara.

Öksüz, A., Küçük K., B., Seymen, G., 2018. *Trabzon Ayasofya “Kilisesi,Müzesi,Camisi”*, Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu 2018 Bildiri Kitabı.

Özak, Ö, N., 2008. *Bellek Ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekansal Öğeler*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Özbaran, S., 2011. *Geçmiş Güncelleştirmek*, Tarihçi Kitapevi, Ankara.

Quataert, D., 1999. *Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü*, İstanbul.

Poete, M., 2010. *Formation Et Évolution De Paris*, Nabu Press, France.

Riegl, A., 1982. *The modern cult of monuments: Its characteristic and its origin*, Oppositions, 25, New York.

Riegl, A., 1984. *Le culte moderne des monuments : son essence et sa genèse*, Alm. Çev. D.

Wieczorek, önsöz Françoise Choay, Ed. du Seuil, Paris,

Ricoeur, P., 2012. *Hafıza Tarih Unutuş*, Çev. M. E. Özcan, Metis Yayınları, İstanbul.

Rossi, A., (2006). *Şehrin Mimarisi*, Kanat Kitap, İstanbul.

Rotacker, E., 1931. *Das Historische Bewusstsein*, Yay, 45:170, Zeitschrift für Deutchkunde.

Schott, R., 1968. *Das Geschichtsbewusstsein schriftloser Völker*, Archiv für Begriffsgeschichte.

Severcan, Y.C., Barlas, A., 2007. *The conservation of the industrial remains as a source of individuation and socialization*, International Journal of Urban and Regional Research, 31, 3: 675-682.

Shils, E., 1981. *Tradition*, Chicago.

Smithson, A., 1968. *Team 10 Primer*, Studio Vista, London.

Sözen, M., 1990. *Kültür Varlıklarının Korunmasında Sorunlar ve Olanaklar*, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Yayınları, 19-20, Ankara.

Squire, L., 1987. *Memory and Brain*, Oxford University Press. New York

Şentürk, D., Berksan, S., İçinli, Y., 2003. *Osmanlı Bankası Binası ve Müzesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, 8-9, İstanbul.

Tanyeli, G., 2000. *Endüstri arkeolojisi yapılarının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi*. M Domus, Aralık-Ocak, 50-51.

Tanyeli, G., İkiz, D., 2009. *İstanbul'da Bir Endüstriyel Miras Örneği: Bomonti Bira Fabrikası*, TÜBA-KED, 7, 9-121.

Tekeli, İ., 1988. *Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler*, Planlama Dergisi, 88, 19-22.

Tuckman, B. W. 1991. *The development and concurrent validity of the Procrastination Scale*. Educational and Psychological Measurement, 51, 473 - 480.

Tümertekin, H., Salt Galata, Bi'Dünya Tasarım, TRT Türk, 106. Bölüm, 17 Nisan 2012

Tüntaş D., 2012. *Mimari bir operasyon olarak katmanlama: Peter Eisenman'ın Ev II'si*, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2020. Ankara,

Umbelino, L. A., 2005. Memory of the Body, Temptation of Space. *The European Legacy*, 20, 844-851.

Valetta İlkeleri, 2011.

Vansina, J., 1985. *Oral Tradition as History*, Madison.

Washington Tüzüğü, 1987.

Webster College Dictionary, 1984. Longman Group Limited. , England.

Venedik Tüzüğü, 1964.

Wertsch, J.V., 2002., *Voices of Collecting Remembering*, Cambridge University Press, New York.

İNTERNET KAYNAKLARI

url 1 : <https://medium.com/t%C3%BCrkiye/ebbinghaus-unutma-e%C4%9Frisi-ve-ezber-teorisi-c486fb48f042>

url 2 : <https://www.kisa.link/PEbM>

url 3 : <https://quoteinvestigator.com/2014/05/04/adapt/>

url 4 : <http://slideplayer.com/slide/17270790/>

url 5 : <http://www.gansterer.org/Memory-Map/>

url 6 : <https://hmml.org/research/palimpsest/>

url 7 : <https://www.arkitektuel.com/santralistanbul/#jp-carousel-10545>

url 8 : <https://www.bilgi.edu.tr/media/ihaleler/2019/08/29/santral-vaziyet-plani.pdf>

url 9 : <https://arkiv.com.tr/proje/santralistanbul-cagdas-sanat-muzesi/1468>

url 10 : <https://mimarlar.com/tr-TR/Work/salt-galata/35>

url 11 : https://theplacesihavebeen.com/site_izi/salt-galata-to-salt-beyoglu-route-b

url 12 : <https://lcivelekoglu.blogspot.com/2015/06/sararms-tandk-bir-fotograf-dinliyorum.html>

url 13 : <https://www.gelgez.org/salt-galata.html>

url 14 : <https://www.e-skop.com/skopbulten/tezler-emek-tarihinden-kente-bakmak-bomonti-ve-bira-fabrikasi-ornegi/5459>

url 15 : <https://theistanbullite.home.blog/2017/04/17/bomontiada/>

url 16 : <http://www.brandlifemag.com/sinema-keyfi-acikhavada/>

url 17 : <http://www.radikal.com.tr/kultur/merak-etmeyin-babylon-bomonti-yetisecek-1427015/>

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

EK 1 : ANKET FORMU

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI MİMARİ TASARIM YÜKSEK LİSANS

“Yeniden İşlevlendirilen Mekanlarda Katmanlaşan Belleğin Örnekler Üzerinden İncelenmesi” KONULU TEZ ARAŞTIRMASI

AD SOYAD :

CİNSİYET:

YAŞ:

MESLEK:

ZİYARETÇİ ☐

GÖREVLİ / ÇALIŞAN ☐

1. Mekana nereden geliyorsunuz?
2. Mekana geliş nedeniniz nedir?
3. Mekana hangi sıklıkla geliyorsunuz?
4. Mekanın önceki işlevinde de bu sıklıkla gelir miydiniz?
5. Bulunduğunuz mekanın daha önceki işlevini biliyor musunuz? Biliyorsanız, yazınız.
6. Mekanın önceki fonksiyonunda mekanı deneyimlediniz mi?
7. Mekanın daha önce hangi işlev olarak kullanılmış olduğu şu an anlaşılıyor mu?
8. Mekanın ilk işlevini günümüzde yaşatmasını ister miydiniz?
9. Sizce şu anki işlevinin bu mekanda / yapıda bulunması uygun mudur?
10. Mekanın tekrar bir dönüşümü söz konusu olursa, mekanın şu anki haliyle hafızanızda yer edeceğini düşünüyor musunuz?
11. Bu mekanın dönüştürülmüş bir yapı olması şu anki kullanımında sizde farklı bir algı yaratıyor mu?
12. Bölge sakini iseniz mekanın bu bölgede bulunmasından memnun musunuz?
13. Sizce bu mekan bulunduğu çevreye değer katıyor mu ? Evet ise ne gibi değerler katıyor?
14. Bu mekanı aynı işleve sahip diğer mekanlardan ayıran bir özelliği var mı? Varsa açıkla mısınız?
15. Mekanın daha önce farklı bir işlevle kullanılması şu an içerisinde bulunduğunuzda sizi ne şekilde etkiliyor?
16. Mekânla karşılaştığınız anda dikkatinizi çeken ilk öğeyi ayrılan boşluğa yazar mısınız?
17. Mekanın herhangi bir noktasının sizin üzerinizde özel bir etkisi var mı? Kısaca açıkla mısınız?